

సుందరయ్య విజ్ఞాన కేంద్రం వారి వెబ్ సైట్:

<http://sundarayya.org/>

The screenshot shows the website of Sundarayya Vignana Kendram. The header includes the organization's name, navigation links (Home, About SVK, Library, Projects, Donations, Publications, సేవ్ విజ్ఞాన ప్రపంచం, Services, Contact Us), and social media icons for Facebook and Twitter. The main heading is "Sundarayya Centenary Celebrations". Below this, there is a section titled "India Today: Looking Back, Looking Forward" with a link to "Watch Videos" and a note to "Click to Download Papers". A paragraph describes the occasion of the birth centenary of P. Sundarayya, a freedom fighter, communist, and individual who valued collecting facts for political praxis. A "Read More" link is provided. The "Agenda" section is highlighted in a red box. It features a table with columns for Time, Session, and Speakers, listing five sessions from May 4th to 5th, 2013, with topics like Imperialism, Industry, Finance, Planning, Women in Economy, and Agrarian Crisis, each with a list of speakers.

Time	Session	Speakers
4 th May 2013 10:00-14:00	Synoptic Session One Imperialism and the Indian Economy Patterns of Class Formation since Independence Communalisms: Changing Forms and Fortunes Since Independence	Amiya Kumar Bagchi Prabhat Patnaik Aijaz Ahmad
4 th May 2013 15:00-16:30	Industry, Finance, Planning International Finance And Development in India under Neo-Liberalism Capitalists and Industrialisation in India Planning and the regime of Capital in India	C.P.Chandrashekhara Surajit Mazumdar Chirashree Das Gupta
4 th May 2013 17:00-18:30	Women in Economy and Society Economic Policies and Women's Work State Policies and Women The Political Economy of Violence against Women.	Jayati Ghosh Smita Gupta Kalyani Menon Sen
5 th May 2013 9:30-13:30	Synoptic Session Two Agrarian Question and the Post-Independence State Non-Alignment to Dependence: Shifting Paradigms for Foreign Policy State, Market and the Media	Utsa Patnaik Sukumar Muralidharan Sashi Kumar P. Sainath
5 th May 2013 15:00-16:30	The Agrarian Crisis An Overview Assets, Incomes and Employment Credit, Technology and Public Policy in Indian Agriculture	Venkatesh Athreya Vikas Rawal Ramakumar

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసించజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. ఆనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినిచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ

ధర్మశాస్త్రత్పాకరము.

ఇది,

సర్వజనోపయుక్తముగాయుండునటుల

సర్వవ్రత ఆచారవ్యహారములు చక్కగా తెల్పునట్టి

సకలవైదిక తాత్విక ధర్మములు తెలియపరచుటకు

నమస్త్రగంధసాగములును అనుసరించి

యాకలియుగములోనడుచుటకు చుఖ్యమగు ధర్మములుచేర్చి

తేటతెనుగుమాటలతో

బ్రహ్మశ్రీ అలుకూరు మల్లిఖార్జునశాస్త్రిలవారిచే వ్రాయబడి,

పత్తికొండ నివర్తి జోగయ్యశాస్త్రిలచే బరిష్కరింపబడి.

చెన్నపురి ఆనందముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించి

ప్రచురింపబడియె.

MADRAS.

1896

ధర్మశాస్త్రరత్నాకరం.

విషయసూచిక.

మం గళాచరణశ్లోకాలు.

ఆచారప్రకరణం.

బ్రాహ్మణ్యము హూర్తమున నిద్రలేచి భూదేవి ప్రార్థనవిషయం మలమూత్రవిసర్జనచేసే క్రమము.	౧
మృత్తికాశౌచ నిర్ణయము.	౨
అచమనవిధానము మూడువిధములూచమనము చేసెక్రమముగురించి విశదం.	౩
ఆచమనమునకు కారణకాలము.	౪
దంతద్రావనవిషయము.	౫
స్నానవిధి స్నానతర్పణవిచారము వృష్ణోదకస్నానవిచారము.	౬
వశ్యోవిధానము.	౭
చండాలులను ప్రసవించినస్త్రీని మొదలగు స్వర్ణాన్నర్పవిధానము స్నానవిధికార్తృక	౮
మాఘస్నానము వారుణస్నానముగాయత్రీ ఆగ్నేయ భిక్షకాపిల విష్ణుపాదోదక	
బ్రాహ్మణపాదోదక స్నాన విచారం.	
తీలకవిధానం భిక్షుత్రిపుండ్రవిధానం తినిసంధ్యావందనకాలనిర్ణయము	౯
సంధ్యారహితవోషము, హేమామవిధానము.	౧౦
స్తార్తతప్తపానన హేమామము.	౧౧
హేమామద్రవ్య విధానము హేమామపానీయశ్చిత్తవిధానము	౧౨
వక్ష హేమామవిధానము.	౧౩
వేదహీన బ్రాహ్మణవిచారము.	౧౪
నిత్యదాన విచారము రొండవ యామ వేదాభ్యాస విషయము.	౧౫
దేవతార్చన క్రిమము.	౧౬
బ్రాహ్మణులు జీవించవలసిన విధానం.	౧౭
బ్రహ్మయజ్ఞవిచారము అంశియజ్ఞవిచారము విశదము.	౧౮
వైశ్యదేవవిచారము భోజనవిచారము.	౧౯
భోజనపాత్రవిచారం ఏముఖముకూర్చుని భోజనము చెయ్యవలసిన విచారము.	౨౦
శైవవిచారము.	౨౧
ప్రతీప్రకరణము, మేషసంక్రాంతి పుణ్యకాలనిర్ణయము వైత్రమానవ్రతాదుల నిర్ణయము	౨౨
ము, వైత్రశుగ్రవభావము రామనవరాత్రివిషయం.	
కల్పాదితిథినిర్ణయములు, వైత్రశు ౩ ప్రభావమున్న మన్వాదుల అష్టకాదులు యుగాదులదర్శాదుల సంక్రాంతిలు వైద్యుతులు యాత్రాధాదులనిర్ణయము	౨౩
శ్రీరామకృష్ణజయంతి మొదలగు యవతారాదితిథులు వైత్రశు ౫ పౌర్ణమావంశ ౯ పౌర్ణమావంశ-౧౦-౧౨-౧౫ యాదినములయందు చెయ్యవలసిన పుత్రవాదుల విషయము.	౨౪

యోగినివైశాఖపానవిచారం ఖౌమవార శనివారవారుణిపానము మొదలగు నా			
వైశాఖమాసవ్రతాదినిర్ణయం పృథ్వీసంక్రాంతిపుణ్యకాలము వైశాఖమాసము.	౨౫		
దగినదానములు పుత్రవారులు	...	...	...
పరుకు రామజయంతి మన్వాదులజయంతులు	...	...	౨౬
శ్రేష్ఠమాసవ్రతాదులు.	...	...	౨౭
శ్రేష్ఠమాసపానవిషయము.	...	...	౨౮
ఆషాఢమాసవ్రతాదినిర్ణయం.	...	...	౨౯
ఆషాఢమాసపానవిచారము.	...	...	౩౦
శ్రావణమాసదాననిర్ణయము.	...	...	౩౧
పుష్యకర్తి నిర్ణయము	...	...	౩౨
ఋగ్వేదపుష్యకర్తి విషయం యజుర్వేదపుష్యకర్తి విషయము.	...	...	౩౩
కాణ్యమాధ్యంతినామాన్యలపుష్యకర్తి విషయం సామవేదపుష్యకర్తి విషయము.	...	...	౩౪
ఆధర్వవేదపుష్యకర్తి విషయము సమస్తవేదశాఖాజనితపుష్యకర్తి విషయం	...	...	౩౫
శ్రావణపూర్ణిమా ఆశ్వలాయనులుయిచ్చె నర్పబలివిషయము ఆశ్వజకర్త ప్రత్యవరోహ	3౬		
ణవిషయము.	...	...	...
శ్రీకృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతవిషయం కృష్ణజయంతివిషయము.	3౭		
శ్రీకృష్ణవ్రతాంతరము పారణకు కాలనిర్ణయము.	3౮		
శ్రావణమాసాన్య విషయము భాద్రపదమాస వ్రతాదులనిర్ణయము కన్యాసంక్రాంత	3౯		
విషయము పూర్ణిమా గౌరీవ్రతవిషయం వినాయకవ్రత విషయము.	...	...	...
భాద్రపద కృష్ణకాదశి ద్వాదశి పరివర్తనవిషయం.	౪౦		
శ్రవణద్వాదశి వ్రతవిషయము.	...	...	౪౧
శ్రవణద్వాదశి పారణవిషయము.	...	...	౪౨
వామనజయంతి నిర్ణయం అనంతవ్రత నిర్ణయమునుగురించి.	౪౩		
మహాలయనిర్ణయము పాడ్యమిమొదలు అమావాస్యపరకు విశదముగా మహాలయము	౪౪		
లును నిర్ణయమునుగురించి.	...	...	...
వ్రతసావత్సరీక శ్రాద్ధమువిషయం భార్యరజస్వల ఆయివుండిగా చేయవలసినవిచారం.	౪౫		
కృష్ణపక్షమందు భరణిశ్రాద్ధమునుగురించిన విషయం...	౪౬		
త్రయోదశి గజచ్ఛాయలోచేరినది చతుర్దశితోచేరినది మాతామహాలకు మహాలయ	౪౭		
విషయములు.	...	...	...
ఆశ్వజమాస వ్రతాదులనిర్ణయమున్న తులాసంక్రాంతి పుణ్యకాలవిషయం శారదా	౪౮		
నవరాత్రివిషయము.	...	...	...
గౌణపక్ష నవరాత్రివిషయము.	...	...	౪౯
సరస్వతిపూజా విధానము.	...	...	౫౦
దుర్గాష్టమీవిచారము విజయదశమిప్రభావము.	౫౧		
ఆశ్వజమాసము లోకార్తక స్నానప్రారంభము కార్తకస్నానవిషయము	౫౨		
సరక చతుర్దశి స్నానవిచారము.	౫౩		
కార్తకమాస వ్రతాదినిర్ణయం పృథ్వీసంక్రాంతి పుణ్యకాలముభగినీపూజావిషయం	౫౪		
ఏకాదశి వష్టి భిష్ట పంచకవ్రత నిర్ణయము.	...	...	...
కార్తకద్వాదశి దామోదరపూజావిధానము చాతుర్మాస్యవ్రత సమాప్తివిషయము గో	౫౫		
దాన సమస్తదానవిషయం.	...	...	...

మాగేశ్వరమాసవ్రతనిర్ణయమున్న ధనుసంక్రాంతి పుణ్యకాలవిషయము మాగేశ్వర	౫౬		
శు ౬-౭-౧౮-౧౯ యీవ్రతనిర్ణయం దత్తాత్రేయజయంతివిషయము.	...	...	...
పుష్యమాసవ్రతనిర్ణయమును ౩-౫-౭మకరసంక్రాంతి పుణ్యకాలము గురువారము	౫౭		
తోకూడిన పుష్యశుక్లాష్టమీ స్నానజప హేమాదివిచారము మాఖస్నానా	...	...	...
రంభదినము ఏతంన్నిర్ణయము.	...	...	...
మాఘమాసవ్రతనిర్ణయం కుంభసంక్రాంతి పుణ్యకాలము మాఘస్నానఫలంతులపా	౫౮		
త్రసాలగ్రామవేణీ దానాదివిషయముతిలభోజనతిలహేమామ తిలదానమాఘ	౫౯		
శు ౪ యందుతిలండ్లుదానమురథన ప్రమీవిషయముభీష్మ వి ౧౨-౧౫ఫలం	...	...	...
ఫాల్గుణమాస వ్రతాదులనిర్ణయం కుంభసంక్రాంతి పుణ్యకాలనిర్ణయము గోప	౬౦		
దాన వస్త్రదాన హేమాళికోత్సవం.	...	...	...
మేషసంక్రాంతి మొదలుకొని మీనసంక్రాంతివరకు వ్రతసంక్రాంతియందు చెయ్య	౬౧		
వలసిన దాననిర్ణయము.	...	...	...
మలమాసనిర్ణయం సామాన్యవ్రతనిర్ణయములు.	...	...	౬౨
ఏకాదశివ్రతఫలం వ్రతనిర్ణయము.	...	...	౬౩
గృహణవిచారము గృహణఫలం గృహణకాలంలో చేయకూడనిపనులు.	...	...	౬౪
గృహణకాలమందున భాజనవిచారము తర్కణవిచారము సముదాస్నానవిచారము	౬౫		
సముదాశ్చిదధిష్ఠానశుభవిచారము.	...	...	...
ప్రకీర్తనప్రకరణము.			
స్త్రీబయిష్టవిచారము బయిష్టరాలు వ్రండవలసినవి ధానము రుతుకాలనిర్ణా	౬౬		
యము పగటియందు భార్యాగమన విచారము.	...	...	...
దత్తుపుత్రుని గృహించవలసినవిధానము.	...	...	౬౭
వరగోత్రస్యగోత్రఅనుపనీతనిర్ణయవిషయము.	...	...	౬౮
పుషనయనవిషయములో మాతృరజస్వలాదోపవిషయమునుగురించి పుషనయనము కాకూ	౬౯		
డదనె నిర్ణయమునాందీ నిర్ణయము పార్వయశ్చిత్త అధ్యయనధర్మములు.	...	...	...
వివాహవిషయం కన్యావిషయము అనన్యపూర్వీక స్త్రీలివిషయము సప్తపదీవిధానము అన	౭౦		
పిండ కన్యావిచారము.	...	...	...
ముఖ్యకల్పములో వివాహమునందు వర్జింపదగిన కన్యకలుయొక్క సంఖ్యానిర్ణయం.	౭౧		
మాతులకన్యావివాహవిషయము ఎకంన్యకను ఎపురుషుడువివాహంచేసుకోవలసినవిషయము.	౭౨		
పితృవ్యవత్తీ భగినీతత్కులావిషయం యవ్వీతయనుకన్యావిచారము అసమానగోత్రయగు	౭౩		
కన్యావిషయము త్తయపక్షాదివిషయము జన్మాదిమొదలుయొక్కకాలములోఫలవివాహ	...	...	...
ముచెయ్యవలసినవిషయం అప్తవివాహములన్న విష్ణాది పంచాయతనవిషయమున్న.	౭౪		
విష్ణుపీఠికరములగు పుష్పములు.	...	...	...
శివనిర్మలముగృహించేవిషయం లేనివిషయము.	...	...	౭౫
వ్యవహారప్రకరణం.			
ప్రభువువివాదమును విచారించెవిషయముప్రకరణము.	౭౬		
విజ్ఞాపనచేకేవిధం ౪ గువిధప్రమాణములు రుణదానప్రకరణముఏడువిధములు రుణవిష	౭౭		
యము బ్రాహ్మణితోనూటికి ఎంతవడ్డెతియ్యవలసినది క్షత్రియణితో ఎంతవ	...	...	...
డ్డెతియ్యవలసినది వైశ్యుణితో ఎంతవడ్డెతియ్యవలసినదివాడె నెక్కువాణితో	౭౮		
ఎట్లువడ్డెతియ్యవలసినది ఆరణ్యముసంచరించువానితో నూటికి ఎట్లువడ్డెతియ్య	...	...	...
వలసినది తద్విశేషము.	...	...	...

గుణము సాధించెవిషయం ఎరు విషయము వాది ప్రతివాదులునుగురించి ప్రభువుచే
యే యేర్పాటులను లేర్పడిచేసిన ఆపన్నలు పుత్రుడువలె చేసిన ఆపన్న భార్య
తీర్చెవిషయమును.

జామీనుదాగ్గు పూలుపడి ఆపన్న ఇమిం నామీనుదాగ్గు ముగ్గురు ఎజామీనుదారుడు
ఎట్లు ఆపన్నతీర్చవలసిన విషయము.

కుదువులు వుంచుకొనిన సాముకాజేడె విషయం కుదువువుంచుకొనిన సాము చెడి
పోయినపక్షమునకు ఏవిధము చేయవలసినది వాడుకొని చెడిపోయినపక్షము
నకు ఆసాము యట్లు యిచ్చవలసినది అందుకు ఏకీకీన వడ్డీ విడిచెవిషయము
రాజోపద్రవ నిష్కములగు బ్యాంబు సాక్షు నష్టముఅయిన విషయములో
కునవుంచినవాడు చేయవలసినవిషయం నాక్షిప్తకరణము. ...

చూచినసాక్షి విననాక్షి పత్రమువారియిచ్చిన వాడు పిలుచుకొనివచ్చిన పత్రము
లోరుజువేసిన సాక్షి లిఖితసాక్షి స్థానితసాక్షి యద్యుచ్చాభిజ్ఞసాక్షి గూ
ఢసాక్షి ఉత్తరసాక్షి భూపాలుడొకసాక్షి గామిస్తు లొకసాక్షి రాజాం
గవుద్యోగస్తులు వొకవిధసాక్షులు వ్యాపారసాక్షులు కులసాక్షులు యీవిష
యం.

తప్పుసాక్షివిషయము దాయవిభాగవిషయం అన్నతమ్ములు తండ్రి ధనవిషయమాతా
మహాదిక్షన విషయం.

పెద్దలుపల్ల సంపాదించిన ధనమునకు ఎవ్వరు భాగవిమర్శ చే తురోవారు రుణముల అ
పన్నలతీర్చె విధానము తెల్పుట.

స్వయాంజిత ధనవిషయం యిళిగ్గుకుభాగాన్నిహక్కులేని విషయం తండ్రినకపుత్రుని
యందు విశ్వాసముంచుకొని యిచ్చనసాత్తుమరల భాగానికి రానివిషయం న
వతితల్లిగర్భముతో వుండగా పంచకున్న ధనమును తల్లిపుత్రునిగన్న తరువా
తచేకేవిధానము.

ద్రవ్యమునుహక్కుదాగ్గు లేనివిషయం పుత్రులులేకపోయిన పాత్రులుపాత్రులేకపో
యినభార్యపుత్రులు మొదలగువారు లేకపోయిన ఎవ్వరికాధనము చేరవలసిన
విచారము.

బంధువులు లేనిపక్షమునందు ఆచార్యకప్యానిశోత్రియాదిఆధనమును ఎవ్వరికి చేరవి
షయము.

ప్రాయశ్చిత్తవిషయం.

అజ్ఞానజ్ఞానమువల్ల పరిమాదమువల్ల చేసిన పాపములకు ప్రాయశ్చిత్తములను. ...

పాపములుచేసినవారు యేవిధముగా ప్రాయశ్చిత్తము నామస్తరణ ప్రాయశ్చిత్తము
స్నానజపాదిప్రాయశ్చిత్తము దేవప్రాక్షాణాపూజాది ప్రాయశ్చిత్తము. ...

భగవన్నామస్తరణారూపవల్ల నశించె పాపవిధానము భగవన్నామ స్తరణ యేకీ
గాచేసెవిధానము యెన్ని పర్యాయములు భగవన్నామ స్తరణచేసితే పాప
ములు నశించెవిధానం.

బ్రహ్మహత్యానురాపానము స్వర్ణపైముము గురుభార్యగమనము ప్రేషాపులతో
సహవాసముచేసినవాడు పంచమహాపాపులు విషయం ...

కన్నతల్లిని గురుభార్యను ఆత్మభగినిని కడుపునపుట్టిన కూతురును తనకు సన్యపానము
ఇచ్చి సవరకుణచేసినదానిని తనకులముకన్నను అధికకులముకల స్త్రీనిరతితో
సుభవించిన పాపవిధానముకు ప్రాయశ్చిత్తము బ్రహ్మహత్యపాపికి ప్రాయశ్చిత్తం.

2౮

2౯

౩౦

౩౧

౩౨

౩౩

౩౪

౩౫

౩౬

౩౭

౩౮

౩౯

౪౦

౪౧

అజ్ఞానమువలన జ్ఞానమువలన బలాత్కారమువలన సురాపానముచేసినవాన్ని ప్రాయ
శ్చిత్తము రెతోమాత్రపురీషములు పానముచేసినవానికి ప్రాయశ్చిత్తమును
వణావైయికి ప్రాయశ్చిత్తము.

గురుభార్య కన్నతల్లి ఆత్మభగిని మొదలగుదుమిత మొరలగువారికి అజ్ఞానముగా నంగ
మముచేసి రేతోనిసృత్తి కాకమునుపే రతిచాలించిన విషయంలో ప్రా
యశ్చిత్తము.

ప్రేషాపములను సంధ్యావందనాది గాయత్రీజపములనల్ల చిత్రకుద్ధిగలిగి చేసేవిషయ
ములో ప్రాయశ్చిత్తములేక పాపనివృత్తిఅయ్యే విషయము. ...

సంధ్యావందనమున నామమున్న అర్థముదివామైఘనమున్న ప్రాయశ్చిత్తము గృహ
మందు చేయబడిన సంధ్యావందనఫలము బహిర్భాగమునందు చేసేసంధ్యావం
దనఫలము.

అతిపాతకములకు ప్రాయశ్చిత్తములు రహస్యపాపములకు ప్రాయశ్చిత్తములు బ
హిరంగమైనపాపములకు ప్రాయశ్చిత్తములు.

౪౧

౪౨

౪౩

౪౪

౪౫

ప్రాజాపత్యకృత్యలక్షణములు.

ఆశౌచపరీకరణము.

గర్భము 3 మాసములు ౪ మాసములు ౭ మాసములుయందు విచ్చిన్నముఅగు వారి
శౌచవిషయములు.

నపిండులజాతాశౌచమునుగురించి శాస్త్రపాతాశౌచములు బ్రాహ్మణునికియెన్నిదినము
లుక్షత్రీయుణికి యెన్నిదినములు వైశ్యునికి యెన్నిదినములు శూద్రునికియెన్ని
దినములున్న ఆశౌచముతన్నిగ్గ యములున్న నాశ్చిదములున్న తత్కాల
శౌచవిధానం.

భార్యతాదులకాశౌచ నిర్ణయము నపిండులుకు మృతాశౌచనిర్ణయముతాపితాదు
ల ఆశౌచనిర్ణయమున్న నపిండికరుణులు ఆశౌచనిర్ణయమున్న శిశువు
జనించిన తరువాత త్రివరుపత్నూర్వమరణాశౌచము.

అనుసేతుడైన భార్యతమరణములో భగిని మొదలగు వారికి ఆశౌచవిషయము సగోత్ర
అశౌచవిధానము వివాహమైన కన్యనుగురించి మరణమైనవిషయములో మా
తాపితాదులకు అశౌచవిధానము.

మాతలాది మొదలగువారి మరణాదివిషయములో ఆశౌచము సోదకాదిఅశౌచవిష
యము దశాహన్యానాశౌచము దేశాంతరముపోయిన వారిమరణవిషయఅశౌ
చవిధానము పుత్రీకన్యమరణ ఆశౌచవిధానము.

ఆశౌచముకల్గినప్పుడు మరల యింక వకఅశౌచముకల్గితే అందుకు జేయవలసినవిచా
రములన్న యీఅశౌచవిషయములో ద్విపక్షఅశౌచవిధానము తద్విషయము.

శ్రాద్ధప్రకరణము.

శీవత్పితృకునికి దర్బాదిశ్రాద్ధవిచారతర్కణములుయందు అధికాగవిషయం చాతుర్త
స్యాంతపిత్రియజ్ఞ విషయం నాందీశ్రాద్ధవిషయం నదులు మొదలైనవిషయంసాప
త్తమాతృశ్రాద్ధవిచారం.

భార్యశ్రాద్ధము చేయవలసిన అధికారులు బ్రహ్మయజ్ఞాంగదేవ రుషిపితృతర్కణము
యమభిన్నపితృతర్కణమున్న పితామహాదిసూతాదిఅపుత్రీమరణమునుగురించి
గయశ్రాద్ధాదివిషయం.

౪౬

౪౭

సావత్తరీకాంధము అవునపుడు దాహాచియవిధానము పుత్తులతో జేస్తవే
అధికారివిషయం.

చాక్షుశ్శాస్త్రవిషయం నపిండికగణవిషయం మాసికపును మాసికనపిండికరణవిషయము
 శాస్త్రమునందు నంకల్పవిషయము పుట్టుటలేనికాలమందు ఎప్పుడు అధికా
 రులు అయ్యి విషయం,

విభక్తభాగిత అవిభక్తభాగిత మొదలగునారు అధికారవిషయం శోదకాద్యధికార విషయము తండ్రికొడుకులు భాగ్యులు శోదకభాగ్యులు మొదలగు అధికారులు విషయము.

పుత్రిపాత్యలు కూతురు అనపిండులు దత్తుకుడు సమిండుడు ప్రతిసావత్సరిక శాస్త్రవిషయము అవసరశాస్త్రవిషయమునుగురించి తన్ని గణాయములును ...

దత్తపుత్రుడు స్వజనజనకుణ్ణి సంతోషింపవ్వడు దత్తుడుకానిద్రము చెయ్యనలెను అనే విషయమును గురించియు వ్వడుతానశక్తుడుకాక పోతేకాని హానితో చ్చేయించెది.

శాస్త్రోద్ధేశద్వారా మనుగురించి పిత్రాదులనుగురించి తెలుపబడెవిషయం, హిరణ్యకాశిధ్రువుపార్వత్యాశాస్త్రము దేశశాస్త్రము గ్రహణాదిశాస్త్రమునుగురించిన విషయములనుగురించి.

శాస్త్రాది స్తవవిశేషములున్న శాస్త్రముచే శేష్తశివ యములనుగురించియు శాస్త్రకాలమును అపరాహ్వ్యాపినిగురించి తదిగ్రహములును వివరము. ...

పితృ దేవతానిగాయము పితృపార్వణవిషయమున్ను మొదలగు సంగతులు
గయాశాస్త్రము అష్టాక్షశాస్త్రము పార్వణశాస్త్రము మొదలగు విషయం,

ధర్మశాస్త్రోరత్నాకరం ముగిసెను.

၇၇၃

१०४

၇၀၃

NOE

002

၇၀၅

008

၁၈၀

၇၇၇

၁၇၁

శ్రీ గురుభ్యోనమః
శ్రీవాసు దేవభగవత్ ప్రసీద.

ధర్మశాస్త్రము.

శ్లో॥ వాసుదేవం నమస్కృత్య ధర్మశాస్త్రార్థభోధికాం । తనూమి బాలభో
ధాయక్యతిమాంధ్యాభాషయా॥

ఆచారశ్చప్రవతంచాథప్రక్షిస్తోవ్యవహారకః । పాయశ్చిత్తంతథాశౌచంశ్రా
ద్ధమేతాన్యహంకీమాత్ ॥ విప్రుణామి ప్రకరణాన్యలోచ్య చయథామతి । ని
ష్క్రమ్యబహుశాస్మాంఽఽఽ సరాత్పుంగ్రహంత్యుచిత్ ॥3॥

తువ్యంతువాహసంతప్రజనాశ్చాస్త్రవిచక్షణాః। అన్యేపిచసమేహర్షోనమే
క్షఃకదాచనః। ఆశ్రితా ర్తిహరశ్చీమాన్తాధనస్తుప్యతిప్రభుః। కేవలంమయ్యనుక్రోశంస
మ్యక్ష్మక్రేస్తయోవిశం॥౫॥

విద్వద్వేంకటరామార్యతన యోమల్లికార్జునః । కురుతేకృతిమదైత్యతామ
 లుకూరుపురసితః॥౬॥

శ్రీవ త్రికొండనగరీస్థితః కుర్వేపరిష్కృతిం । భారద్వాజో మహాదేవసుతో
హంజోగయాభిధః॥ 2

ఆచార ప్రకరణము.

* బ్రాహ్మముహూర్తమందు అనగాడపః కాలమందు నిద్రనుంచిలేచి శ్రీ విష్ణుమూర్తి నిస్కరించి గజేంద్రమోక్షము మొదలగు దానిని పఠించివిష్ణుకుల దేవతను స్మరించవలయును. “సముద్రవసనే దేవిపర్వత స్తనమండలే । విష్ణుపత్ని నమస్తుభ్యం పాదస్పర్శంక్షమస్వమే” అనిమంత్రముతో భూమిదేవతను పార్థించి ధేనువుమొదలగు మంగళములనుచూడవలయును.

అనంతరము మూత్రమునుమలమును విసర్జించుటమొదలగు దానియొక్క విధానముచెప్పబడుచున్నది. తృణముమొదలగుదాని తోకనబడకయున్న భూమి గలిగియున్నచోట శిరస్సును వ స్రముచేట్టుకొనియట్లోపవీత మునువనమాలగా

* ఈ ఆచారపకరణమందు భిక్షుత్రిపుండ్రవిధానాంతము ధర్మసింధువుయందు మూలవాక్యములను చూడవలయును.

వేసికొనివీపుమీదన యినను శ్రోత్రమందయినను ధరియించి ముక్కుమూసికొని పగటియందును సూర్యోదయసూర్యాస్తమయసంధ్యా కాలములయందును ఉత్తరముఖముగా కూర్చున్నవాడై రాత్రియందు దక్షిణముఖముగా కూర్చున్నవాడయి మానముకలవాడై పాదములయందు పాదకులుగలవాడై మూత్రముయొక్కయు మలముయొక్కయు విసర్జించుటను చేయవలయును. యజ్ఞోపవీతమునకు కంఠంబి తమును విడిచియె అనగా వసమాలగావేసుకొనుట లేకనే శ్రోత్రమునందు ధరియించుట ఆచారవిరుద్ధముగాన యదిచేయ తగిను. మార్గమునందును ఉదకమందును దేవాలయమందును నదీతీరమందును యీమొదలగు చోటమలమూత్రములను విడువరాదు. జలాధారముగలచోటను పదిరెండు మూరలను విడిచిపై గామూత్రమును చేయవలయు. స్థలములవకాశముగలచోటను నారవమూరయందు మూత్రమును చేయవలయును. మలమును విడువవలసినవిషయమందయితే యీచెప్పినదానికి నాలుగుంతులప్రదేశమును విడిచి బెట్టిపై గాచేయవలయును. తనమలమును చూచినప్పుడు అందుకు ప్రాయశ్చిత్తముగా మార్పునినై ననుగోవునై ననుచూడవలయును. అనంతరము శిశ్నమును చేతపట్టుకొని లేచిశౌచమును చేయవలయును. అదియెట్లనగా మూత్రమును విసర్జించుటయందు సరిశుద్ధమైన వృత్తి నుబక పర్యాయము శిశ్నమందును మూడుమార్లు యడమచేతయందును రెండుమార్లు రెండుహస్తముల యందును వేసిరుద్ది అన్ని ఆవృత్తులు వ్రదకముచే కడుగుకొనవలయు. మూత్రము విడుచునపుడుచేయు శౌచముక న్ననురేతస్సును విడుచుటయందు రెండంతలు శౌచమును మైథునమును చేయుటయందు మూడంతలు శౌచమును చేయవలయును. మలమును విడిచినపిమ్మటనయితే ఒక వృత్తికను శిశ్నమందును మూడువృత్తికలును గుడమందును పదివృత్తికలను యడమచేతయందును. యేడువృత్తికలును రెండుహస్తములయందును యేడువృత్తికలు నయినను మూడువృత్తికలునయినను రెండుపాదముల యందును యీ చెప్పియున్నది గృహస్థధర్మమునందుగాన బ్రంహ్మచర్యధర్మమునందయితే రెండంతలుగను యతులుకు అయితే నాలుగుంతులుగను యీప్రకారము వృత్తికలుతోను వ్రదకములతోను శౌచమును చేయవలయును రాత్రియందు అయితే యీచెప్పినశౌచములో సగము చేయతగినది ఆతురుణియందు అయితే దీనిలో సగము శౌచము తెలియతగినది శూద్రులుకు స్త్రీలకు బాలురకు అందులో సగము శౌచము [యిట్లు చెప్పటవలనవీరికినాలవభాగము శౌచము స్పష్టము అయినది]. ఈచెప్పబడిన సంఖ్యచేత

గంధలేపనము పోకుండినపుడు యెంతశౌచము చేతగంధలేపనము పోవునో అంతశౌచముచేయతగినది. వృత్తిక యిచ్చట తడిదియును శిరికెఫలము ప్రమాణముగలదియును గ్రహించతగినది వ్రదకము అప్పుడేదొరకక పోవుటచేత శౌచమునకు ఆలస్యమగుటయందు యేవస్త్రములను దేహమునందు ధరియించివుండునో అవస్త్రములతోకూడనే స్నానమును చేయవలయును. ఈచెప్పబడినప్రకారము శౌచమును చేయకబోవుటయందయితే యెనిమిదినూర్లు గాయత్రీజపముచేసి మూడు ప్రాణాయామములను చేయవలయును. అట్లనే, మూత్రమును చేసినపిమ్మట శౌచమునకై నాలుగు గంఢూషములను, మలమును విసర్జించిన పైన పదిరెండు గంఢూషములనయినను యెనిమిదిగంఢూషములనయినను, భోజనముచేసినపిమ్మట పదునారుగంఢూషములును చేయతగినవి.

అనంతరము ఆచమనముయొక్క విధానము చెప్పబడుచున్నది. శిరస్సును కంఠమును వస్త్రముచే జుట్టుకొనకయున్నవాడయి, కూర్చొనియున్నవాడై, ఉపశీతము గలిగియున్నవాడయి, తూర్పుముఖముగలవాడయినను ఉత్తరముఖముగలవాడయినను విడువబడిన అంగుష్ఠము కనిష్ఠములని రెండువేళ్లుగల హస్తము గలిగియున్నట్టి అంగుష్ఠమూలముచేత ఉష్ణముకానిదై నురుగుమొదలగు దానిచే రహితమయిన పరిశుద్ధమగు యుదకమును హృదయమువరకు చేరునట్లు మూడు మార్లు పానముచేయవలయును. కేశవమొదలగు మూడునామములచేత జలమును పానముచేసి గోవింద, అనేనామముచేత దక్షిణహస్తమును జలముచే మార్జనము చేసికొనవలయును. విష్ణు మధుసూదన, అనే రెండునామములచే రెండుపెదవులను మార్జనముచేసికొని అనగా ప్రోక్షించుకొని త్రివిక్రమ, అనే నామముచే ఆరెండుపెదవులను ఉన్మాన్వనము చేసికొనవలయును. వామన, అనేనామముచే ఉదకముచేమంత్రించి శ్రీధర అనేనామముచే వామహస్తమును మార్జనముచేసికొనవలయును. హృషీకేశ, అనేనామముచే దక్షిణపాదమును మార్జనముచేసికొని పద్మనాభ, అనేనామముచే వామపాదమును మార్జనముచేసికొనవలయును. దామోదర, అనేనామముచేత శిరస్సును ప్రోక్షించుకొని సంకర్షణ, అనే నామముచే పైపెదువును ముట్టుకొనవలయును. వాసుదేవ, అనేనామముచే కుడిముక్కును ముట్టుకొనవలయు. ప్రద్యుమ్న అనేనామముచే యెడమముక్కును ముట్టుకొనవలయు. అనిరుద్ధ, అనేనామముచే కుడినేత్రమును ముట్టుకొనవలయును. పురుషోత్తమ, అనేనామముచే యెడమనేత్రమును ముట్టుకొనవలయును. అథో

క్షజ, అనేనామముచే కుడిచేవిని ముట్టుకొనవలయు. నారసింహ, అనేనామముచే యెడమచేవినిముట్టుకొనవలయును. అచ్యుత, ఆనేనామముచే నాభిని అనగా బొడ్డునుముట్టుకొనవలయును. జనార్దన, అనేనామముచే హృదయమును అనగా రొమ్మునుముట్టుకొనవలయును. ఉపేంద్ర అనేనామముచే శిరస్సును ముట్టుకొనవలయును. హరి, అనేనామముచే కుడిభుజమును ముట్టుకొనవలయును. శ్రీకృష్ణ, అనేనామముచే యెడమభుజమును ముట్టుకొనవలెను, అని క్రమముగా తెలియవలయును. ఇచ్చట సంకీర్ణణ, అనేనామము మొదలు కొని ముట్టుకొనవలసిన విషయమందు పైపెదువుకు ప్రేళ్లయొక్క కొనలుచేతను, రెండుముక్కలకు అంగుష్ఠ తర్జనీలచేతను, నేత్రములకు అంగుష్ఠా నామికలచేతను, శ్రోత్రములకు నాభికిన్ని అంగుష్ఠక నిష్ఠికలచేతను రొమ్ముకు అరచేతిచేతను శిరస్సుకు హస్తముచేతను భుజములకు వ్రేళ్లయొక్క కొనలచేతను, ముట్టుకొనడము తెలియదగినది. ఇట్టి ఆచమన విధానమును చేయుటయందు శక్తిలేని యతడు కేశవాది నామత్రయముచే మూడుమార్లు పానముచేసి యుదకముచే హస్తమును కడుగుకొని కుడిచేవిని ముట్టుకొనవలయును. కంచు యినుము సీసమునత్తు విత్తిపీటిచేచేయబడిన పాత్రములచే ఆచమనమును చేయరాదు. శ్రౌతాచమనమయితే గాయత్రియొక్క మూడుపాదములు కేశవ నారాయణమాధవ, అనునామములకు బదులుగను, ఆపోహిష్ఠా, అని మంత్రముయొక్క తొమ్మిది పాదములు గోవింద, అని నామము మొదలగు దామోదర అనినామము అంతముగల తొమ్మిది నామములకు బదులుగను, యేడువ్యాపృతులు సంకర్షణ అనినామము మొదలగు నారసింహ అనునామము అంతముగల యేడు నామములకు బదులుగను, గాయత్రియొక్క మూడుపాదములు అచ్యుత జనార్దన ఉపేంద్ర అని మూడునామములకు బదులుగను, రెండుగా విభాగము చేయబడినదేవీ శిరస్సు హరి శ్రీకృష్ణ అని రెండు నామములకు బదులుగను, చేయతగినవని యిరువై నాలుగు స్థానములు తెలియందగు (యీ శ్రౌతాచమన విషయ మురహస్యముగాన చక్కగా గురువుల వారియను గ్రహము వలననే తెలియవలయును గాబట్టి యిచ్చట పూర్తిగా వివరించము.)

అనంతరము ఆచమనమునకు కొన్ని కారణములు చెప్పబడుచున్నవి. కర్మను చేయుచుండి అపానవాయువును విడుచుటయందాచమనము చేయవలయును. దుఃఖముచే కంటిసీరు పడుటయందును, కోపము వచ్చియుండుటయందును, మార్జార

స్పర్శయందును, తుమ్ముటయందును, వస్త్రధారణమందును, రజకులు మొదలగు వారియొక్కయు అంత్యజాలు మొదలగు వారియొక్కయు దర్శనమందును, ఆచమనమును చేయవలయును. స్నానముచేసి పానముచేసి భోజనముచేసిన్ని ఆచమనము చేయవలయుమలము మాత్రము రేతస్సు వీటినివిడిచి శౌచము చేసినపిమ్మటను ఆచమనముచేయవలయును. అన్నిచోట్ల ఆచమనముయొక్క సంభవించక బోవుటయందు కుడిచేవిని ముట్టుకొనవలయును దంతములకు సంబంధించినయన్నమును మృదువైనయుపాయముచేత పోగొట్టవలయు ఏలననగా రక్తమువెల్లుటయందు దోషమును చెప్పటవలనని తెలియదగినది దంతములకు సంబంధించినయన్నమునకు దంతమువలెనే యితరకాలమందు వెల్లివచ్చుటయం దాచమనము చేయతగినది దర్భ యెడమచేతియందుండగా కుడిచేతిచేఆచమనము చేయరాదు. దర్భ రెండుహస్తముల యందుండగా ఆచమనమును చేయవలయును సోమపానము చేసిన ఫలముగలుగును ఆపవిత్రము ఉచ్చిష్టము కానేరదు. అయితే భోజనము చేసినపైనను పితృకర్మయందును విడిచి పారవేయవలయునుమలమాత్రములను వినర్జించుటయందుకూడ ఆదర్భపవిత్రమును తీసివిడువవలయును.

అనంతరము దంతధావనము చెప్పబడుచున్నది. పాలచెట్టు పుల్లఉత్తరేణి పుల్ల మొదలయిన కాష్ఠములచేత చేయదగినది. కాష్ఠముదొరకనపుడును శ్రాద్ధము ఉపవాసము మొదలగు నిషిద్ధదినమందున్న పర్వము మొదలగు దానిచేత నయినను తర్జనీకన్ననితరమగు వ్రేలుచేతనయినను పదిరెండు గంఢాషములచేత నయినను దంతములను శుద్ధిపరుచు కొనవలసినది.

అనంతరము సంక్షేపముగ. స్నానవిధానము చెప్పబడుచున్నది నదిమొదలగు ప్రదేశమందుపోయి శిఖనుకట్టుకొని మోకాలుకన్నను పైగానున్న యుదకమందు నిలుచుకొని అట్లుదకములేనిచో కూర్చొని ఆచమనముచేసి “ఘమకాయిక వాచనికమానసిక దోషనిరసనపూర్వకం సర్వకర్మను శుద్ధిసిద్ధ్యర్థం ప్రాతః స్నానంకరిష్యే” అనిసంకల్పమును చేసియుదకమును నమస్కరించి తూర్పుముఖముగానున్నవాడయినను ప్రవాహమున కభిముఖుడైనను మూడుమార్లు స్నానముచేసి అవయవములను రుద్దుకొని స్నానముచేసి ఆపోహిష్ఠా, అనిమంత్రముచే మార్జనముచేసి ఇమంమేగంగే, అనిమంత్రముచే మూడుమార్లు ఉదకమును గలవరించి అఘమర్షణ స్నానమును చేయవలయును. మూడుమార్లు ఆవృత్తిచేయబడిన ఋతంచ అనిసూక్తముచే, కాత్యాయనులచేతనయితేద్రుపదా అనేబుక్కుచే

జలమునందు మునుగునట్లు స్నానముచేసి లేచిఆచమనముచేసి జలతర్పణమును చేయవలయు మరియుకప్రకృమందు చేయవనిలేదు చేయువక్షమందు విధానమెట్ల న్నను, ఉపవీతముఅనగాసవ్యముగలిగియున్నవాడయి“బ్రహ్మదయోయేదేవాస్తాం దేవాస్తర్పయామి భూదేవాస్తర్పయామి భువదేవాస్తర్పయామి స్వదేవాస్తర్పయామి భూభృవఃస్వదేవాస్తర్పయామి, అనితర్పణములను చేయవలయును. నివీతముకలవాడై అనగాకంతలంబితయజ్ఞోపవీతము గలిగియున్నవాడయి “శృష్ణ దైవ్పాయనాదయోయే ఋషయస్తాః ఋషీస్తర్పయామి భూరృషీస్తర్పయామి భువరృషీస్తర్పయామి స్వరృషీస్తర్పయామి భూరభృవఃస్వరృషీస్తర్పయామి అని తర్పణములనుచేయవలయును - అపసవ్యముగలిగియున్నవాడయి “సోమః పితృమాన్యమోంగి రసావసగ్నిష్వాతాః కవ్యవాహనాదయోయేపితరః తాపిత్రాంస్తర్పయామి భూపిత్రాంస్తర్పయామి భువపిత్రాంస్తర్పయామిస్వః పిత్రాంస్తర్పయామి భూరభృవఃస్వః పిత్రాంస్తర్పయామి” అనితర్పణములను చేయవలయును వకనదియందు స్నానముచేయుటయందు మరియుతరమైనది నిర్మరించకూడదు. ఇచ్చటతెత్తిరియులు మొదలగువారిచేతర్పణ మందుఋషులు మొదలగువారికి నామాంతరములు చెప్పబడినవి. అవిమేముచెప్పనది సంక్షేపవిధిగాన చెప్పబడవు మరియుకప్రకారము స్నానమెట్లన్ననొ, గృహమందుస్నానముచేయునెడ ఉష్ణోదకముచేతనే స్నానముచేయతగినదిగాని శీతోదకముచేతస్నానము చేయతగదు. ఆస్నానవిధానమయితేనొ, పాత్రయందు చన్నిళ్లను పెట్టిఆచఁన్నిళ్లపైనవేన్నిళ్ల చేపూర్తిగానించి “శన్నోదేవీ = ఆపఃపునంతు = ద్రుపదాదివే=ఋతంచస= ఆపోహిష్ఠా = అనిఅయిదు బుక్కలచేతనభిమంత్రించి ఇమంమే, అనిమొదలగు మంత్రముచేగంగాదితీర్థములను స్మరించుకొనుచు స్నానముచేయవలయును. గృహమునందు స్నానముచేయుటయందు సాకల్పము ఆచమనముఅఘమర్షణము తర్పణమున్న లేదు. కడాపటఆచమనము మార్జనముఅనగా ప్రోక్షణమున్ను చేయతగినది. ఆప్రకారముస్నానముచేసి వస్త్రముచేత నయినను హస్తముచేతనయినను జలమును పోగొట్టుకొనకనే తెల్లనిశుష్కమయిన దూది వస్త్రమును ఆచ్ఛాదనముచేసికొని, స్నానముచేతడవబడిన వస్త్రమును పైనుంచి తీసివేయవలయును. గోచివేసికొనకయున్నవాడును, ఉత్తరీయము అనగా నూర్ధ్వ వస్త్రములేనివాడును, దిగంబరుడును, చినిగినవస్త్రముకలవాడును, శ్రౌతస్కార్తకర్తలనుచేయరాదు. రెండుమడతలుగా మడవబడినవస్త్రములుగల వాడును, కాలి

నవస్త్రముకలవాడును, కూర్చబడిన తేపలువేయబడిన వస్త్రము కలవాడును, కావిబట్టలుగలవాడును, దిగంబరుడున్ననగు లేనినిఅనగాదిగంబరులేనిని తెలియవలయును. పిడినవస్త్రమును భుజమునందుంచరాదు. నాలుగుమడతలుగా మడవబడిన వస్త్రమును గృహమందుక్రిందకొనలుగలదిగనునది యందు పైకొనలుగలదిగను నేలయందు పిడవలయును. మూడుమార్లువస్త్రమును మడవరాదు పైవస్త్రమును జీవించినతండ్రి కలవాడును జీవించిన అన్నకలవాడున్న ధరియించరాదు. ప్రావారవస్త్రము అనగా ఉపవస్త్రమయితే అందరిచేతను ధరియించతగును, ఇట్లుప్రాతఃకాలమందు చేయతగిననిత్యస్నానముతెలియవలయును.

చుడాలుడు ప్రసవించినస్త్రీయిరజస్వలాస్త్రీయిశ్శశాన కాష్ఠముశవముచండాలునినీడ, ఈమొదలగువారిని ముట్టుకొనుటయందువెంటనే స్నానముచేయవలయును. చుడాలుడు మొదలగువానినిముట్టుకొనియున్నయతనినిమొదలుగాఅతనిచే ముట్టుకొనబడియున్నవారలయందు లెక్కింపగా మూడవవానిపర్యంతము ధృతవస్త్రనహితమగుస్నానముచేయతగినది నాలగవవానికి ఆచమనముమాత్రముతెలియదగినది. అతనిపిమ్మట పైవారికి ప్రోక్షణము. రెండవవాడు మొదలగువానికి దండము తృణము మొదలయినది మధ్యభాగమందుండుటతో ముట్టుకొనుచుండుటయందు ఆచమనమేను, అయితే వస్త్రముయొక్క మధ్యభాగమందుండుటతో నయ్యది ప్రత్యక్షముగ ముట్టుకొనుటయేనని నిశ్చయించి యిచ్చట నాలగవవానికి ఆచమనముకాని పూర్వము వానికి ఆచమనములేదు, నైమిత్తికమయిన స్నానము రాత్రియందుకూడ చేయతగినది. వృతాశౌచమందును, జాతాశౌచమందును, సంక్రాంతియందును, శ్రాద్ధదినమందును, జన్మదినమందును, స్మృశించతగనివానిని ముట్టుకొనుటయందును, ఉష్ణోదకముచే స్నానముచేయరాదు. నైమిత్తికస్నానమందు జలతర్పణముమొదలగు విధానములేదు, నిత్యస్నానముచేయక భోజనముచేయుటయందుపాసముచేయతగినది. గ్రహణము సంక్రాంతి మొదలగునైమిత్తిక స్నానమునుచేయక భోజనముచేయుటయందును పాసముచేయుటయందున్ను యెనిమిదివేలగాయత్రీజపము, శూద్రులు మొదలగువానిని ముట్టుకొనుటవలన చేయతగియున్న స్నానమును చేయక భోజనముచేయచో నుపవాసము శునకములు కాకిములు చుడాలులు మొదలగువారిని ముట్టుకొనేవిషయములో స్నానమునుచేయక భోజనముచేయుటయందున్ను పాసమునుచేయుటయందున్ను, మూడుదినములుపాసము చాకలివాడు మొదలగువానిని ముట్టుకొనువిషయము

లో వకటిన్నరదిన ముపవాసము, అమావాస్యవృతపాతరధనస్తమి, యీమొదల గుదినమందు స్నానమున్ను కార్తికస్నానము మాఘస్నానమున్ను కామ్యము, ఇట్లుజలమందుముణగుట మొదలగునట్టిగూపమైనవారుణస్నానములుచెప్పబడెను.

అనంతరము గౌణస్నానములు చెప్పబడుచున్నవి, ఆహారాహారము, అని మొదలగుమంత్రములచేత ప్రోక్షణము మంత్రస్నానము, గాయత్రీమంత్రముచే పది మార్లుడడకమునుమంత్రించి ఆయుడకముచే సమస్తములగు అవయవములయందు ప్రోక్షించుకొనుట గాయత్రీస్నానము భస్మముచే స్నానము ఆగ్నేయస్నానము, తడివస్త్రముచే అవయవములను రుద్దుకొనుట కాపిలస్నానము, విష్ణుపాదోదకముచే ప్రోక్షించుకొనుట, బ్రాహ్మణపాదోదకముచే ప్రోక్షించుకొనుట, విష్ణుధ్యానము, యీమొదలగువాటిచేత కూడనితరస్నానములుగలవు గౌణస్నానములచేత జపము సంధ్యావందనము మొదలగువానియందు శుద్ధిగలుగునుగాని శ్రాద్ధము దేవతార్చనము మొదలగువానియందు శుద్ధిలేదు అయితే బ్రహ్మయజ్ఞమునందు వికల్పము అనగా శుద్ధిగలిగియుండుటగాని లేకబోవుటగాని తెలియదగినది ఇది చిత్తశుద్ధితో నిర్ణయించవలయును.

అనంతరము తిలకమును ధరియించువిధానము చెప్పబడుచున్నది, ప్రాతఃకాలమునందు భస్మముతో పుండ్రమునుధరియించి అనంతరము మృత్తికతోపుండ్రమునుధరియించవలయును, మృత్తికలిచ్చట గోపీచందనము, తులసీవృక్షము యొక్కమూలమందున్న మృత్తిక, సముద్రతీరమందున్న మృత్తిక, గంగాతీరమందున్న మృత్తిక, పుట్టయందున్న మృత్తిక, ఈమొదలగు మృత్తికలు తెలియదగు, నెసటియందుకడుపుయందు రొమ్మయందు కంఠమందు కుడిపార్శ్వము కుడిభుజము కుడిచేవి, అనునీప్రదేశములయందు, యెడమపార్శ్వము యెడమభుజము యెడమచేవి, అనునీప్రదేశములయందు, వీపుయందు, భుజశిరస్సుయందును, అని పదిరెండుస్థానములయందు శుక్లపక్షమందు కేశవాది ద్వాదశనామములచేతను, శృంగపక్షమందు సంకర్షణాది ద్వాదశనామములచేతను, శిరస్సుయందు వాసుదేవ అనునామముచేతనున్న తిలకముచేయవలెననిది.

అనంతరముభస్మత్రిపుండ్రవిధానముచెప్పబడుచున్నది. శ్రాద్ధమందు యజ్ఞమందు జపమందు హోమామమందు వైశ్వదేవమందు దేవతార్చనమందు భస్మత్రిపుండ్రములచే పరిశుద్ధమయిన దేహముగలమనుష్యుడు మృత్యువును జయించును.

చును భస్మమును గ్రహించి “ అగ్నిరీతిభస్మమ నవతానిచక్షూంషిభస్మాని అనిమంత్రముచేత అభిమంత్రించియుదకతో మిశ్రముచేయబడినదైన నడిమిమూడువేళ్లచేత గ్రహించబడిన భస్మమును మెనటియండును రొంముయందును బొడ్డుయందును కంఠమందును భుజశిరస్సులయందును భుజసంధ్యలయందును వీపుయందును శిరస్సుయందును శివమంత్రముచేతనైనను నారాయణాష్టాక్షరిచేతనైనను గాయత్రీచేతనైనను ప్రణవముచేతనైనను త్రిపుండ్రములను చేయవలయును.

* అనంతరము సంధ్యావందనమునుచేయుటకు కాలము చెప్పబడుచున్నది. ప్రాతఃసంధ్యావందనమందు నక్షత్రములు కనబడుచున్నపుడే చేయుట యుత్తమము. నక్షత్రములుకనబడకయుండగా సూర్యుడుదయించకముందు చేయుట మధ్యమము. సూర్యుడుదయించినపైన చేయుట అధమము. ఇట్లుమూడువిధములు సాయంసంధ్యావందనమందు సూర్యుడు కనబడుచుండగాచేయుట యుత్తమము. సూర్యుడు కనబడకయుండగా నక్షత్రములుకనబడకముందు చేయుట మధ్యమము. నక్షత్రములుకనబడినపిమ్మటచేయుట అధమము. ఇట్లుమూడువిధములు వకటిన్నరయామముమొదలుకొని సాయంకాలమువచ్చునంతలోపల సూర్యునిపూజ సంధ్యావందనమునకుకాలము. అందులో ఉత్తరగోత్రకాలముకన్నను పూర్వపూర్వకాలముశ్రేష్ఠము. సమస్తలకును మూడుసంధ్యావందనములు నది మొదలగుచోట వెలుపటనే ప్రశస్తము. స్మారాగ్నికలవానికియితే ప్రాదుష్కరణాదికర్మ ననుసరించుటచేత సాయంప్రాతఃసంధ్యావందనములు ఇంటియందుచేయవలెననిది.

సంధ్యావందనము ఉపాత్తదురితక్షయ ద్వాదాశ్రీపరమేశ్వరప్రీతికి కారణమగుటవలననిత్యము. ఇది నిర్గుణోపాసనమువలె నిర్వికల్పసమాధివలె ఈశ్వరార్పణముగ చేయబడిన కర్మమువలె చిత్తశుద్ధినిగలుగజేయునది. సకామముగా గయజ్ఞదానతపఃకర్మలనుచేయువారికి సంధ్యావందనముపాపమునుమాత్రముహరించును. నిష్కామముగచేయువారికి పుణ్యమునుకూడహరించును.

[సమాఖ్య. ఉత్తమాతారణోపేతామధ్యమాలుప్రతారకా | అధమాసూర్యసహితప్రాతః సంధ్యాత్రిధామతా || ఉత్తమాసూర్యసహితామధ్యమాలుప్రభాస్కరా | అధమాతారణోపేతాసాయం సంధ్యాత్రిధామతా || అధ్యర్థయామావాసాయంసంధ్యామాధ్యాహ్నాకీప్యతే ||

వ్యవసాయసంధ్యావందనమును చేయుచున్నానో వాగలుచాపరహితములై బ్రహ్మలోకమునుపొందుచున్నాడు సంధ్యావందనముచేతహినుడగువాడు అనాచారు డగుటవలన నితరసత్త్వల సంతగాచేసిననుఫలమేమియునులేదు. అతండుజీవించియేశూద్రుడగును. మృత్యునొందినవాడై శునకజన్మమును పొందును నిశ్చయము.

మూడు సంధ్యావందనములయందు యేదోవకయత్నాభావమువలన కాలముయొక్క అతిక్రమించుటయందు ప్రాయశ్చిత్తముకొరకు వక అర్ఘ్యమును అధికముగా నివ్వవలయును పగలుచేయతగియున్న కర్తలను యత్నములేకపగలు చేయకబోవుటయందు రాత్రియందు వకయామములోపల + చేయవలయును. అయితే బ్రహ్మయజ్ఞమునుసారమంత్రజపమునున్న చేయరాదు. సర్వప్రకారములుగా సంధ్యావందనములోపించుటయందు వక్కొకసంధ్యావందనమునుగురించి వక్కొకయుపవాసమునుచేసి వక్కొకసంధ్యావందనమునుగురించి పదివేలయినను వెయ్యిన్ని యెనిమిదయినను గాయత్రీజపముచేయతగినది. గోగాదిపీడితుడగుటవలన శక్తిలేకబోవుటయందు ప్రతిసంధ్యావందనలోపమందు నూరుగాయత్రీజపముచేయతగినది. రెండుమూడుదినములయందు సంధ్యావందనములు లోపమగుటయందు ఆసంధ్యావందనములయొక్క ఆవృత్తిననుసరించి గాయత్రీజపముచేయతగినది. అంతకుపైదినసంఖ్యయందుకూడ లోపమగుటయందు కృచ్ఛాచంద్రాయణములు మొదలగు ప్రాయశ్చిత్తముకల్పించతగినది.

ఇట్లుసంధ్యావందనమును చేయకబోవుటయందు ఇంతప్రత్యవాయమున్నందువలన సంధ్యావందనమునిత్యము.

బహ్వృచులుతైత్తిరీయులు కాత్యాయనులు మొదలగువారికి సంధ్యావందనమువారివారిశాఖాను సారముగాతెలియదగినది.

‡ అనంతరము ఔపాసనహేమామము చెప్పబడుచున్నది తాను హేమామముచేయుట ముఖ్యము. శక్తిలేకయున్నపుడు భార్య, కుమారుడు, కూతురు, భ్రాత, శిష్యుడు, భగినీపుత్రుడు, అల్లుడు, ఋత్విక్కుడు, వీరిలో నెవ్వరైనను

* ప్రమాణము. సంధ్యాముపాసతేహేత్ నిష్పాపాబ్రహ్మలోకగాః అన్యకర్త ఫలంనాస్తిసంధ్యాహేమోఽనుచిత్తతః జీవమాసాభవేచ్ఛాద్రోమృతశ్వాచాభిజాయతే.

† ధర్మప్రవృత్తియందును ధర్మసింధువుయందున్నమాడవలెను.

‡ ఇది మొదలు దేవగురుపూజాంతము ధర్మసింధువుయందును మాధవీయాదులయందున్న మూలవచనములు చూడతగినవి.

చేయవలయును. తాను హేమామముచేయుటయందు యేమిఫలముకలదో ఇతరులచేత హేమామముచేయుటయందు అందులోసగముఫలము. పర్వదినమందయితే తానే హేమామమును చేయవలయును. అచ్చట ప్రాతఃకాలమందు సూర్యోదయముకన్నను పూర్వము సాయంకాలము సూర్యాస్తమానముకన్నను పూర్వము గార్హపత్యాద్యగ్నులకయినను గృహ్యగ్నికయినను ప్రాదుష్కరణమును చేసి సూర్యోదయమైనపిమ్మటను సూర్యాస్తమానమైనపిమ్మటను హేమామము చేయతగినది. ప్రాదుష్కరణకాలము నతిక్రమించుటయందు “ఓంభూర్భువఃస్వఃస్వాహా” అనిమంత్రముచేత సువాజ్యాహుతిరూపమయిన సర్వప్రాయశ్చిత్తమును ఆజ్యసంస్కారపూర్వకముగచేసి హేమామముచేయతగినది. సూర్యోదయముపైన పదిఘడియలలోపల ప్రాతర్హోమకాలము ముఖ్యము. అనంతరము సాయంకాలము పర్వంతము గౌణకాలము. సాయంహేమామము తొమ్మిదిఘడియలు పర్వంతము ముఖ్యము. అది మొదలు ప్రాతఃకాలము పర్వంతము గౌణకాలము. ముఖ్యకాలము నతిక్రమించుటయందు “కాలాతివ త్తనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తపూర్వకమముగహేమామంకరిష్యే” అనిసంకల్పముచేసి ఆజ్యమును సంస్కారముచేసి సుక్కుయందు నాలుగుమాడ్లు గ్రహింపబడిన ఆజ్యమునుగ్రహించి సాయంకాలమందు “దోషావస్తర్నమఃస్వాహా” అనిహేమామముచేసి ప్రాతఃకాలమందు ప్రాతర్వస్తర్నమఃస్వాహా” అనిహేమామముచేసి హేమామద్రవ్యమును సంస్కారముచేసి నిత్యహేమామముచేయతగినది. శ్రౌతిహేమామమునుచేసి స్మార్తహేమామము చేయతగినది. కొందరు స్మార్తహేమామమునే పూర్వమందు చెప్పుచున్నారు.

ఈస్మార్తహేమామవిషయమందు సాయంప్రాతర్హోమములయందు ద్రవ్యైక్యము కర్తృత్వమున్ను తెలియదగినది. ద్రవ్యము భేదము కాదగదు. ప్రాతర్హోమకర్తృయజమానుడుగానున్నచో కర్తృభేదము దోషముగానేరదు.

ఈహేమామమునుగురించి ప్రయోగము ఆశ్వలాయనులు మొదలగువారికి వారివారిగృహ్యసూత్రానుసారము ధర్మసింధువుయందు చెప్పబడినది.

ఈస్మార్తహేమామలోపమునందు ప్రతిహేమామలోపమునుగురించి వెయ్యిన్ని యెనిమిది గాయత్రీజపము చేయదగినది.

అందువలన ఈస్మార్తౌపాసనహేమామము నిత్యమైనది.

అనంతరము ఇందునుగురించి హేమామద్రవ్యములు చెప్పబడుచున్నవి. యెర్రనివడ్లయొక్క బియ్యము, సామవడ్లయొక్క బియ్యము, యవలయొక్క బియ్యము, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, యెర్రనివడ్లు, యవలు, గోధుమలు, కొర్రలు, యివి స్వరూపముచేతగూడ అనగా దంచినడించకనే కూడ హేమామము చేయవచ్చును. దంచినడించుచున్నచో మరల విశేషమేను. తిలలయితే స్వరూపము చేతనే యుండినయడల హేమామము చేయతగును. బియ్యము మొదలగునవి నూరుసంఖ్యగలవిగానెంచి హస్తముచేత హేమామము చేయతగినవి. పెరుగు మొదలగుద్రవద్రవ్యము సుగంధముచేత హేమామము చేయతగినది. అన్నిచోట్ల పరమయిన ఆహుతిపూర్వమైన ఆహుతికన్నను అధికముగా నుండవలయును. సమిధలయితే జిల్లేడు, మోదుగ, చండ్ర, ఉత్తరేణి, రావి, మేడి, జమ్మి, గరక, దర్భ, అనువృక్షములయొక్క సంబంధములు పదిఅంగుళములుగలవి పదిరెండుఅంగుళములుగలవి బొబ్బడగలవి తెలియదగినవి. హేమామము చేయబడిన రెండుఆహుతులకు సంసర్గము శారామగనుక యత్రవేత్త, అనిమంత్రముచేత అగ్నికొరకు సమిధను హేమామముచేయవలయును. నిత్యహేమామము అతిక్రమించుటయందు ఆజ్యమును సంస్కారముచేసి నాలుగుపర్యాయములు గ్రహించి “మనోజ్యోతిర్బువతాం” అనిమంత్రముచేత హేమామముచేయవలయును. పదిరెండుదినములపర్యంతము హేమామమునకు లోపమగుటయందు ఇదే ప్రాయశ్చిత్తము చేయతగినది. అటుపిమ్మట అగ్ని నాశమగును. కాబట్టి స్వార్థాపాసనహేమామము తప్పకచేయునది.

ఈప్రకారముగ హేమామలోపప్రాయశ్చిత్తమునుచేసి అతిక్రమించిన హేమామముకొరకు ద్రవ్యమును సంస్కారముచేసి సాయంకాలప్రాతఃకాలక్రమముచేత రెండురెండు ఆహుతులను దినగణనముచేతచేయవలయును. అగ్ని, సూర్యుడు, ప్రజాపతి, అనిదేవతలనుగురించి యుపస్థానముచేయవలయును. మరియొకపక్షమందు హేమామముచేయరాదు. అదియేలనన్ననొ, ప్రాయశ్చిత్తముచేత చారితార్థ్యమైయున్నందువలనని తెలియదగినది. సూతకము మొదలగుదాని చేత హేమామములోపమగుటయందు కూడ నిదేప్రకారమే తెలియదగినది. హిరణ్యకేశీయ శాఖాజనితులకు కూడనిదేప్రకారమే తెలియదగినది. ఆపస్తంబులు మొదలగువారికి మూడుదినములపైన అగ్ని నాశనము అగుచున్నది. అని కారణముచేత సూతకమందుకూడ తామేహేమామమును చేయవలయును. సమారో

పణమునుజేసినపైన సూతకము ప్రాప్తించుటయందు ప్రత్యవరోహము సంభవించకపోవుటవలన మూడుదినములు హేమామలోపమగుచునుండగా పునరాధానముచేయతగినది.

అనంతరము సమస్యహేమామము సాయంప్రాతఃస్నానములను రెండిటిని వకవేళనేకలిసి చేయుటచెప్పబడుచున్నది. “సాయంప్రాతఃస్నానమాసమస్యకరిష్యే” అనిసంకల్పముచేసి పూర్వమందువలె సాయంకాలహేమామమునుచేసి ముగించి పర్యుక్షణమునుజేసి మరల ద్రవ్యమును సంస్కారముచేసి సమిధనుంచి సూర్యునిగురించి, ప్రజాపతినిగురించి, రెండు ఆహుతులను సమర్పించి హవిష్మాంతం, అని మంత్రముచేత యుపస్థానమును చేయవలయును.

అనంతరము పక్షహేమామముచెప్పబడుచున్నది. పాడ్యమిదినమందు “అద్యసాయమారభ్యచతుర్థశీ సాయమవధికాపక్షహేమామా తంత్రేణకరిష్యే” అనిసంకల్పముచేసి సాయంకాలమందు తండులములను రెండుపాత్రలయందు దినవృద్ధిక్షయానుసారముగ పదునాలుగుమొదలగు ఆవృత్తులుగ్రహించి అనగావేళి యుంచి హేమామకాలమందు అగ్నేయేస్వాహా, అనిమంత్రముచే మొదటిపాత్రయందున్న సమస్తతండులములను వకసమయమందే హేమామించి రెండవపాత్రయందున్న సమస్తతండులములను ప్రజాపతికొరకు అట్లనే హేమామముచేయవలయును. ఈప్రకారముగ విదియనాడు ప్రాతఃకాలమందు “అద్యావధిపర్వప్రాతరవధికా పక్షహేమామా తంత్రేణకరిష్యే” అనిసంకల్పము మొదలగునది సాయంహేమామమువలె చేయునది.

ఈపక్షహేమామమందు విశేషమయితే మొదటిపాత్రయందున్న సమస్తతండులములను సూర్యాయస్వాహా, అని హేమామముచేయునది. రెండవపాత్రయందున్న సమస్తతండులములను ప్రజాపతికొరకు హేమామముచేసి రెండుచోట్లను సమిధయొక్కటియే యుపయోగించతగును. ఉపస్థానముమొదలగునది వకపర్యాయమే చేయతగినది. పక్షమధ్యమందు ఆపస్తంబప్రాప్తించుటయందు ఆసాయంకాలముమొదలు చతుర్థశీ సాయంకాలము పర్యంతముగానున్న శేషహేమామ

* ఈస్తార్థాగ్నియందు అశ్వలాయనాది సూత్రభేదముగ సమారోహము ప్రత్యవరోహము మొదలగువిషయము, హేమామకర్తమునందు పూర్వాపరకృత్యనిర్ణయము, అగ్నిప్రభూతనిమిత్తములు, అగ్ని నాశకములు, అందునుగురించిన ప్రాయశ్చిత్తములు, ఈమొదలుగనది సవిస్తరముగ ధర్మసింధువుయందు చూచితెలిసి కొనవలయును.

ఇచ్చుటనయితే విస్తరభియమువలన మేము సంక్షేపముగ వ్రాసియున్నాము.

ములను సాయంకాలముదు పక్ష హోమామందువలె హోమాముచేశి పర్వదినము ప్రాతఃకాలము పర్వంతముగానున్న శేష హోమాములను ప్రాతఃకాలముదు హోమాము చేయవలయును. సర్వప్రకారములుగా పర్వదినముయొక్క సాయమహోమామును పాడ్యమిదినముయొక్క ప్రాతఃస్నానమును వేరువేరుగనే చేయవలసినది. ఇట్లుపక్ష హోమాము పక్ష శేష హోమామును చెప్పబడెను పక్షమధ్యమందు ప్రాప్తిచియుండిన ఆయాపక్షపక్షమధ్యమందే వెల్లిపోవుచుండగానా కర్షించి చేసియున్న హోమాములను మరిలచేయవలయును.

అయితే వెంబడివెంబడిగా మూడుపక్ష హోమాములనుచేసితే అగ్ని నాశమగును. గనుక అట్లుచేయరాదు. వెంబడిగ రెండుపక్ష హోమాములను చేసినా మూడవపక్షమందు ప్రతిదినము హోమాముచేయవలయును. సర్వప్రకారములుగ ఆపత్తు నివర్తించకబోయినయడల జన్మముండుపర్వంతము పక్ష హోమాములనుచేసినను చేయవచ్చును దోషములేదు.

* యెవ్వనికి వేదము వేదియున్న మూడుపురుషులపర్వంతము విచ్ఛేదించబడుచున్నచో అనగా వేదమును సవడంగముగా అభ్యసించకనున్న శ్రౌతస్మార్త హోమాములనుచేయకనున్న ఉండునో అతడు దుర్బాప్త్యాణుడు అనగా బ్రాహ్మణకులమందుబుట్టిన బ్రాహ్మణాభానుండుగాని ముఖ్యబ్రాహ్మణ్యము గలవాడుగాదని తెలియందగు. ఇట్లు చెప్పబడవలసిన వేదము నభ్యసించక నితరశాస్త్రముల నభ్యసించినను అగ్ని కార్యమునుచేయక నితరధర్మములనువిశేషించి జేసినను ముఖ్యధర్మమునుచేయనందున పాపము తప్పదని తెలియవచ్చుచున్నది. అతండు బ్రాహ్మణాభానుండుగనుక సర్వకర్మలయందధికారములేనివాడు. అందువలన తెలివిగలవాడై శ్రద్ధతోకూడినవాడై అగ్ని హోమాత్రకృత్యమును చేయవలను అగ్ని హోమాత్రకృత్యమునకంటె శ్రేష్ఠమయిన ధర్మ మేదియునులేదు. శ్రౌతశాస్త్రజ్ఞానమైనను ద్రవ్యమైనను యీ మొదలగునది లేకబోవుటవలన శ్రౌతకర్మమందు శక్తిలేకయున్న

* ప్రమాణపదనములు. య్యవేదశ్చ వేదీచవిచ్చిత్వేతి పూరుషం । సదైదుర్బాప్త్యాణ్జ్ఞేయఃసర్వకర్మసుగర్హితః॥ అగ్ని హోమాత్రం ప్రకుర్వీత్జ్ఞానవాక్ శ్రద్ధయాన్వితః । తాత్పర్యోధర్మోనభూతోనభవిష్యతి॥ శ్రౌతకర్మణీమోశక్తోజ్ఞానద్రవ్యాద్యభావతః । స్మార్తంకుర్యాద్యభావశక్త్యాప్యత్రాచారంలభేత్సదాకృతదారోనతిష్ఠేత్క్షణమప్యగ్ని నావినాః తిష్ఠేత్చేద్విజ్ఞో వ్రాత్యస్తథావపతితోభవేత్ సగృహ్ణీయాద్వివాహాగ్నింగృహస్థశతిమన్యతే । అన్నంతస్యనభోక్తవ్యంపుథాపాకోహిసంస్మృతః॥ యోదధ్యాత్కంచనంమేరుపుధిపించనమానవాం । తత్సాయంప్రాతఃస్నానమన్యత్యుభయవతివానవా॥

వో తనశక్తినుసరించి స్మార్తకర్మనయినను చక్కగా చేయవలయును. భార్యను పెండ్లిచేసికొనియున్న మీదట ఊణకాలమయినను అగ్ని కార్యమును చేయకనుండరాదు. అట్లున్నచో ఆ బ్రాహ్మణుడు వ్రాత్యుడును పతితుడునగును. తాను గృహస్థుడై యుండి స్మార్తాగ్ని నిగ్రహించుటతో నిరంతరము స్మార్త హోమామును చేయుటతో ప్రయోజనములేదని యెవ్వడు తెలిసియున్నాడో అతనియన్నమును భోజనముచేయరాదు. యెవ్వడు నువర్తరూపముగానున్న మేగుపర్వతమునున్న మానవసహితముగానున్న భూమండలమునున్న దానముచేసునో అతనిపుణ్యము సాయంప్రాతఃస్నానమునుచేయు గృహస్థునియొక్క పుణ్యముతో సమానమగునో కాదో తెలియజాలము.

ఇది స్మార్త హోమాప్రకరణము ముగిసెను.

అనంతరము నిత్య దానము చెప్పబడుచున్నది. * దానములేనట్టిదినమువక్కటియైనను గతించినచో నతండు దొంగలచేత దోపుడబోయిన వాడెట్లుదుఃఖింపునో అట్లు దుఃఖించుట మిక్కిలియుక్తము. కాబట్టి తనసంపత్తును అనుసరించి ద్రవ్యధాన్యము మొదలగునది ప్రతిదినము దానముచేయందగు సంభవించకబోవుటయందు వక్కలుఫలములు మొదలగునదియైనను దానముచేయవలసినది. † దానమువలన స్వర్గపశుపుత్రవిత్తాదులు నుక్కిరికూడను గలుగుచున్నది. అందువల్ల దానముకన్న సధికమైనదెక్కడను మూడులోకములయందేదియును లేదు. ‡ యెవ్వనియొక్క ద్రవ్యము ధర్మముకొరకైనను తాను అనుభవించు కొరకైనను ఉపయోగించునో అతనిద్రవ్యము సార్థకము లేకున్నచో నిరర్థకము. వేదముకూడ సమస్తదేవతలు దానమువల్లనే పశమును పొందుచున్నారని దానమాహాత్మ్యమును విశేషముగ చెప్పుచున్నది కాబట్టి దానమువలన సర్వముసాధ్యమేను దానమునకు వేదశాస్త్రవిద్యయున్న తపస్సున్న కలవాడుపాత్రము అందులో విద్యకన్నను తపస్సు అధికము గనుక విద్యలేనివాడయినను తపస్సంపన్నుడు పాత్రము దురాచారమును చేయువాడును వేదశాస్త్రములయందు పూర్తిగాప్రామాణ్య

* ఏకస్మిన్నస్థితి కాంతేదే సేదానవినిర్జితే । దిన్యభిర్దుషితస్యేవయ క్షమాకండితుంభ్యశం॥

† అదిత్య పురాణమందు నజానాదధికం కింసిద్ధృశ్యతే భువనత్రయే । దానేన ప్రాప్యతేస్వర్గః, అని మొదలుగా చెప్పబడియున్నది.

‡ యస్యవిత్తం నిధర్మాయనోపభోగాయ తస్యవిత్తం నిరర్థకం॥

గారుడపురాణమందు పితృకృతగుణం వసం సహస్రం మాతురుచ్చతే । భగిన్యాందశ సాహస్రం దిశ్యేదత్తమక్షయం॥

బుద్ధిలేనివాడును స్వకీయదార పుత్రాది పోషణమందు మాత్రము ఆసక్తిలేని వాడున్న పగోపకార మందాసక్తిలేనివాడును, అయినపుడును వేదశాస్త్ర పారంగతుడైనను పాత్రుడుగాదు. వేదవేదాంగములను దెలిసికొని నిరంతము శిష్యులకు పాఠముచేయించువాడును, దరిద్రులును, కుటుంబులును, అయినశ్రోత్రీయులగు బ్రహ్మణులు మిక్కిలి దానపాత్రులు విశేషమయిన దారిద్ర్యముఖము గలవాడును అనాధులును ఆపన్నులును, యేకులమందు జనించి యున్నవారైనను దానపాత్రులేను. మాతృపితృభగినీ సోదరులుకూడ మిక్కిలి దానపాత్రులు.

ఇట్లు పగటిపి యెనిమిదిభాగములు చేయగా నందులో మొదటిభాగమందు చేయతగిన కార్యమంతయు చెప్పబడెను.

రెండవభాగమందు వేదశాస్త్రాభ్యాసము చేయతగినది. వేదములను, వేదశాస్త్రములును, ధర్మజ్ఞానాదిశాస్త్రములనున్న, బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడగునతడు, తాను చదవవలయును, చదివించవలెను అనగా చదువుచెప్పవలయును, జపము చేయవలెను విచారముచేయవలయును, చూడవలయును.

* దేవతార్చనము కూడ ప్రాతరౌపాసనహోమానంతరమయినను నాలగవభాగమందు బ్రహ్మయజ్ఞానంతరమయినను చేయతగినది. అచ్చట విష్ణు, శివ, బ్రహ్మ, సూర్య, శక్తి, విఘ్నేశ్వరులు, యీమొదలగుదేవతలయందు అభీష్టదేవతను పూజచేయవలయును. అందులో కూడకలియుగమందు హరిహరదేవతల యొక్క పూజప్రశస్తమైనది. విష్ణుమూర్తిని ఆరాధనము చేయుటకంటె పుణ్యప్రదమైన వైదికకర్మమేదియునులేదు. అందువలన ఆదిమధ్యాంతరహితుడైనట్టి విష్ణుమూర్తిని ప్రతిదినమందు తప్పక ఆరాధనము చేయవలయును. మరియుక పక్షమందు పురాణపురుషుండగు భగవంతుడగు పరమేశ్వరుండగు సాంబవరబ్రహ్మమును, ప్రణవముచేతనైనను, రుద్రగాయత్రీచేతనయినను, త్ర్యంబకమంత్రముచేత నయినను, శివపడక్షురీ మహామంత్రముచేతనయినను, ఆరాధనము చేయవలయును. అందులోకూడ ప్రతిమాస్థండిలాదులకన్నను శాలగ్రామమందును బాణలింగమందున్న పూజప్రశస్తమైనది. యేలనంటె ఆవాహనము మొదలగునది లేకనే నిరంతము దేవతాసన్నిధానము గలిగియున్నందువలనని తెలియదగినది. ఇందుకై శ్రీమద్భాగవతమందు “ఉద్వాసావాహనేన స్తస్థిరాయాముద్ధవార్చనే | అస్థిరాయాం వికల్పఃస్యాత్ స్థండిలేతుభవేద్ద్యయం” అని చెప్పబడియున్నది

అయితే మనుస్మృతియందు “ఋతామృతాభ్యాం జీవేతమృతేన ప్రమృతేనవా సత్యామృతాభ్యాం పివానశ్వివృత్యాకదాచన” అనిచెప్పియున్నప్రకారము బ్రాహ్మణుడు ఉంఛశిలావృత్తులతో లేక అయాచితవృత్తితో లేకయాచనా భిక్షావృత్తితో లేక కర్షణావృత్తితో లేక వాణిజ్యవృత్తితో జీవించవలయును. ఇందులో వెనుక వెనుక చెప్పబడియున్నది. సంభవించకబోయిన పక్షమునందు ముందుముందు చెప్పబడియున్న దంగీకరించతగినది. అందులో ఉంఛశిలావృత్తులతో కలియుగమందు జీవనముగా నేరదుగనుక కలియుగమందు నిషిద్ధములు సేవావృత్తియెప్పటికిని చేయందగదు. మరియు “కుసూలకుంభీధాన్యోవాత్త్యాహికః శ్వస్తనోపివా” అని వచనప్రకారము కుటుంబపోషణ విషయమై కుసూలధాన్యము గలవాడైనను అనగా పదిరెండుదినములకు చాలినంతధాన్యముగలవాడైనను కుంభీధాన్యము గలవాడైనను అనగా ఆరుదినములకు చాలినంత ధాన్యముగలవాడైనను మూడుదినములకు చాలినంత ధాన్యముగలవాడైనను రేపటికిమాత్రము చాలినంత ధాన్యముగల వాడైనను బ్రాహ్మణుడు జీవించవలెను. కృషివాణిజ్యములచేత జీవించుటయందు యీనియమములేదు ప్రత్యహము ధాన్యయాచనముచేయుట మొదలగువిషయమునందు యీనియమము కృషివాణిజ్యములురెండును బ్రాహ్మణునికి ఆపద్విషయములేనని కొందరు చెప్పియున్నారు. పరాశరస్మృతియందయితే “షట్కర్మసహితోవిప్రః కృషికర్మచకారమేత్” అని చెప్పియున్నందున అందుకు వ్యాఖ్యానకర్తలగు మాధవాచార్యులవారు కలియుగమందు కృషికర్మనుచేయించి జీవించుట బ్రాహ్మణునికి ముఖ్యధర్మమేనని వ్రాసియున్నందువలన వాణిజ్యము మాత్రము ఆపద్విషయమేగాని కృషికర్మము ఆపదితరకాలమందు కూడ ముఖ్యధర్మమేను అయితే అచ్చటమాధవాచార్యులవారుకు నీదమును అనగా వడ్డిచేత జీవించుటను బ్రాహ్మణునికి అపత్కాలమందుకూడ నిషేధించియున్నారు గనుక నెప్పటికిని చేయందగదు. ఆపత్కాలమందుకూడ బ్రాహ్మణునికి శూద్రునివలన ప్రతిగ్రహముకూడదు. త్రైవర్ణికులలో చేరియున్నవాడైనను రాజు అధర్మశీలుడైయున్నచో అతనిద్రవ్యమును ప్రతిగ్రహించరాదు బ్రాహ్మణుడైనను అధర్మశీలుడుగానున్నచో అతనిద్రవ్యమును గ్రహించరాదు తల్లి దండ్రులు ముసలివారై భార్య పతివ్రతయై పుత్రుడు బాలుడై యుండగా తానువసతిలేకయున్నవాడయితే యీచెప్పబడిననియ

మమొక్కటియులేదు. శూద్రుని ద్విజసేవయే స్వవృత్తియని తెలియందగు అయితే ఆపత్కాలమందు కృషి మొదలగునది స్వవృత్తియని తెలియవలయు.

నాలగవభాగమందు మధ్యాహ్న స్నానముచేయదగినది. అనంతరము త్రిపుండ్రమును ధరియించుకొని యున్నవాడై మధ్యాహ్న సంత్యసము చేయవలయును. మధ్యాహ్న సంత్యా వందనప్రయోగమును స్వశాఖానసారము గురువువలన తెలిసికొనవలయును.

అనంతరము బ్రహ్మయజ్ఞము చేయదగినది. అందుకు ప్రయోగమును స్వశాఖానసారము గురువువలన తెలిసికొనవలయును.

ప్రాతఃకాల హోమానంతరము దేవతార్చనము చేయకుండినచో నాలగవభాగమందు బ్రహ్మయజ్ఞానంతరము చేయదగినది.

అనంతరము అయిదవభాగమందు చేయదగినది చెప్పబడుచున్నది. కండణి పేషణి చుట్టి ఉదకుంభః మార్తానీ అనునైదు హింసాస్థానములు పంచసూనములనంబడు ఈహింసాస్థానములనుంచి ప్రాప్తించిన హింసాదోషము పోవుటకొరకై వైశ్వదేవము చేయతగినది. వైశ్వదేవమునకు ప్రాతఃకాలమునందే ప్రారంభముగాని అగ్ని హోత్రాదులయందువలె సాయంకాలమునందు ప్రారంభము చేయతగదు. అందువలన ప్రాతఃసాయం వైశ్వదేవ అనిమొదలగు ప్రకారమే సంకల్పము చేయతగినది. పంచమహా యజ్ఞములు ప్రతిదినమందు చేయతగినవి. బ్రహ్మయజ్ఞము దేవయజ్ఞము భూతయజ్ఞము పితృయజ్ఞము మనుష్యయజ్ఞము అనునీయైదు పంచమహాయజ్ఞములనంబడును. ఋగ్వేదులు మొదలగువారికి వైశ్వదేవము దేవయజ్ఞము మొదలగు మూడుయజ్ఞముల రూపమైనది. మనుష్యయజ్ఞము అనగామనుష్యులకు అన్నమును పెట్టడము తైలము తొరము మొదలగువాటిచే వర్జింపబడిన గృహమందు పక్ష్యములగు హవిష్యాన్నములయందు నెయ్యినికలిపి వాటిచే గృహవ్యగ్నియందుగాని లోకాగ్నియందుగాని హోమముచేయవలయు. లోకాగ్నియందు హోమముచేయునపుడు యే అగ్నియందు అన్నము పక్ష్యము చేయబడెనో ఆయగ్నియందు హోమముచేయవలెను. యీవైశ్వదేవము ఆత్మ సంస్కారముకొరకున్న అన్న సంస్కారముకొరకున్న చేయదగినది. అందువలన విభాగముగాకయున్నవారికి వకటేపాకము అయివుండగా వేరుగా వైశ్వదేవము చేయవలెదు. విభక్తులకయితే వకటేపాకము అయివున్నప్పటికినిగూడ హవిష్యాః

తరముచేత వేరుగనేచేయవలయు. అవిభక్తులకు పాకభేదమయివుండగా వేరుగా వైశ్వదేవమును చేసినను చేయవచ్చును చేయకున్నచో చేయకబోవచ్చును. పాకము సంభవించక బోవుటయందు ఏకాదశి మొదలగుదినమందు తండులను లచేతనయినను పాలునెయ్యి పెరుగు ఫలములు ఉదకము మొదలగువాటిచేతనయినను చేయతగినది. యీ వైశ్వదేవ విషయమునందు ఇంక ననేకసంగతులున్ను శాఖాభేదముగా కొన్ని విశేషములున్ను ప్రాతఃసాయంవైశ్వదేవములకు తంత్రకరణమున్ను గ్రంథాంతరమందు చూడవలయును దేవయజ్ఞ భూతయజ్ఞ పితృయజ్ఞ మనుష్యయజ్ఞములయందు ప్రయోగవిశేషములున్ను గ్రంథాంతరమందు తెలియతగినవి. తమగృహ్య సూత్రప్రకారము సంభవించునప్పుడు బహ్వృచులయొక్క గృహ్యసూత్రప్రకారముగా ఉపనయనాది సంస్కారములున్ను పంచమహాయజ్ఞములు మొదలగునవిన్ని చేయందగును. ఇత్సుఖండములను ఉదకమును ఫలములను కందమూలమును తాంబూలమును క్షీరమును జౌషధమును వీటినిభక్షించినపిమ్మట కూడస్నానము దానము మొదలగు క్రియలనుచేయవచ్చును. అనిచెప్పుటచేత స్నానమునుచేయుటకు పూర్వముకూడ వీనినిభక్షించవచ్చును. ఇది స్నానముచేయుటకు వసతిలేనపుడేనని తెలియందగు. పంచమహాయజ్ఞములలో నేదోయొక్కటి లోపించితేవక ఉపవాసమునుచేయవలయు. ధనికుడు మొదలగువానికియితే వక్రొక యజ్ఞము లోపించుటయందు సగముసగము కృత్యముప్రాయశ్చిత్తము.

అనంతరము బ్రాహ్మణులకు సర్వసాధారణమగు భోజనము మొదలగు విధానముచెప్పబడుచున్నది. బంగారుపాత్రయందైనను వెండిపాత్రయందైనను మామిడిపర్ణములతోచేయబడిన పాత్రమునందైనను భోజనము ప్రశస్తమైనది. కంచుపాత్రయందయితే నియతముగవక్కడే భోజనముచేయవలెను. మరియున్యూనికుప్రయోగించుకొనరాదు. యతికి బ్రహ్మచారికి విధవకుకాంస్యపాత్రయందుభోజనము తాంబూలము అభ్యంజనమున్ను కూడదు. మోదుగపర్ణములయందు యతులకుభోజనము ప్రశస్తము గృహస్థునికి భోజనముచేయుటయందు చాంద్రాయణముప్రాయశ్చిత్తము. ఈదోషము వల్లీపలాశవిషయమునందేనని స్మృత్యర్థసారమందు చెప్పబడినది. అరటిపర్ణములు నేరడిపర్ణములు పససపర్ణములు వీటియందు భోజనము ప్రశస్తము జిల్లేడురావి మర్రిపత్రములయందు భోజనము

నిషిద్ధమై... పతురసమండలమందు పరిశుద్ధమగు పాత్రనువుంచి పంచమహా
యజ్ఞావశిష్టమగు ఘృతాదియంతమైన అన్నమును అనిమొదలగు క్రమముగా
భోజనమునుచేసి లేచునంతనకు ప్రయోగవిధానమును ధర్మసింధువుయందు
చూడవలయును భోజనమును తూర్పుముఖముగనైనను పశ్చిమముఖముగనైనను
చేయవలయును దక్షిణముఖముగ భోజనముకీర్తినిచ్చునది. కామ్యమైనది ఉత్తర
ముఖముగభోజనము మధ్యమము. ఆగ్నేయనైర్మత్యాదిమూలలయందు ముఖ
ముగలవాడై భోజనముచేయుటనిషిద్ధము. భోజనముచేయుచున్నవారల అన్యో
న్యస్పృహయందు పాత్రగతమైన అన్నమునుత్యజించవలెను. గృహస్థుడు ముప్పది
రెండుగ్రాసములైనను అనియతగ్రాసములైనను భక్షించవలయును. బ్రహ్మ
చారికి గ్రాసనియతిలేదు. ముఖమునుంచి నిర్గతమైన అన్నమును మరలభక్షించుట
మిక్కిలిదోషకరము వామహస్తముచేత జలపానముచేయరాదు. పాత్రగతమైన
ఉదకమును పానముచేయగా మిగిలిన ఆయుదకమును మరియెప్పటికిని పానముచే
యరాదు. ఇచ్చటననేక నియమములుగలవు. అవిధర్మసింధువు మొదలగు గ్రంథ
ములయందు చూడవలయు అందులోవివేషసంగతులున్న అచ్చటనే అవశ్యము
చూడలేనివి ఇట్లు అయిదవభాగమందు చేయలేని కార్యముచెప్పబడెను.

ఇతిహాసముపురాణము మొదలగువాటిచే ఆరవభాగమును యేడవభాగ
మునున్న వెల్లింపవలయును. యెనిమిదవభాగమందు తాకికకార్యమునున్న బ
హిఃప్రదేశమునందు సంధ్యావందనమునున్న చేయవలయు. సాయంకాలమునం
దువై శ్వదేవమునుచేయుచున్నచో మరలపాకమును చేయవలయు అతిధినిపూజిం
చిమూడుఘడియలుపైన వకటిన్నరయామములోపల భోజనముజేసి శయనిం
చవలెను. భోజనకాలమందు దీపముపోవుటయందు పాత్రనురెండుచేతుల
లొ సూర్యుని స్మరించి మరల దీపమునుచూచి పాత్రయందున్నయన్న
మును భోజనముచేయవలయునుగాని ఇతరమగుయన్నమును భోజనముచేయరా
దు. శ్రౌద్ధదినమందును, శ్రౌద్ధదినమునకు పూర్వదినమందును, వ్యతీపాతయం
దును, వైధృతియందును, సంక్రాంతిదినమందును, ఈమొదలగు దినములయం
దు రాత్రిభోజనముచేయరాదు. రాత్రియందు నాలగవయామము మొదటియా
మము అనునీరెండుయామములను విద్యాభ్యాసములచేత వెల్లింపవలయు. రెండు
యామములయందుమాత్రము శయనించునతడు ముక్తిసాధకుడగుచున్నాడు.

తూర్పు దక్షిణము పశ్చిమము, వీటిలోనొకశిరస్సుగ శయనించవలయుగాని యొ
కప్పుడైన యుత్తరశిరస్సుగా శయనించరాదు. వకటిన్నరయాముపైన స్వప్నీగ
మనమునుచేయవలయు స్వప్నీగమనవిషయమైన సంగతులను విస్తారముగా ప్రకీ
ర్ణ కప్రకరణమందు వ్రాయబోవుచున్నాము.

ఇది ఆచారప్రకరణము ముగిసెను.

ప్రతి ప్రకరణము.

ఇంకను ప్రతి ప్రకరణమును వ్రాయుచున్నాము మేషసంక్రాంతియందు పూర్వమందును పరమందున్న పదిపదిఘడియలు పుణ్యకాలమురాత్రియందు అర్ధరాత్రికన్నను పూర్వము సంక్రాంతియైనపుడయితే పూర్వదినముయొక్క పగటియందు ఉత్తరాధ్యాయ పుణ్యకాలము అర్ధరాత్రికన్నను పరమందు సంక్రాంతియైనపుడయితే పరదినముయొక్క పగటియందు పూర్వాధ్యాయపుణ్యకాలము అర్ధరాత్రియందే సంక్రాంతియైనపుడయితే రెండుదినములు పుణ్యకాలము. మొదట చైత్రమాసమునందు ప్రతాదిసిద్ధయము చెప్పబడుచున్నది. చైత్ర శుక్లపాడ్యమియందు చాంద్రసంవత్సరారంభము. ఈసంవత్సరారంభమందు ఉదయకాలమునందున్న పాడ్యమిగ్రహించతగినది రెండుదినములయందు పాడ్యమి ఉదయకాలమును వ్యాపించుటయందును వ్యాపించకపోవుటయందును, పూర్వదినమునందున్న పాడ్యమిగ్రహించతగినది. చైత్రమాసము అధికమాసమగుటయందు సంవత్సరారంభ నిమిత్తమైన తైలాభ్యంగనమున్న సంకలము మొదలగుదానియందు నూతనసంవత్సరనామమును కీర్తించుట మొదలగుదానిని ప్రారంభించుటయున్న అధికమాసపాడ్యమియందే చేయతగినది. ప్రతిగృహమందు ధ్వజాశోపణమున్న నింబకు సుమభక్షణమున్న సంవత్సరాదిఫల శ్రవణమున్న నవరాత్రారంభమున్న నవరాత్రోత్సవాది నిమిత్తకమైన అభ్యంగస్నానము మొదలగునదిన్ని నిజమాసపాడ్యమియందే చేయతగినది. ఈవత్సరారంభదినమునందు తైలాభ్యంగనము నిత్యమైనది. యీదినమందు ప్రపాదానమారంభించతగినది. ఈచైత్రశుక్లపాడ్యమికల్పాదితిథియని తెలియతగినది. యీప్రకారమువై శాఖశుక్లతదియయు ఫాల్గునకృష్ణతదియయు చైత్రశుక్ల పంచమి మాఖశుక్లత్రయోదశికార్తికశుక్లసప్తమి మార్గశిర శుక్లనవమి ఈతిథులుకూడ కల్పాదులని తెలియదగినది. యీకల్పాదితిథులయందు శ్రాద్ధమును చేయుటవలన పితృ దేవతలకు తృప్తియగుచున్నది. చైత్ర శుక్లతదియయందు శివమూర్తితోయు క్షమైన గౌరీదేవతను పూజించి ఆందోళనప్రతమును మాసపర్యంతము చేయవలెను. ఇచ్చటతదియముహూర్తమాత్రమైనప్పటికిని పరదినమందున్నది చేయతగినదిగానిద్వితీయతోయు క్షమైనది చేయతగదు. ముహూర్తమనగా పగటియొక్కయు రాత్రియొక్కయు పదునైదవభాగము అని తెలియదగినది. ఇదే చైత్రశుక్ల తదియయే మన్వాదియని తెలియదగినది. ఇచ్చటనే సమస్తములయిన మన్వాదులయొక్క నిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. చైత్ర శుక్ల తదియయు పూర్ణిమయు జ్యేష్ఠమాసమందు పూర్ణిమయు ఆషాఢశుక్లదశమియు పూర్ణి

మయు శ్రావణబహుళాష్టమియు భాద్రపదశుక్ల తదియయు ఆశ్వీజశుక్ల నవమియు కార్తిక శుక్లద్వాదశియు పూర్ణిమయు పుష్య శుక్ల ఏకాదశియు మాఖ శుక్ల సప్తమియు ఫాల్గునమందు పూర్ణిమయు అమావాస్య అనిపదునాలుగు మన్వాదులు తెలియదగినవి. యీమన్వాదితిథులు శుక్లపక్షమందున్నవి దైవకర్తయందును పితృకర్తయందును పూర్వాష్టా కాలమును వ్యాపించినవి గ్రహించతగినవి. పూర్వాష్టా కాలమయితే ఇచ్చట రెండుగా భాగింపబడిన పగటియొక్క పూర్వభాగము అని తెలియదగినది. అట్టిపూర్వాష్టా కాలమందే శ్రాద్ధముచేయతగినది. కృష్ణపక్షమందున్న రెండుమన్వాదులయితే దైవకర్తయందును పితృకర్తయందును అయిదుగా భాగింపబడిన పగటియొక్క నాలగవభాగమగు అపరాహ్ణమును వ్యాపించినవి గ్రహించతగినవి. మన్వాదులయందు పిండరహితమైన శ్రాద్ధము చేయతగినది. యీమన్వాది శ్రాద్ధములచేత రెండువేలు సంవత్సరములు పితృ దేవతలకు తృప్తియగుచున్నది. మన్వాది శ్రాద్ధమున్ను నిత్యమైనది. అందువల్లనే దీనిని జేయకబోవుటయందు త్వంభువఃప్రతిమానం అనే ఋగ్వేదమంత్రమునకు నూరుమాల్లు ఉదకమందునిలిచి జపముప్రాయశ్చిత్తము చేయతగినది. యీప్రకారము ౯౬ శ్రాద్ధములున్న నిత్యములైనవి ఆశ్రాద్ధములయితే అమాశ్రాద్ధములు ౧౨ యుగాది శ్రాద్ధములు ౪ మన్వాది శ్రాద్ధములు ౧౪ సంక్రాంతిశ్రాద్ధములు ౧౨ వైధృతిశ్రాద్ధములు ౧౨ పాతశ్రాద్ధములు ౧౨ మహాలయశ్రాద్ధములు ౧౫ అష్టకాశ్రాద్ధములు ౫ అన్యష్టకాశ్రాద్ధములు ౫ పూర్వేదుర్యః శ్రాద్ధములు ౫ అని ౯౬ శ్రాద్ధములు తెలియదగినవి. అనంతరము దశావతారజయంతులు చెప్పబడుచున్నవి చైత్రశుక్లతదియయందు అపరాహ్ణకాలమందు మత్స్యవతారమువై శాఖపూర్ణిమయందు సాయంకాలము కూర్మావతారము భాద్రపదశుక్లతదియయందు అపరాహ్ణకాలమందు వరాహావతారము వై శాఖశుక్లచతుర్దశియందు సాయంకాలము నరసింహావతారము భాద్రపదశుక్లద్వాదశియందు మధ్యాహ్నమందు వామనావతారము. వై శాఖశుక్లతదియయందు మధ్యాహ్నమందు పరశురామావతారము. చైత్ర శుక్లనవమియందు మధ్యాహ్న కాలమందు దాశరథీరామావతారము. శ్రావణబహుళాష్టమియందు అర్ధరాత్రికాలమందు శ్రీకృష్ణావతారము. ఆశ్వినశుక్లద్వాదశియందు సాయంకాలము బుద్ధావతారము. శ్రావణశుక్లపక్షియందు సాయంకాలమందు కల్కవతారము. అని యీప్రకారము జయంతులు ఆయాకాలమును వ్యాపించినవి గ్రహించతగినవి. అందులో శ్రీరామజయంతి శ్రీకృష్ణజయంతి నరసింహజయంతి యీమూడుజయంతులే నిత్యములు ఇతరములు ఆయామూర్త్యుపాసకులచే చేయందగు.

చైత్ర శుక్ల పంచమియందు లక్ష్మీపూజనముచేయునది. చైత్ర శుక్లాష్టమి పునర్వసు నక్షత్రముచేతనున్న బుధవారముచేతనున్న కూడియుండేనేని ప్రాతఃకాలమునందు శాస్త్రవిధానప్రకారము స్నానముచేసితే వాజపేయయజ్ఞ ఫలముగలుగుచున్నది.

చైత్ర శుక్ల నవమి శ్రీరామనవమియని తెలియందగు పునర్వసు నక్షత్రముతోకూడిన చైత్ర శుక్ల నవమియందు మధ్యాహ్నమందు కర్కాటకలగ్నిమందు సూర్యుడు మేషరాశియందుండిగా అయిదుగ్రహములుచ్చంగతులై యుండగా శ్రీరాములవారిజననమైనది. మధ్యాహ్నమును వ్యాపించిన యీనవమియందు రామనవమి ఉపోవ్యముచేయతగినది పూర్వదినమందు మాత్రమేమధ్యాహ్నమందు నవమియుండగా అచేగ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు మధ్యాహ్నకాలమును వ్యాపించుటయందును వ్యాపించకబోవుటయందును పరదినమందున్న నవమిగ్రహించతగినది అష్టమి విధమైన నవమిగ్రహించతగదు అందువలన పూర్వదినమందు సమస్తమధ్యాహ్నకాలమును నవమివ్యాపించియున్నను. దానినివిడిచి మధ్యాహ్నములో పకభాగమునువ్యాపించియున్నప్పటికిని నవమి పరదినమందున్న దే గ్రహించతగినది నవమ్యంతమందు పరదినము పారణముచేయవలయు జయంతీవ్రతములు మలమాసమందు చేయందగవు. యీ శ్రీరామ నవమి వ్రతము నిత్యముకామ్యమున్ను అని తెలియందగు.

చైత్ర శుక్ల నవమియందు కృష్ణస్వామికి ఆందోళనోత్సవముచేయతగినది. చైత్ర శుక్ల ద్వాదశియందు విష్ణుమూర్తికి దమనోత్సవముచేయతగినది. అది పారణదినమందు చేయతగినది. శివునికి చతుర్దశియందు చేయతగినది. చిత్రానక్షత్రముతోకూడిన చైత్ర పూర్ణిమయందు చిత్రవస్త్రదానముసాభాగ్యమునిచ్చునది.

చైత్రశుక్లకాదశి మొదలుకొని లేక చైత్రపూర్ణిమ మొదలుకొని లేక మేషసంక్రాంతి మొదలుకొని వైశాఖస్నానము ప్రారంభముచేయతగినది. యీ వైశాఖస్నానమందు హవిష్యాశనము బ్రహ్మచర్యము మొదలగునవి నియమములు తెలియదగినవి. యీప్రకారము సంపూర్ణముగా స్నానముచేయుటకు శక్తిలేక బోవుటయందు కడపటత్రయోతశి మొదలగు మూడుదినములయందు స్నానము చేయవలెను. చైత్రబహుళత్రయోదశి శతతారనక్షత్రముతోకూడినది వారుణీ అని సంజ్ఞగలది. స్నానము మొదలగుదానిని చేయుటయందు గ్రహణాదిపర్వముతో సమానమైన ఫలమునిచ్చునది. ఇట్టివారుణి శనివారముతో యుక్తమయినచో మహావారుణి యనంబడు. మరియునీ మహావారుణి శుభయోగముతో కూడినచో మహావారుణియనియే చెప్పబడుచున్నది.

ఈయోగమందు కృష్ణపక్షాది పూర్ణిమాంతమాసము గ్రహించతగినది గాన వింధ్యదక్షిణ దేశస్థుల కుపయుక్తమైన అమావాస్యంతమాసమందు ఫాల్గునకృష్ణత్రయోదశి గ్రహించతగినది. వింధ్యోత్తర దేశస్థులకయితే నిదియే చైత్రకృష్ణత్రయోదశియగుచున్నది. వింధ్యోత్తర దేశస్థులకునువింధ్యదక్షిణ దేశస్థులకును శుక్లపక్షమునందు మాసము భేదించుటలేదు కృష్ణపక్షమునందే మాసము భేదించుచున్నదనుటకు పూర్ణిమాంతమాసము అమావాస్యంతమాసములను రెండుభేదములుగా శ్రుతిస్మృత్యాదిసమ్మతముగ వ్యవహరించుటయే కారణము. చైత్రకృష్ణపక్షుర్దశియందు శివసన్నిధియందు స్నానముచేయుటచేతనున్న ఇది భోమవార యుక్తమైనచో గంగయందు స్నానము చేయుటచేతనున్న పిశాచ త్యాభావము ఫలము. ఇది చైత్రమాసకృత్య నిణాయము ముగిసెను.

అనంతరము వైశాఖమందు వ్రతాదినిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. ఇచ్చటవృషభ సంక్రాంతియందు సంక్రాంతికన్నను పూర్వములగు పదునారుఘడియలు పుణ్యకాలము. రాత్రియందు సంక్రాంతియై నప్పుడయితే పూర్వమే నిర్ణయముచెప్పబడినది. యీవైశాఖమాసమందు ప్రాతఃస్నానమున్న తిలలచేత పితృతర్పణమున్ను ధర్మకుటదానమున్ను చేయతగినది. ఈవైశాఖమునందు బ్రాహ్మణులకు గంధములు హారములు పానకము కదళీఫలములు మొదలగు వాటిచేత వసంతమాధవ పూజచేయతగినది. ఈవైశాఖమాసమందు దేవునియందు విశేషముగ శ్రీగంధముతో పూజించుట మహాఫలదము. యెప్పుడు వైశాఖము అధికమాసమగుచున్నదో అప్పుడు కామ్యకర్తలను అధికమాసమునందే ముగింపుజేయుటశాస్త్రవిరుద్ధము గనుక రెండుమాసములయందు వైశాఖస్నానము హవిష్యశనము మొదలగు నియమములు చేయతగినవి. చాంద్రాయణము మొదలగు నదయితే అధికమాసమునందు కూడముగింపు జేయదగినది. వైశాఖశుక్లతదియందు గంగాస్నానము, యవహోమామము, యవదానము, యవాశనము, ఇవి సర్వపాపహరములు. యెవ్వడు వైశాఖ శుక్లతదియందు కృష్ణమూర్తినిశ్రీగంధముచేత నలంకరింపబడిన వానిగ చేయుచున్నాడో అతండు వైకుంఠమునకుబోవుచున్నాడు. ఈవైశాఖ శుక్లతదియ అక్షయతదియయని సంజ్ఞగలది. ఈతదియందు కొంచమైనను జపము హోమామము పితృతర్పణము దానముమొదలగునది చేసిన నది అక్షయ్యమగును. ఈతదియరోహిణీ నక్షత్రముచేతను బుధవారముచేతనున్న కలిసినచో మహాపుణ్యము నిచ్చునది. యీతదియందు

దుఃఖము హేమము మొదలగు కృత్యవిషయమై చెప్పబోవు యుగాదిది నమందువలె నిర్ణయము తెలియదగినది. ఈవై శాఖ శుక్లతదియకృతయుగాదియని తెలియదగినది. ఇచ్చట యుగాది శ్రాద్ధము పిండరహితముగ చేయఁగినది. శ్రాద్ధముసంభవించక బోవుటయందు తిలతర్పణమైన నీదినమందు చేయఁగినది. ఈయుగాదికృత్యమునందు, మన్వాదిప్రకరణమున చెప్పబడిన నిర్ణయమే తెలియదగినది. ఈతృతీయయందు దేవతోద్దేశముచేతను పితృద్దేశముచేతనున్న పరమేశ్వరప్రీతికొరకు ఉదకకుంభదానము చేయదగినది. యుగాదియందు సముద్రస్నానముచేయుట మహాఫలము నిచ్చునది. యుగాదియందు దుపవాసము మహాఫలమునిచ్చునది. వై శాఖమాసము అధిక మాసమైనప్పుడు యుగాదిశ్రాద్ధము రెండుమాసములయందు చేయఁగినది. యుగాదిశ్రాద్ధమును చేయకబోవుటయందు నవసద్యాన, అని ఋక్కును నూరుమాల్లు జపముచేయుట ప్రాయశ్చిత్తము. ఇదేతదియవర్తశురామజయంతియని తెలియదగినది. ఇది రాత్రియందు ప్రథమయామమును వ్యాపించినది గ్రహించఁగినది. పూర్వదినమందు మాత్రమే ప్రథమయామమును వ్యాపించుటయందు పూర్వదినము గ్రహించఁగినది. రెండుదినములయందును రాత్రి ప్రథమయామమందు సమానముగ నైనను హెచ్చు తగ్గుగ నైనను కొంతభాగమును వ్యాపించుటయందు పరదినమే గ్రహించఁగినది. వై శాఖశుక్లసప్తమియందు గంగోత్పత్తియైనది. మధ్యాహ్న వ్యాపినియగు యీసప్తమియందు గంగాపూజనము చేయఁగినది. రెండుదినములయందు మధ్యాహ్నమును వ్యాపించుటయందు పూర్వదినమందున్న సప్తమి గ్రహించఁగినది. వై శాఖమాసమందు ద్వాదశియందు విష్ణుమూర్తిని పూజించవలయును అగ్నిష్టోమఫలమునుబొందును. వై శాఖశుక్లచతుర్దశి నరసింహజయంతి యని తెలియవలెను. ఆచతుర్దశి సూర్యాస్తమయకాలమును వ్యాపించినది గ్రహించఁగినది. రెండుదినములయందు సూర్యాస్తమయ కాలమును వ్యాపించుటయందును వ్యాపించకపోవుటయందున్న పరదినమందున్న దే గ్రహించఁగినది. స్వాతీనక్షత్రము శనివారము మొదలగుదానితో కలియుటయందు అది మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. పరదినమందు బ్రాహ్మణులతోగూడ తిథ్యంతమందు పారణమునుచేయవలయును. తిథి మూడుయామములకన్నను పైననున్న పున్న పక్షమునకు ప్రాతఃకాలమునందే చేయదగినది. వై శాఖపూర్ణిమయందు శృతాన్న సహితమైనయదక కుంభదానముచేత గోదానఫలముగలుగు. సువర్ణతిలచే యుక్తమయిన పదిరెండు కుం

భములను దానముచేయుటవలన బ్రహ్మహత్యాపాపమువలన విడువబడు. ఈదినమందు శాస్త్రవిధానప్రకారముగ కృష్ణాజినదానముచేత భూదానఫలముగలుగును. ఈదినమందు తిలస్నానము తిలహేమము తిలసాత్రదానము తిలతైలముచేత దీపదానము తిలచేత పితృతర్పణము తేనెతో యుక్తమైనదానము, మహాఫలమునిచ్చునది.

వై శాఖశుక్లద్వాదశియందైనను పూర్ణిమయందైనను వై శాఖస్నానము యొక్క ఉద్యాపనముచేయఁగినది. ఇందుకు విధానమును ధర్మసింధువుయందు చూడవలెను. ఈవై శాఖపూర్ణిమ మొదలుకొని జ్యేష్ఠశుక్లకాదశీ పర్యంతము జలమందున్న విష్ణుమూర్తియొక్క పూజోత్సవము చేయఁగినది. వై శాఖమాసాస్యభావుకదినము, అందుకు పరదినము కరిదినము, ఈరెండుదినములు శుభకార్యమునందు విడువఁగినవి. ఇదివై శాఖమాస కృత్యనిర్ణయము ముగిసెను.

ఆనంతరము జ్యేష్ఠమాసమందు వ్రతాదినిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. మిథునసంక్రాంతియందు పరమందున్న పదునారుఘడియలు పుణ్యకాలము. రాత్రియందు సంక్రాంతియైనప్పుడయితే పూర్వమే నిర్ణయము చెప్పబడెను. జ్యేష్ఠమాసమందు పిండిచేత బ్రహ్మమూర్తినిచేసి వస్త్రములు మొదలగువాటిచే పూజింపవలయు. సూర్యలోక ప్రాప్తిగలుగును. జ్యేష్ఠశుక్లతదియందు రంభావ్రతము చేయఁగినది. ఆతదియపూర్వవిధయైనది అనగా ద్వితీయతోకూడినది గ్రహించఁగినది. యెచ్చట పూర్వవిధ గ్రహించఁగినదిగా చెప్పబడుచున్నదో అచ్చట అస్తమానమునకన్నను పూర్వము రెండుముహూర్తములకన్నను అధికముగా వ్యాపించియున్నది గ్రహించఁగినదిగాని తక్కువగానున్నది గ్రహించఁగదు. అచ్చటనున్న పరదినము సూర్యాస్తమానపర్యంతము పూర్వవిధయగు తిథియున్నపుడు పూర్వవిధనే గ్రహించవలయునని వచనమున్నప్పటికిన్ని పూర్వవిధము విడిచి అఖండమగుటవల్లను శుద్ధయగుటవల్లనున్న పరదినమందున్న దే గ్రహించఁగినది.

జ్యేష్ఠశుక్లదశమియందు గంగావతారము. ఇది దశహారా, అనుసంజ్ఞగలది. ఇచ్చట దశయోగము చెప్పబడినది. యెట్లన్నను, జ్యేష్ఠమాసము, ౧, శుక్లపక్షము, ౨, దశమి, ౩, బుధవారము, ౪, హస్త, ౫, వ్యతీపాత, ౬, గరజ, ౭, ఆనందము, ౮, కన్యయందుచంద్రుడు, ౯, వృషభమందు సూర్యుడు, ౧౦, అని తెలియఁగినది. బుధవారము హస్తనక్షత్రము కలిసితే ఆనందయో

గము, అని తెలియదగినది. ఇచ్చట దశమీ వ్యతిపాతలురెండు ముఖ్యములు. అందువలన యేదినమందు కొన్ని యోగములుగల దశమి, పూర్వాష్టకాలమందు లభించుచున్నదో అపుడు దశహరావ్రతము చేయతగినది. రెండుదినముల యందు పూర్వాష్టకాలమందు దశమియున్నపుడు యేదినమందు నీపదింటిలో పల అనేకములతో యోగముగలిగియుండనొ అది గ్రహించతగినది. జ్యేష్ఠ మాసము అధికమాసమైయుండగా ఆయధికమాసమునందే దశహరావ్రతము చేయతగినదిగాని నిజమాసమునందు చేయతగదు. “దశహరానుసౌత్కర్షశ్చతుర్వపియుగాదిషు” అను వచనము హేమాద్రియందుదహరింపబడియున్నందు వల్లనని తెలియవలెను.

జ్యేష్ఠశుక్లకాదశినిర్దలై కాదశియనంబడు. యాయేకాదశియందు నిత్యా చవనమునకు మాత్రముజలపానముచేసి ఇతరమగు జలపానమును చేయకబోవుట, యనునట్టియుపవాసమును చేయుటయందు పదిరెండు ఏకాదసులయందుపవాసమునుచేసినంత ఫలమువచ్చును. జ్యేష్ఠశుక్లద్వాదశియందు అహారాత్రము త్రివిక్రమపూజను చేయుటవలన గవామయనము, అనుయజ్ఞము యొక్క ఫలసిద్ధియగుచున్నది. జ్యేష్ఠపూర్ణిమయందు తిలదానమువలన అశ్వమేధ యజ్ఞఫలమువచ్చును. జ్యేష్ఠానక్షత్రముతో యుక్తమైన జ్యేష్ఠపూర్ణిమయందు ఛత్రములను పాదుకలను దానముచేయుటవలన రాజ్యమువచ్చును. జ్యేష్ఠపూర్ణిమయందువట సావిత్రివ్రతము చేయతగినది. ఈవ్రతమందు త్రయోదశి మొదలగు మూడుదినములుపవాసము శక్తిలేకబోవుటయందయితే త్రయోదశియందునక్తము చతుర్దశియందు అయాచితము పూర్ణిమయందుపవాసము. ఇచ్చట చెప్పబోవు పూర్ణిమానిర్దయము ననుసరించుటచేత పూర్ణిమయేదినమందు చేయదగియున్నదో, అట్టిపూర్ణిమ మూడవదిన మెట్లగుచున్నదో అట్లుత్రయోదశి మొదలగు మూడుదినములు గ్రహించతగినది. అచ్చట పూర్ణిమ సూర్యస్తమానము కన్నను పూర్వము మూడుముహూర్తములకన్నను అధికముగా నున్నది చతుర్దశితోకూడినది గ్రహించతగినది. మూడుముహూర్తములకన్నను తక్కువగా నున్నచో పరదినమందే గ్రహించతగినది. ఇచ్చట పారణము పూర్ణిమాంతమందు చేయతగినది. జ్యేష్ఠపూర్ణిమయందు జ్యేష్ఠానక్షత్రమందు బృహస్పతియు చంద్రుడున్న రోహిణీనక్షత్రమందయితే సూర్యుడు అప్సర మహాజ్యేష్ఠి యోగము, అచ్చట స్నానము దానముమొదలగునది చేయతగినది. ఈపూర్ణిమ.

యందు మన్వాది యగుటవలన పిండరహితమైన శ్రాధము చేయతగినది. ఇచ్చట నిర్దయము చైత్రమాస నిర్ణయమందు చెప్పబడినది. ఈమాసమందు బ్రాహ్మణులకొరకు చందనము వ్యజనముఉడకకలశము, మొదలగునది విష్ణుప్రీతికొరకు దానము చేయందగు ఇది జ్యేష్ఠమాసకృత్య నిర్ణయము ముగిశెను.

అనంతరము ఆషాఢమాసమందు వ్రతాదినిర్దయము చెప్పబడుచున్నది. ఆషాఢమాసమందు దక్షిణాయనమును సంజ్ఞగల కర్కాటక సంక్రాంతి వచ్చుచున్నది. కర్కాటక సంక్రాంతియందు పూర్వము ముప్పదిఘడియలు పుణ్యకాలము. అందులోకూడ సంక్రాంతికి సమీపమందున్న ఘడియలు మిక్కిలి పుణ్యములు. రాత్రియందు అర్ధరాత్రికన్నను పూర్వమందున్న పరమందున్న సంక్రాంతియైనప్పడుకూడ పూర్వదినమందు పుణ్యకాలము సూర్యోదయముపైన రెండు ఘడియలకన్నను పూర్వము సంక్రాంతియగుటయందు పరదినమందే పుణ్యకాలము. ఇచ్చట దానము ఉపవాసము మొదలగునది చేయందగు.

కర్కాటకము కన్యధనుస్సు కుంభము, ఈరాసులయందు సూర్యుడుండగా కేశకర్కణము మొదలగునది నిషిద్ధము. ఆషాఢమాసమందేక భక్తవ్రతమునుచేసితే బహుధనధాన్యప్రాప్తియు పుత్రప్రాప్తియు గలుగును. ఈమాసమందుపాదుకలు ఛత్రములు లవణము ఆమలకములు, ఇవి వామనమూర్తియొక్క ప్రీతికొరకు దానము చేయతగినవి. ఆషాఢశుక్లవిదియయందు శ్రీరామరథోత్సవముచేయతగినది. ఆషాఢమందు శుక్ల దశమియు పూర్ణిమయు మన్వాదియని తెలియదగినది. ఆషాఢశుక్లకాదశియందు విష్ణుశయనోత్సవము చేయదగినది. అచ్చట పరుపు మొదలగుదానితో యుక్తమగు, రజతాది నిమిత్తమైన మంచమందు, శయనించినట్టి శంఖాదిచతురాయుధములుగల, లక్ష్మీదేవిచేత వహింపబడినట్టి పాదములుగల, శ్రీవిష్ణు వ్రతమును అనేకవిధములగు పోడిశోపచారములచేత పూజచేయవలయు. ఆదినముపవాసముచేసి జాగరణమునుచేసి ద్వాదశియందు మరల పూజించి త్రయోదశియందు గీతము నృత్యము వాద్యము మొదలగు ఉత్సవమునుచేసి సమర్పించవలయును. ఈవ్రతకారమీ వ్రతము మూడుదినములచే సాధించతగినది. ఈవ్రతము అధికమాసమందు చేయతగదు. అనూరాధావ్రథసుపాదముతో కలవకయున్న కాలమందు ద్వాదశియందు పారణముచేయతగినది. ఈయేకాదశియందే చాతుర్తాస్యవ్రతారంభము చేయతగినది. చాతుర్తాస్యవ్రతప్రారంభము గురుశుక్రమూఢము మొదలగు దానియందున్న ఆశౌచ

ముమొదలగుదానియందున్న చేయతగదు. రెండవది మొదలగు పర్యాయము నందారంభమయితే చేయతగను. ఈచాతుర్మాస్యవ్రతము శైవాదులుచేత గూడ చేయతగినది.

ఆపాథశుక్లైకాదశి మొదలుకొని కార్తీకశుక్లద్వాదశిపర్యంతము చాతుర్మాస్యవ్రతమని తెలియందగు. ఈనాలుగుమాసములయందు హవిష్యాన్నమును అనగా హవిష్యద్రవ్యములను భక్షించవలయు. ఆపాథశుక్లద్వాదశియందు శాకవర్జనవ్రతమును ఆరంభించి శ్రావణశుక్లద్వాదశివరకు చేయవలయును. ఆపాథశుక్లద్వాదశియందు వామనపూజనముచేత సరమేధయజ్ఞముగలుగును. పూర్వాపాథనక్షత్రముతోయ క్షమైన పూర్ణిమయందు అన్నముపానము మొదలగుదానిని దానముచేయుటచేత అక్షయ్యాన్నముమొదలగుదానియొక్క ప్రాప్తిగలుగును. ప్రదోషకాలమును వ్యాపించినట్టి ఇదేపూర్ణిమయందు శ్రీశివునికిశయ నొత్సవము చేయతగినది ఆపాథపూర్ణిమయందైనను, శ్రావణపూర్ణిమయందైనను, శుక్లచతుర్దశియందైనను, శుక్లాష్టమియందైనను, శివునికి పవిత్రారోపణమునుచేయవలెను. పూర్ణిమయందు సన్యాసులకు చాతుర్మాస్యవాసనంకల్పాగమగుటచేత ఔరమువ్యాసపూజమొదలగునది చేయతగినది. ఈకర్తయందు ఉదయకాలమును వ్యాపించినట్టి మూడుముహూర్తములుగానున్న పూర్ణిమ గ్రహించతగినది. చాతుర్మాస్యమొక్క మధ్యభాగమందు యతివపనమును వర్జించవలయు. ఈనాలుగుమాసములున్న యతినిరంతరమొక్కచోటనే యుండవలయును. అందులో మొదట ఔరకిర్తినుచేసి ద్వాదశమృత్తికాస్నానములను ప్రాణాయామముమొదలగు విధానమునుచేసి వ్యాసపూజను చేయవలయు. ఆపాథకృష్ణవిదియయందు అశూన్యశయనవ్రతమును చేయవలయు. ఈవ్రతమంను లక్ష్మీయక్తుడైన విష్ణువునుపర్యంకిమందు పూజించవలయు. ఈవ్రతమందు రాత్రీయందు చంద్రునికి అర్ఘ్యమునిచ్చి నక్షభోజనమునుచేయవలయు. ఇదే ప్రకారము నాలుగుమాసములయందు బహుళవిదియలయందు యీవ్రతమును చేసిపత్నీసహితుడగు విప్రవరునికొంకు శయ్యాదానమును, దక్షిణాలంకారసహితమైనప్రతిమాదానమునున్ను, చేయవలయు. ఈవ్రతమును చేయుటవలన అక్షయ్యమైనదాంపత్యమున్ను సుఖమున్ను సదాపుత్రధనాదులున్ను సర్వదాగార్హస్థ్యమున్ను యేడుదశములయందు గలుగుచున్నది. ఈవ్రతమందు చంద్రోదయ వ్యాపియగుటగ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు విదియయున్నపుడున్ను

లేకబోవుటయందున్న పరదినమందేచేయతగినది. ఇది ఆపాథమాసకృత్యనిర్ణయము ముగిసెను.

అనంతరము శ్రావణమాసమందు నైతాదినిర్ణయముచెప్పబడుచున్నది. సింహసంక్రాంతియందు పరములగుపదునారుఘడియలు పుణ్యకాలము రాత్రియందు సంక్రాంతియైనప్పడయితే నిర్ణయముపూర్వమేచెప్పబడెను. ఈమాసమందు ఏకభక్తవ్రతము నక్షత్రవ్రతము విష్ణుశివాదులకు అభిషేకమున్ను చేయందగును. శ్రావణమాసమునందు యథావిధిగోమవార వ్రతముచేయదగినది. శక్తిగలవానిచేత ఉపవాసముచేయతగినది. లేకనక్షభోజనముచేయదగినది. ఈ ప్రకారము శ్రావణమాసమందు మంగళవారమందు గౌరీపూజకూడచేయతగినది శ్రావణశుక్లచవితి మధ్యాహ్నవ్యాపిని పూర్వదినముతో య క్షమైనది గ్రహించతగినది. శ్రావణ శుక్లపంచమి నాగపంచమియని తెలియవలెను. ఇది యుదయకాలమందు మూడుముహూర్తములు వ్యాపించినదై పరదినవిద్ధయైనదిగ్రహించతగినది. పరదినమందు పంచమి మూడు ముహూర్తములకన్నను తక్కువగా నున్నదై పూర్వదినమందు మూడుముహూర్తములకన్నను తక్కువగానుండిన చవితితో కూడియుండగా నపుడు పూర్వదినమందే గ్రహించతగినది. మూడుముహూర్తములకన్న నధికముగ నున్న చవితితో కూడియున్నపుడు రెండుముహూర్తములుగ నున్నను పరదినమందున్న దే గ్రహించతగినది. పరదినమందు ముహూర్తమాత్రమున్నచో నది గ్రహించతగదు. ఈపంచమియందు నాగములను పూజించవలయు. శ్రావణ శుక్లద్వాదశియందు, మాసమునుంచి చేయబడిన శాకవ్రతము సాంగమగుటకై బ్రాహ్మనునికి శాకదానమును చేయవలయు. అనంతరము శ్రావణశుక్ల ద్వాదశి మొదలు భాద్రపద శుక్లద్వాదశివరకు దధివజ్రనవ్రతమును చేయవలయు. శ్రావణశుక్ల ద్వాదశియందు పారణదినమందు విష్ణుమూర్తికి పవిత్రారోపణమును చేయవలయు. పారణదినమందుద్వాదశి లేకబోవుటయందు త్రయోదశియందు పారణదినమందు చేయతగినది. అదినమునందు యేదోవక హేతువుచేతఅసంభవమందు శ్రవణనక్షత్రమందు పూర్ణిమయందు చేయతగినది. శివునికి పవిత్రారోపణమయితే చతుర్దశియందైనను పూర్ణిమయందైనను అష్టమియందయినను పూర్ణిమయందైనను చేయవలయు. యీప్రకారము దేవీగణేశ దుర్గాదిదేవతలకుచవితి తదియనవమి, అనుతిథులు కులాచారము ననుసరించి గ్రహించతగినవి. ఆయాతిథులయందు సంభవించక

బోవుటయందు నను సందేహతలకు శ్రావణపూర్ణమయందై నను చేయవలయు. అదినమందు సంభవించకబోవుటయందు కార్తికపూర్ణిమవరకు గౌణకాలము తెలియదగినది. ఈపవిత్రారోహణము “అక్షర్వాణోవజత్యధః తస్యసాంపత్సరీపూజానిష్ఠలా” అని వచనమువల్ల నిత్యమైనది. గౌణకాలమునందుకూడ చేయకబోవుటయందు “తదాయుతం జపేన్తంత్రం స్తోత్రంవాపిసమాహితః” అని వచనమువల్ల పదివేలుసంఖ్యగా ఆదేవతయొక్క మూలమంత్రజపము ప్రాయశ్చిత్తముచేయతగినది. అచ్చట పూర్వదినమందు అధివాసనమున్న పరదినమందు పవిత్రారోహణమున్న రెండుదినములయందు సంభవించకబోవుటయందు తత్కాలాధివాసనపూర్వకమైన పవిత్రారోహణమున్న చేయతగినది.

అనంతరము ఉపాకర్తకు కాలము చెప్పబడుచున్నది అచ్చట ఋగ్వేదులకు శ్రావణశుక్లపక్షమందు శ్రవణనక్షత్రము పంచమి హస్తనక్షత్రము, అనిమూడుకాలములు తెలియదగినవి. అందులో శ్రవణనక్షత్రము ముఖ్యకాలము. అది దొరకనపుడు పంచమి మొదలగు కాలము తెలియదగినది. అందులో రెండుదినములయందు శ్రవణమున్నపుడు పూర్వదినమునందు సూర్యోదయము మొదలుకొని ప్రవృత్తించిన శ్రవణనక్షత్రము రెండవదినమందు సూర్యోదయముపైన మూడుముహూర్తములున్నట్లులయితే అప్పుడు ధనిష్ఠాయోగప్రళస్తవ్యమువలన పరదినమందే ఉపాకర్త చేయతగినది. పరదినమందు మూడుముహూర్తములకన్నను తక్కువగానున్నచో సంపూర్ణవ్యాప్తియుండుటవలన పూర్వదినమందే చేయతగినది. యెప్పుడయితే పూర్వదినమందు సూర్యోదయమున లేకయున్నదై పరదినమునందు సూర్యోదయానంతరము రెండుముహూర్తములున్నట్లులయితే అప్పుడు పరదినమందే చేయతగినది. ఇందుకు కారణము ఉత్తరాషాఢా విధకునిషేధమేనని తెలియదగినది. పరదినమందు రెండుముహూర్తములకన్నను తక్కువగానున్నదై పూర్వదినమందు ఉత్తరాషాఢానక్షత్రముతో వేధయుండగానపుడు పంచమి మొదలగు కాలము గ్రహించతగినది. పంచమిహస్తనక్షత్రము, అనిరెండుకాలములు ఉదయకాలమునందున్నవి మూడుముహూర్తములు వ్యాపించియున్నవి గ్రహించతగినవి. ఇట్లు గ్రహించుటకు దొరకకున్నపుడు పూర్వవిధమైనది గ్రహించతగినది. ఈప్రకారము భాద్రపద శుక్లపక్షమందుకూడ శ్రవణము పంచమిహస్త, అని మూడుకాలములయొక్క నిర్ణయము తెలియదగినది. అచ్చట ఋగ్వేదులచేత పూర్వాహ్లామందుపాకర్తము చేయతగినది.

అనంతరము యజుర్వేదులకు పుషాకర్తకాలము చెప్పబడుచున్నది. ఋగ్వేదులకు శ్రవణనక్షత్రము యెట్లు ముఖ్యకాలమో సర్వయజుశ్శాఖాజనితులకు నట్లనే శ్రావణపూర్ణిమ ముఖ్యకాలము. పూర్ణిమఖండ తిథియయివుండగా అనగా సంపూర్ణముగా వ్యాపించక దినమును కొంతభాగము వ్యాపించియుండగా నిర్ణయమేమన్నను, అచ్చట పూర్ణిమ పూర్వదినమందు వకముహూర్తముపైన నెప్పుడైనను ఆరంభించి రెండవదినమందు ఆరుముహూర్తములు వ్యాపించినదయితే సర్వయజుశ్శాఖాజనితులచేత పరదినమే ఉపాకర్తము చేయతగినది—పూర్ణిమశుద్ధతిథియయి అదినము అహారాత్రముండినదై పరదినమందు కూడ సూర్యోదయకాలమును వ్యాపించి యుండినదయితే అప్పుడు సర్వయజుశ్శాఖాజనితులచేత పూర్వదినమే ఉపాకర్తము చేయదగినది. పూర్వదినమందు వక ముహూర్తముపైన నెప్పుడైనను ఆరంభించినదై రెండవదినమందు రెండుముహూర్తములు గాని మూడుముహూర్తములుగాని వ్యాపించినదై ఆరుముహూర్తములకన్నను తక్కువగానుండగా నప్పుడు తైత్తిరీయులచేత పరదినమున్ను తైత్తిరీయశాఖకన్న నితరశాఖలయందు జనియించిన వారిచేత పూర్వదినమున్ను గ్రహించ తగినది. పూర్వదినమందు వకముహూర్తముపైన నెప్పుడైనను ఆరంభించినదై రెండవ దినమందు రెండుముహూర్తములకన్నను తక్కువగానుండినను క్షయవశమువలన బొత్తిగాలేకపోయినను, అప్పుడు సర్వయజుశ్శాఖా జనితులచేత పూర్వదినమే చేయదగినది. హిరణ్యకేశులు, తైత్తిరీయులు, వీరలకు మాత్రము శ్రావణపూర్ణిమముఖ్యకాలము. అది దొరకనపుడు శ్రావణమాసమున హస్తనక్షత్రము గ్రహించతగినది. శ్రావణశుక్లపంచమి తత్సూత్రములయందు చెప్పకబోవుటవలన గ్రహించతగదు. భాద్రపదమాసమందు కూడ పూర్ణిమహస్తనక్షత్రము, అనునీరెండుకాలములే గ్రహించితిగినవని విశేషము. ఆపస్తంబులకు శ్రావణపూర్ణిమముఖ్యకాలము అది సంభవించక బోవుటయందు భాద్రపదబూర్ణిమయని విశేషము తెలియదగినది. బౌధాయనులకు శ్రావణపూర్ణిమముఖ్యకాలము దోషముండుటచేత అది సంభవించక బోవుటయందు ఆషాఢపూర్ణిమ గ్రహించ తగినదని విశేషము తెలియదగినది.

అనంతరము కాణ్వలు మాధ్యందినులు మొదలగు కాత్యాయనసూత్రజనితులకు యీసామాన్య నిర్ణయముగాక విశేషనిర్ణయమేమన్నను, శ్రవణనక్షత్రయుక్తమైన శ్రావణపూర్ణిమయైనను కేవల పూర్ణిమయైనను హస్తానక్షత్రయుక్తమైన పంచమియైనను కేవలపంచమి యైనను ముఖ్యకాలము. శ్రావణమాసమందు యేదో విఘ్నమువలన ఉపాకర్తము జరగకయుండగా భాద్రపదమాసగతపూర్ణిమా పంచములయందు జేయతగినది.

అనంతరము సామవేదుల కుపాకర్తకాలము చెప్పబడుచున్నది. భాద్రపదశుక్లపక్షమందు హస్తనక్షత్రము ముఖ్యకాలము. సంక్రాంతి మొదలగుదోషముచేత భాద్రపదమందు సంభవించక బోవుటయందు శ్రావణమాసమున హస్తనక్షత్రము గ్రహించతగినదని నిర్ణయ సింధువుయందు చెప్పబడినది. హస్తనక్షత్రము ఖండ నక్షత్రము అయి వుండగా రెండు దినములయందు అపరాహ్ణకాలమును పూర్తిగా వ్యాపించి యుండినను అపరాహ్ణములో వకభాగము నువ్యాపించియుండినను, పరదినమందే ఉపాకర్తముచేయగగినది - పూర్వదినమందుమాత్రము అపరాహ్ణకాలమును పూర్తిగావ్యాపించియుండుటయందు పూర్వదినమందే ఉపాకర్తముచేయ దగినది - సామవేదులకు అపరాహ్ణకాలము ఉపాకర్తకాలమనిశాస్త్రమువలన పూర్వదినమందే అపరాహ్ణకాలమును హస్తనక్షత్రము స్పృశించుట యందైనను, రెండుదినముల యందున్న అపరాహ్ణకాలమును స్పృశించకబోవుటయందైనను, పరదినమందే ఉపాకర్తము - సామవేదులకు సీంహమందు సూర్యుడుండగా నుపాకర్తవిధానమయితేనూ శ్రావణ మాసమందు హస్తనక్షత్రమైనను పూర్ణిమయైనను సూర్యుడుసింహమందుండగా సంభవించినట్లయితే అపుడుసింహమందు సూర్యుడుండగా నుపాకర్తమును చేయవలయును గాని కర్కాటకమందు సూర్యుడుండగా నుపాకర్తను చేయరాదని విచారించి శ్రావణమాసగతములైన హస్తపూర్ణిమలయొక్క వ్యవస్థనుగురించినదని తెలియవలయు - ఇతరశాఖాజనితులకు సూర్యుడుసింహమందున్నపుడు ఉపాకర్తకువిధిగానినిషేధముకానిలేదు.

అనంతరము అధర్వవేదులకు ఉపాకర్తకాలముచెప్పబడుచున్నది. శ్రావణపూర్ణిమయందైనను భాద్రపదపూర్ణిమయందైనను, ఉపాకర్తముచేయదగినది

పూర్ణిమఖండతిథియయివుండగా సూర్యోదయకాలముననున్న దియైనంగవకాలము నువ్యాపించియున్నతిథిగ్రహించతగినది.

అనంతరముసమస్త వేదశాఖాజనితులకు ఉపాకర్తవిషయమును గురించి సాధారణమైన నిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. శ్రావణభాద్రపద మాసములయందున్నట్టితమతమ గృహ్యసూత్రముల యందుచెప్పబడిన కాలములయందుగ్రహణము, సంక్రాంతి, ఆశౌచము, మొదలగుదోషములు సంభవించుట యందు సర్వప్రకారములుగా ఉపాకర్తలోపము పోప్పించుచుండగా ఇతరశాఖాజనితులనుగురించి చెప్పియున్న కాలములయందుపాకర్తనుచేయవలెను. అచ్చటఆపస్తంబులుజాధాయినులు సామవేదులు మొదలగువారికి శ్రావణభాద్రపద మాసములయందున్న పంచమిపూర్ణిమమొదలగుదానికి కూడసామాన్యముగ గ్రహించుట ప్రాప్తించియుండగా, నర్తదానదియొక్క ఉత్తరదేశమందు సూర్యుడు సింహమందుండగాపంచమిమొదలగు దానికిగ్రహణమనియు, నర్తదాదక్షిణ భాగమందు సూర్యుడు కర్కాటకమందుండగా శ్రావణపంచమి మొదలగుదానికి గ్రహణమనియు, వ్యవస్థకొస్తుభగంధమందు చెప్పబడియున్నది. సమస్తశాఖాజనితులచేత శ్రావణమాసముయొక్క ముఖ్యకాలమందు వర్షములేకబోవుటచేతయెరనివట్లు మొదలగు ఔషధులయొక్క పోషకములేకబోవుట గాని, ఆశౌచము మొదలగునదిగాని, సంభవించితేభాద్రపదమాసమందు శ్రవణనక్షత్రము మొదలగుదానియందు చేయతగినది. సర్వశాఖాజనితులకు గృహ్యసూత్రముల యందుచెప్పబడినముఖ్యకాలదినమందు గ్రహణముగాని సంక్రాంతిగానియున్నపుడు గ్రహణముసంక్రాంతిలేనట్టిపంచమిమొదలగునవి గ్రహించతగినవి. గ్రహణము, సంక్రాంతి, అనుదానియొక్క యోగమయితే ఉపాకర్తసంబంధముగల అహారాత్రమందున్నదై ఆదినములర్ధరాత్రికన్నను పూర్వము గడచిన దినములర్ధరాత్రికన్నను పైనను, అనియెనిమిది యామముల యందున్నదై, శ్రవణనక్షత్రము పూర్ణిమమొదలగు తిథులచేతస్పృశించక బోయినప్పటికిని ఉపాకర్తకు దోషమును గలుగజేయునదని తెలియవలయు. నూతనముగాయపనయనముజేయబడినవారికి ప్రథమోపాకర్తమును గురుశుక్రఅస్తమానముమొదలగు కాలమందున్న అధికమాసము మొదలగుదానియందున్న గురువుసింహమందుండగనున్న చేయరాదు. రెండవపర్యాయము మొదలగుచోట ఉపాకర్తము అయితే అస్తమానము

మొదలగు కాలమందు కూడ చేయదగినది. మలమాసమందయితే రెండవవర్షాయము మొదలగుచోట ఉపాకర్తము కూడ చేయరాదు. నూతనోపసీతులకు శ్రావణమాసమందున్నట్టి పంచమి, హస్త, శ్రవణము, మొదలగు కాలములందు గురుశుక్రల అస్తమానము మొదలగు ప్రతిబంధముచేత ఉపాకర్తము యొక్క ఆరంభము లేకజోవుటయందు భాద్రపదమాసమందున్న పంచమి శ్రవణమొదలగునవి గ్రహించతగినవి—“ఉపాకర్తదినేభవా” అని వచనము ననుసరించి ప్రకృతము సర్వశిష్టలు ఉపాకర్తదినమందే ఉత్పన్న కర్తనుచేయుచున్నారగాన ఉత్పన్న కాలనిర్ణయమును శాస్త్రానుసారము వేరుగా వ్రాయుటవలన యువయోగములేదని వ్రాయము—ఈ ఉపాకర్తోత్పన్నములు రెండున్ను ఇతర బ్రాహ్మణులతోగూడ కలిసి చేయునట్టి విషయమందు అప్పుడు లోకకాగ్నియందు చేయవలయు. వకడేచేయు విషయమందు అప్పుడు తన స్వార్థాగ్నియందు చేయవలయు. కాత్యాయనులచేతనయితే స్వార్థాగ్నియందే హోమము చేయవలెనుగాని లోకకాగ్నియందు హోమము చేయరాదు. ఈ ఉపాకర్తోత్పన్నములను చేయకజోవుటయందు దోషముగలదు గనుక నీరెండు నిత్యములనుటకు “ఉపాకర్తోత్పన్నంచపవిత్రదమనార్హణే” అని వచనముగలదు. కాబట్టి ప్రతి సంవత్సర మీరెండు చేయదగినవి. ఈ ఉపాకర్తోత్పన్నములయందు ప్రయోగము తమతమ గృహ్యసూత్రము ననుసరించి తెలియందగును. ఈ యుపాకర్తవిషయమందు నదులకు రజోదోషములేదు. ఉపాకర్తదినమందు బ్రహ్మది దేవతలకున్న ఋషులు మొదలగువారికిన్ని జలమందు సాన్నిధ్యముగలదు. ఆకారణమువలన నదులయందు స్నానము జేయుటచేత సమస్తదోషక్షయము గలుగును. ఋషిపూజన స్థానమందున్న జలమును స్పృశించుటచేతనుపాసము జేయుటచేతను సర్వకామ ప్రాప్తిగలుగును.

శ్రావణపూర్ణిమయందు ఆశ్వలాయనులు శ్రవణాకర్త, సర్వబలి, ఈ రెండిటిని రాత్రియందు చేయవలయు. తెత్తిరీయులు సర్వబలినిమాత్రమే చేయవలెను. కాత్యాయనులున్న సామవేదులున్న శ్రవణాకర్త, సర్వబలి అను నీరెండిటిని చేయవలయు. శ్రవణాకర్త, సర్వబలి, ఆశ్వయుజీకర్త, ప్రత్యవరోహణము మొదలగు పాకసంస్థకర్తలను తమతమ కాలములయందు చేయకజోవుటయందు ప్రాజాపత్యకృచీము ప్రాయశ్చిత్తమును చేయవలయునుగాని కా

లాంతరమందు ఆకర్తలను చేయరాదు. శ్రవణాకర్త మొదలగు పాకసంస్థకర్తలు భార్య ఋతుమతియైయున్నపుడు గూడచేయవలయును. ప్రథమారంభమునయితే చేయరాదు. ఈ విషయమందు పూర్ణిమ, అస్తమానము మొదలుకొని కర్తనుచేయుటకు చాలినంతకాలమును పూర్వదినమందు వ్యాపించియున్నదయితే పూర్వదినము గ్రహించతగినది. అట్లులేక పూర్ణిమ మరి యేవిధముగనున్నను పరదినమే గ్రహించతగినది. ప్రయోగము తమతమ సూత్రములయందుచూచి తెలియతగినది.

శ్రావణ కృష్ణాష్టమియందు జన్మాష్ట మీవ్రతము చేయదగినది. ఆయష్టమి శుద్ధాష్టమి, విధాష్టమి, అని రెండువిధములు. పగటియందుగాని రాత్రియందుగాని యేదినమందు సప్తమితో గూడకయుండునో ఆదినమందష్టమి శుద్ధయనంబడు. పగటియందుగాని రాత్రియందుగాని యేదినమందు సప్తమితో గూడియుండునో ఆదినమందష్టమివిధయనంబడు. అవిధాష్టమికూడ రెండువిధములు. రోహిణీనక్షత్రముతో గూడినది, రోహిణితోకూడనది, యని తెలియవలయు. శుద్ధయై అధికముగానున్న కేవలాష్టమియందు పూర్వదినమే గ్రహించతగినది. విధయై అధికముగానున్న అష్టమి అయితే పూర్వదినమందే అర్ధరాత్రిని వ్యాపించి యుండగా పూర్వదినము గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందున్న అర్ధరాత్రిని వ్యాపించి యున్నను, వ్యాపించక జోయినను, పరదినమే గ్రహించ తగినది. అనంతరము రోహిణితో యోగమగుట యందు శుద్ధయై సమముగానున్న అష్టమియందైనను శుద్ధయై న్యూనముగానున్న అష్టమియందైనను కొంచమైనా రోహిణీయోగమైతే అచ్చట సందేహములేదు. శుద్ధయై అధికముగానున్న అష్టమియందు, పూర్వదినమందుగాని రెండుదినములయందుగాని రోహిణీయోగమయితే పరదినమందు గ్రహించతగినది. శుద్ధయై అధికముగానున్న అష్టమియందు పరదినమందే రోహిణీనక్షత్ర యోగముండుటయందు అష్టమి ముహూర్తమాత్రముగనున్నను పరదినమే గ్రహించతగినది. విధయై అధికముగానున్న అష్టమియందు, పూర్వదినమందే అర్ధరాత్రి కన్నను పూర్వమైనను అర్ధరాత్రియందైనను రోహిణీయోగమందు పూర్వదినమే గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందున్న అనను పరదినమందు మాత్రమే అయినను, అర్ధరాత్రియందు గాని అర్ధరాత్రికన్న నితరకాలమందుగాని రోహిణీయోగమందు పర

దినమేనని తెలియదగినది. ఈప్రకారము కాస్తుభాది నవీనగ్రంథములయందుమా ధవాచార్యమతము ననుసరించి చెప్పబడినది. ఇచ్చట జన్మాప్తమీ వ్రతముజయంతి వ్రతముఅని రెండువ్రతములు గలవు. అష్టవికి రోహిణీయోగములేని సంవత్సరమునందు జయంతీ వ్రతములోపించుచున్నది. ఆసంవత్సరమందు జన్మాప్తమీ వ్రతమే చేయతగినది. అష్టవికి కొంచమైనను రోహిణీయోగ మేసంవత్సరమందుగలిగియుండునో, ఆసంవత్సరము జయంతీవ్రతము గలదు “యస్మిన్వావర్షేజయంత్యాఖ్యయోగోజన్మాప్తమీ తథా । అంతర్హృతాజయంత్యాం స్యా ధృక్షయోగ ప్రశస్తతః” అని మాధవాచార్య వచనాను సారముగా నేసంవత్సరమునందు జయంతీయోగము గలదో ఆసంవత్సరమందు జయంతీ వ్రతాంతర్భావముగాజన్మాప్తమీవ్రతము చేయదగినది అనగాజయంతీదినమందు అర్ధరాత్రియనెడుకర్తకాలమునందు అష్టమిమొదలగునది లేకబోయినప్పటికిన్ని “యాంతిథింసమనుప్రాప్య ఉదయంయాతి భాస్కరః! సాతిథిఃసకలాజ్ఞేయాదానాధ్యయనకర్తను” అనెడి సాకల్యవచనముచేత కర్తకాలవ్యాప్తిగలదని భావించి రెండువ్రతములున్ను తంత్రముతోచేయదగినవి. రెండు వ్రతములనున్ను చేయక బోతేమహాదోషముగలదు, చేసి తెమహాఫలముగలదు, గాబట్టియారెండువ్రతములున్ను నిత్యములుకామ్యములున్ను అగుచున్నవి. ఈవ్రతమందు బుధసోమ వారములయొక్కయోగము ప్రశస్తతను గలుగజేయునదేగాని రోహిణీనక్షత్రమువలె వ్రతదినమును నిర్ణయించునది గాదు ఈవ్రతమందు శ్రీకృష్ణపూజా విధానముప్రయోగధర్మశాస్త్ర గ్రంథములయందు చూడవలయును.

అనంతరము రెండవదినమందు భోజనరూపమైన పారణము వ్రతాంగముగాచెప్పబడినది. దానియొక్కకాలము నిర్ణయింపబడుచున్నది. కేవలతిథియందు పవాసమును చేసియుండగాతిథి వెల్లిపోయిన పిమ్మటను, నక్షత్రముతో యుక్తమైనతిథియందుపవాసమును చేసియుండగా ఆరెండువెల్లిపోయిన పిమ్మటను, పారణమునుచేయవలయు. యెప్పుడయితే తిథినక్షత్రములలో నెక్కటి పగలువెల్లిపోవునో, ఆరెండు వెల్లిపోవలయునంటే రాత్రియందు సంభవించుచున్నదో, అపుడు పగటియందేరెండింటిలో నెక్కటివెల్లిపోయిన పిమ్మటపారణమును చేయవలయు. యెప్పుడయితే పగటి యందొక్కటైనను వెల్లిపోవుటలేదో అపుడుఅర్ధరాత్రికన్నను పూర్వమునక్కటి వెల్లిపోయినపిమ్మటనైనను, రెండువెల్లిపోయినపిమ్మ

టనైనను, పారణమును చేయవలయు. యెప్పుడయితేనిశీఠకాలముచేత న్యవధానములేనట్టిపూర్వక్షణమందు వక్కటివెల్లిపోవునో, లేకరెండును వెల్లిపోవునో, అపుడునిశీఠమందైనప్పటికిన్ని పారణమును చేయవలెను.

శ్రావణఅమావాస్యయందు పరిశుద్ధుడై దర్భలను తీసికొనిరావలయును. వాడనటువంటి ఆదర్భలనేమరలవాడుచుండ వలయును ఇట్లు చెప్పటచేత వాడినదర్భలను వాడరాదు. బ్రాహ్మణునికి నాలుగుదర్భలచేతను క్షత్రియునికి మూడుదర్భలచేతను, వైశ్యునికి రెండు దర్భలచేతను, శూద్రునికి వకదర్భచేతను పవిత్రమును చేయవలయు. అట్లుగాక సర్వవర్ణములవారికి రెండు దర్భలచేతనయినను పవిత్రమును చేయవలయు.

అనంతరము భాద్రపదమాసమందున్న వ్రతాదులయొక్క నిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. కన్యాసంక్రాంతియందు సంక్రాంతికన్నను పరమందు పదునారుఘడియలు పుణ్యకాలము. భాద్రపదమాసమందు ఏకాదహార వ్రతము వలన ధనము ఆరోగ్యము మొదలగు ఫలముగలుగును. ఈ మాసమందు హృషీకేత ప్రీతికొరకు గుడోదనము లవణము మొదలగు దానియొక్క దానముచేయతగినది. భాద్రపద శుక్లతదియయందు హరితాళికా వ్రతము చేయవలెను. ఈవ్రతమందు తదియముహూర్తమునకన్న తక్కువగానున్నదైనా, పరదినమందే గ్రహించతగినది. శుద్ధాధికయగు తదియయందుకూడ అరువై ఘడియలుగల తదియనువిడిచి పరదినమందు శేషించిన తదియ గ్రహించతగినది. యీవ్రతమందు భవానీశివులయొక్క పూజయు ఉపవాసమున్ను స్త్రీలకు నిత్యమైనది. శుక్లచవితియందు వరసిద్ధి వినాయక వ్రతము చేయునది. ఆచవితి మధ్యాహ్న వ్యాపి నిగ్రహించతగినది. రెండుదినములు పూర్తిగా వ్యాపించినను కొంచమైనను వ్యాపించకబోయినను పూర్వదినము గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు సమముగనైనను హెచ్చుతక్కువగనైనను, వ్యాపించుటయందు కూడ పూర్వదినము గ్రహించతగినది. పూర్వదినమందు కొంచమైనను మధ్యాహ్న స్వర్ణలేక పరదినమందు మాత్రమే మధ్యాహ్న స్వర్ణగలియుండగా, పరదినమేగ్రహించ తగినది. పూర్వదినమునందు కొంతభాగము మధ్యాహ్నమును వ్యాపించినదై పరదినమందు సంపూర్ణముగ మధ్యాహ్నమును వ్యాపించినదయితే అపుడు పరదినమే గ్రహించతగినది. ఈప్రకారము మాసాంతరమందు కూడ

నిర్ణయమును తెలియవలయు. ఈచరిత్ర ఆదివార భామవారములతో కూడితెప్పి శస్త్రమైనది. ఈచరిత్రయందు చంద్రదర్శనముగలిగితే మిథ్యాపవాదదోషముగ గలుగును. చంద్రదర్శనము గలిగితే, ఆదోషము పోవుటకై “సింహః ప్రసేనమ నధీశ్చింహోజాంబవతాహతః | సుకుమారక మారోదీ స్తవప్యైషస్యమంతకః” అనెడు శ్లోకముయొక్క జపమును చేయవలయును ఈవ్రతమందు విఘ్నేశ్వర పూజావిధానమును కల్పమందు చూడవలెను. భాద్రపద శుక్ల పంచమి ఋషిసం చమి గనుగ ఋషిబూజనమునుచేసి కర్షణాదిరహితమైన భూమియందు జనించి నశాకమునే ఆహారముచేయవలెను. ఈపంచమి మధ్యాహ్నం వ్యాపిని గ్రహించ తగినది. రెండుదినములయందు మధ్యాహ్నమును వ్యాపించినను, మధ్యాహ్న మును వ్యాపించకపోయినను, బూర్వదినమే గ్రహించదగినది. భాద్రపదశుక్ల షష్ఠిసూర్యషష్ఠియని తెలియునది. ఈషష్ఠిసప్తమితో కూడినది గ్రహించతగినది. యీదినమందు సూర్యపూజనమును పంచగవ్య ప్రాశనమునున్న చేయుటవలన అశ్వమేధయజ్ఞ ఫలము గలుగును. ఈషష్ఠియందే, షణ్ముఖస్వామి దర్శనమువలన - బ్రహ్మహత్యాది పాపనాశనము గలుగును. భాద్రపదశుక్లాష్టమి దూర్వాష్టమియ ని తెలియదగినది. అది పూర్వదినమందున్నది గ్రహించతగినది. ఈఅష్టమిజ్యే స్థామూలనక్షత్రములతోకూడినదయినను, అట్టిదిదొరకనపుడు కేవలాష్టమియైనను గ్రహించతగినది. ఈదూర్వాపూజనవ్రతముకన్యాయందుసూర్యకుండగను, ఆగస్త్యో దయమై పుండగనున్న, వర్జించతగినది. ఈవ్రతము స్త్రీలకు నిత్యమైనది. ఈఅష్టమి యందు కేవలాష్టమిప్రాధాన్యము చేతనైనను, కేవలజ్యేష్ఠానక్షత్రప్రాధాన్యము చేతనైనను, జ్యేష్ఠాదేవిపూజావ్రతము చేయదగినది. అందులో దాక్షిణాత్యులు కేవల జ్యేష్ఠానక్షత్రమందే చేయుచున్నారు. అనూరాధానక్షత్రమందు ఆవాహ నము, జ్యేష్ఠానక్షత్రమందు పూజనము, మూలనక్షత్రమందు వినర్జనము, అని ఆవ్రతముమూడుదినములయందు చేయతగినది.

భాద్రపద శుక్లకాదశియందయినను, ద్వాదశియందయినను పారణానం తరము విష్ణుమూర్తికి పరివర్తనోత్సవము చేయదగినది. అందుకై “శ్రుతేశ్వ మధ్యేపరివర్తమేతి” అనువచనమువలన మూడుభాగములు చేయబడిన శ్రవణన ఙ్మత్రముయొక్క మధ్యభాగముతో యోగము ఏకాదశియందుండగా ఏకాదశి యందే చేయదగినది. ద్వాదశియందుండగా ద్వాదశియందే చేయదగినది.

రెండుదినములయందు నక్షత్రముచేత యోగములేక బోవుటయందు, ద్వాదశి యందేచేయతగినది, అని మొదలగునట్టి వ్యవస్థ తెలియదగినది. ఆదినమందు సం ధ్యాకాలమందు విష్ణుమూర్తిని పూజించి ప్రార్థించవలయును.

అనంతరము శ్రవణద్వాదశీ వ్రతము చెప్పబడుచున్నది. అందులో యే దినమందు ముహూర్తమాత్రము మొదలగునట్టి స్వల్పమయినను ద్వాదశికిశ్రవ ణనక్షత్రముతో యోగము యేదినమందు గలుగునో ఆదినమం దుపోష్యము చేయతగినది. యెప్పుడు పూర్వదినమం దేకాదశితో కూడినదైన ద్వాదశిపరది నమందున్నదయి రెండుదినములయందు కూడశ్రవణముతో యోగముగలుగునో అప్పుడు పూర్వదినమందు ఏకాదశి, ద్వాదశి, శ్రవణము, అనిమూడు కలియు టయనునట్టి విష్ణుశృంఖలయోగమువలన పూర్వదినమే ఉపవాసము చేయతగినది. ఈవిష్ణుశృంఖలయోగము సూర్యోదయము మొదలురాత్రీ ప్రథమయామాంతము నందు సంభవించినచో గ్రహించతగినది. ఈవిష్ణుశృంఖలయోగమందు రెండువ్రత ములయొక్క ఉపవాసమును తంత్రముచేత ఏకాదశియందే చేసిద్వాదశియందుచే పుబోయెడుపారణానిర్ణయమును అనుసరించి పారణమును చేయవలెను. ఈవిష్ణు శృంఖలయోగములేనపుడు సూర్యోదయమందున్న ద్వాదశియందు సూర్యోదయ కాలమందున్న ద్వాదశియందు సూర్యోదయకాలమందు శ్రవణనక్షత్రముండగా, ఆదినమందు ఉపవాసముచేయతగినది. రెండుదినములయందు సూర్యోదయమందు ద్వాదశియు శ్రవణనక్షత్రమున్ను ఉండగా పూర్వదినము గ్రహించతగినది. ఈ ప్రకారమెచ్చట ఏకాదశ్యుపవాసము వెంబడిగనే శ్రవణద్వాదశ్యుపవాసము వచ్చుచున్నదో అచ్చట రెండువ్రతములున్న సత్త్విములగుటవలన శక్తునిచేతరెం దుఉపవాసములుచేయతగినవి. రెండువ్రతములకున్న వకదేవతయగుటవలన పార ణాలోపదోషములేదు. తాను అశక్తుడయితే ఏకాదశియందు ఫలాహారము మొ దలగుదానినిజేసి ద్వాదశియందు నిరశనమును చేయవలయును. ఇట్లుజేసితే ఏకాద శీవ్రతలోపములేదు. ఇందుకు “శ్రవణనయితాచేతన్యద్ద్వాదశీసాహివైష్ణవైః | స్తాతైశ్చోషోషణియాస్యత్త్యజేదేకాదశీతథా” అని మాధవాచార్యవచనము ప్రమాణము. త్యజేదేకాదశీం, అనుటకు ఫలాహారముఅనియే అర్థముగానిభోజ నమని అర్థముగాదు. ఇచ్చట ద్వాదశియందు శ్రవణనక్షత్రముతో యోగములే

కబోయి ఏకాదశియందు శ్రవణనక్షత్రయోగమందు తంత్రముచేత శ్రవణద్వాదశీవ్రతముచేయదగినది.

అనంతరము ఈవ్రతమందు పారణానిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. ద్వాదశి, శ్రీవణము, ఈరెండు వెల్లిపోయినపిమ్మట పారణమును చేయుట ముఖ్యపక్షము. రెండింటిలో నెక్కుటి వెల్లిపోయినపిమ్మట పారణమును చేయుటగొణపక్షము అచ్చట విష్ణుశృంఖలయోగములేనప్పడు త్రయోదశియందు ద్వాదశీశ్రీవణములు రెండును వెల్లిపోయినపిమ్మట పారణమును చేయవలెను. విష్ణుశృంఖలయోగమున్నచోట నయితే పూర్వదినమందు తంత్రముగా చేయబడిన రెండవవాపములకున్న పరదినమందు శ్రవణనక్షత్రముకన్నను ద్వాదశియధికముగానుండగా, శ్రవణము నతిక్రమించి ద్వాదశియందు పారణమును జేయవలయు. అయితే ద్వాదశికన్నను శ్రవణము అధికముగా నున్నచో ఏకాదశీవ్రతపారణావిషయమై ద్వాదశిని యుల్లంఘించుటయందు దోషము చెప్పబడియుండుటవలన ద్వాదశియందే పారణమును చేయవలయు. అందులో శ్రవణమధ్యభాగమును పారణమం దువిడువడము ఆవశ్యకమైనను దానినికూడ ద్వాదశియందు పారణము చేయుటకు అనుకూలకాలమున్నప్పుడు మాత్రమే విడువవలయును. ఒకవేళసంగవకాలముపై న కూడ ద్వాదశియు శ్రవణమధ్యభాగమున్ను వున్నప్పుడు సంగవకాలమువెల్లిపోయిన పిమ్మటనే పారణమునుచేయవలయును. ముఖ్యము ద్వాదశియందే పారణమును చేయవలయును. శ్రవణ మధ్యభాగమందు పారణమును చేయరాదని యీచెప్పట భాద్రపదమాసగతమైన శ్రవణ ద్వాదశీవ్రతముయొక్క పారణయందు మాత్రమే గాని మాఖఫాల్గునమాస కృష్ణపక్షములయందున్న శ్రవణద్వాదశీ వ్రతములయొక్క పారణయందుగాదు. ఏలనంటే, మాసాంతరగతమైన శ్రవణభాగమందు విష్ణుపరివర్తనోత్పన్నము లేకబోవుటవల్లనని తెలియదగినది. ఈశ్రవణద్వాదశీవ్రతమును జేయుటయందు మహాఫలము గలుగును. ఈసమస్తనిర్ణయము మాసాంతరగతమైన శ్రవణద్వాదశీ వ్రతమందు కూడయూ హించతగినది. శ్రవణద్వాదశీవ్రతమందు నదీసంగమమందు స్నానముజేసి కలశమందు సువర్ణవికారము నటువంటి జనార్దను డనేనామముగలిగి నటువంటివిష్ణుమూర్తిని పూజించి వస్త్రము యజ్ఞోపవీతము పాదుకలుఛత్రము, మొదలగుదానిని సమర్పణముజేసి ఉపవాసమునుజేసి పారణదినమందు పెరుగులన్నముతో

కూడి నటువంటిన్ని వస్త్రముతో చుట్టబడి నటువంటి జలపూర్ణకుంభమునున్ను, ఛత్రము మొదలగు దానిచేతకూడి నటువంటిన్ని పూజించి నటువంటిన్ని పరివారసహితమై నటువంటి వ్రతమునున్ను, దానము చేయవలయును.

అనంతరము వామనజయంతి నిర్ణయంప బడుచున్నది. శ్రవణనక్షత్రముతోకూడిన భాద్రపదశుక్ల ద్వాదశియందు మధ్యాహ్నకాలమందు వామనమూర్తియొక్క ఉత్పత్తియైనది. ఈదినమందు మధ్యాహ్నకాలమందు నదీసంగమపర్యవేషమందు స్నానముజేసి, సువర్ణవికారమై నటువంటి వామనమూర్తిని పూజించి అర్ఘ్యమును బంగారుఛత్రముచేత దానము చేయవలయును. పరదినమందు పరివారసహితమైన వామనప్రతిమను బ్రాహ్మణునికొరకు దానముచేయవలయును. ఇదేద్వాదశియందు రాత్రియందు దేవపూజనుచేసి ఆరాత్రియందు సంభవించక బోవుటయందు పగటియందే అయినను చేసి దధివ్రతమును నివేదనముచేసి దధిదానముజేసి దుగ్ధవ్రతమునుగురించి సంకల్పమును చేయవలయును.

అనంతరము భాద్రపదశుక్లచతుర్దశియందు అనంతవ్రతము చేయతగినది. ఇచ్చట సూర్యోదయకాలమందు మూడుముహూర్తములు వ్యాపించిన చతుర్దశి గ్రహించతగినదని ముఖ్యపక్షము. అది దొరకనపుడు రెండుముహూర్తములుండిన చతుర్దశి గ్రహించ తగినదని అనుకల్పము. రెండుముహూర్తముల కన్నను తక్కువగానున్నదయితే పూర్వదినమందున్న చతుర్దశి గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు సూర్యోదయమును వ్యాపించుటయందు సంపూర్ణమగుటవలన పూర్వదినమందున్న చతుర్దశి గ్రహించ తగినది. ఈవ్రతమందు పదునాలుగుగ్రంథులచే కూడి నటువంటిదోరమందు అనంతపూజ మొదలగువిధానమున్ను అనంతవ్రతోద్వాపనమునున్ను కౌస్తుభగ్రంథమందు చూడందగును. సూర్యునికి వృషభసంక్రాంతియైన పిమ్మట యేడవదినమందు అగస్త్యమహర్షి అస్తమానమును జెందుచున్నాడు. సింహసంక్రాంతియైనపిమ్మట నిరువది యొకటవదినమందు ఉదయమును చెందుచున్నాడు. అచ్చట కన్యాసంక్రాంతి కన్నను పూర్వము యేడుదినములలోపల అగస్త్య పూజనమున్ను అగస్త్యార్ఘ్యము మొదలగునదిన్ని చేయదగినది. భాద్రపదపూర్ణిమయందు ప్రపితామహునికన్నను పరమందున్నట్టి సవత్సీకులగు వసుధ్రదాదిత్యస్వరూపులయిన తండ్రిమొదలగు ముగ్గురిని గురించియు, పత్నీసహితులైన మాతామహుడు మొదలగుముగ్గురిని గురించియున్ను

శ్రాద్ధమునుచేయవలెను. ఇది పార్వణశ్రాద్ధమగుటవలన అపరాహ్ణకాలమందు పురూరవార్ధివదేవయుక్తమగునట్లు పిండసహితమగునట్లు చేయవలయును. ఇది ప్రోష్ఠవదీశ్రాద్ధమనిచెప్పబడును.

అనంతరము మహాలయము నిర్ణయింపబడుచున్నది. అచ్చటశక్తునిచేత భాద్రపదకృష్ణపక్షమందు పాడ్యమిమొదలుకొని అమావాస్యంతము, తిథివృద్ధి యందుపడునారు మహాలయములు చేయతగినవి. వృద్ధిక్షయములు లేకబోవుట యందు పడునైదు మహాలయములేచేయతగినవి. తిథిక్షయమందు పడునాలుగు మహాలయములేచేయతగినవి. అశక్తునిచేతనయితే, పంచమిమొదలగు తిథుల యందైనను, షష్ఠిమొదలగు తిథులయందైనను, అష్టమిమొదలగుతిథులందైనను దశమిమొదలగుతిథులయందైనను, ఏకాదశిమొదలగుతిథులయందైనను, అమావాస్యంతము మహాలయములు చేయదగినవి. కేవలశక్తునిచేత, అనిషిద్ధమగు యేదోవకదినమందుసకృత్తహాలయముచేయతగినది. పాడ్యమిమొదలుకొనిఅమావాస్యంతముమహాలయమును చేయుపక్షమందు చతుర్దశియందు కూడ మహాలయమును చేయవలయు. పంచమిమొదలు అమావాస్యంతమైన తిథులయందు మహాలయమునుచేయుట, అనిమొదలగు అయిదుపక్షములయందు చతుర్దశినివిడిచిబెట్టి ఇతరతిథులయందు మహాలయములనుచేయవలయు. సకృత్తహాలయమందుకూడచతుర్దశిని విడువవలయు. సకృత్తహాలయమందు పాడ్యమి, షష్ఠి, ఏకాదశి, చతుర్దశి, శుక్రవారము, జన్మనక్షత్రము, జన్మనక్షత్రమునకు పదియవనక్షత్రము, పందొమ్మిదవనక్షత్రము, రోహిణి, మఖ, రేవతి, అనునవివర్ణించతగినవి. వకానెక గ్రంథమందు త్రయోదశిసప్తమి ఆదివారము మంగళవారము, అనునవికూడవర్ణించ తగినవనిచెప్పబడినది. పితృమృతతిథియందు సకృత్తహాలయమునుచేయుపక్షమందయితే, నందతిథిమొదలగు దానియందు నిషేధములేదు. ఇందుకు “అశక్త్యపితృపక్షేషుకరోత్యేకదినేయతః । నిషిద్ధేపి దినేకుర్యాత్పిండదానంయథావిధి” అనువచనము ప్రమాణము. మృతతిథియందు మహాలయముచేయుటసంభవించక బోతేనిషిద్ధతిథిమొదలగు దినమును విడిచిఇతరదినమందు మహాలయమును చేయవలయు. సన్యాసులకు మహాలయమయితే అపరాహ్ణకాలమును వ్యాపించినట్టి ద్వాదశియందేపిండసహితముగచేయతగినది కాని ఇతరతిథియందుచేయరాదు. “శ్రాద్ధంశస్త్రోహతస్త్వైవచతుర్దశ్యాంప్రకీర్తితం” అనుని

యనుముచేతప్రతి సాంవత్సరిక శ్రాద్ధాతిరిక్తశ్రాద్ధమునకు చతుర్దశియందునిషేధమువలన, చతుర్దశియందు మృతుడైనవానికి కూడమహాలయమును చతుర్దశియందు చేయరాదు. మహాలయమందు కన్యార్కుడు ప్రశస్తతను గలుగజేయువాడే గాని నిమిత్తముగాదు. ఈచెప్పబడిన కాలము ముఖ్యకాలము. అమావాస్యంతములో సంభవించకబోతే ఆశ్వినశుక్లపంచమి లోపల యేదోవక తిథియందు మహాలయము చేయతగినది. అంతలోపల సంభవించకబోతే వృశ్చికసంక్రాంతి వచ్చునంతలోపల వ్యతీపత, ద్వాదశి, మొదలగుపర్వమందు చేయదగినదని గౌణకాలము తెలియదగినది. మృతదినమందున్న మహాలయమందున్న శ్రాద్ధమును పక్వాన్నముచేతనే చేయదగినదిగాని ఆమాన్నముమొదలగు దానిచేత చేయరాదు. “మహాలయేగయాశ్రాద్ధే మాతాపిత్రోర్వృతేహని । కృతోద్వాహూపికురీవ్ పిండదానం యథావిధి” అను వచనానుసారముగా మహాలయమందును, గయాశ్రాద్ధమందును, మాతాపితృవుల మృతదినమందును, నూతనముగ వివాహమునుజేసికొన్నవాడైనను యథావిధిగ పిండదానమును చేయవలయు. మహాలయములయందు ప్రయోగమున్న తద్విశేషములున్న ప్రయోగధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు చూడవలయును. అయితే ఈమహాలయవిషయమందు కావలసియున్న కొన్నిసంగతులను వ్రాయుచున్నాను. “అన్వప్తకానువృద్ధాచప్రతిసాంవత్సరేతథా । మహాలయేగయాయాంచసంపిండీకరణాత్పరా । మాతూః శ్రాద్ధం పృథక్కార్యమన్యత్ర పతిసాసహ” అనువచనమువలన, అన్వప్తకాశ్రాద్ధమందు, వృద్ధిశ్రాద్ధమందు, ప్రతిసాంవత్సరికమందు, మహాలయమందు, గయాశ్రాద్ధమందు, సంపిండీకరణము కన్నను పూర్వమందు, తల్లియొక్క శ్రాద్ధమును వేరుగా జేయవలయును. ఇతరవిషయమందు ఆయమపతియొక్క శ్రాద్ధముతోకూడ చేయవలయును. మహాలయమందు ధూరిలోచననంజ్ఞలుగల విశ్వేదేవతలు గ్రహించతగుదురు. మహాలయమందు పార్వణార్థమందు అగ్నాకరణమును చేయవలయు. ఏకోద్విప్తగణార్థము అగ్నాకరణమును చేసినను చేయకబోయినను యుక్తమేను. భార్యరజస్వలయయివుండగా కాలాంతరములుండుటవలన సకృత్తహాలయమును చేయరాదు. అమావాస్యయందు రజస్వలయివుండగా ఆశ్వయుజ శుక్లపంచమిలోపల గౌణకాలమందు మహాలయముచేయతగినది. అయితే పాకమును ఆరంభము చేసినపిమ్మట భార్యరజస్వలయయిన

వృషభాధ్యక్షుని మరయొక గృహమందుంచి ఆదినమం దే మహాలయమునుచేయవలయును. “వృద్ధాతిథ్యేచసన్యసేతా తేచవతితేనతి । యేభ్య ఏవపితాదద్యా తైభ్యోదద్యాత్స్వయంసుతః ॥ ముండనంపిండదానంచప్రేత కర్మచనర్వశః । సజీవత్పితృకః కుర్యాద్ధుర్విఃపతిశేవచ” అని మొదలగువచనములవలన వృద్ధిశ్రాద్ధమందు, తీర్థశ్రాద్ధమందు, ఇతరశ్రాద్ధములయందు కూడ తండ్రి సన్యస్తుడయి వుండుటయందు, పతితుడగుటయందు, తండ్రియొవ్వరికి దానమును చేయునొ, పుత్రుడువారలకు దానముచేయవలయు. అయితే ముండనమును పిండదానమును ప్రేతకర్మనున్న సర్వప్రకారములుగా జీవత్పితృకుడున్న గర్భిణీపతియున్న చేయరాదు. ఇదియునుంగాక పిండదానము మొదలగు విస్తారకర్మను చేయుటయందు శక్తిలేనివానిచేత కూడ సాంకల్పవిధానము చేయవలెననిది. మాతాపితృపులమరణమందు ప్రథమసంవత్సరమందు మహాలయముచేసినను చేయకబోయినను యుక్తమేను. మహాలయము మలమాసమందు చేయవలెను. ప్రతిసాంవత్సరికశ్రాద్ధది నమునందు సకృత్మహాలయ శ్రాద్ధమును చేయరాదు. మరయొకదినమందు చేయవలయును. పాడ్యమి మొదలుకొని అమావాస్యంతము మహాలయమునుచేయుట, యీమొదలగు పక్షములయందయితే, ప్రతిసాంవత్సరిక శ్రాద్ధదినమందేపాకాంతరముచేత మహాలయముచేయునది. మహాలయాంతరము దర్శశ్రాద్ధముఅమావాస్యయందు పాకాంతరముచేత చేయవలెననిది. ఇట్లు అమావాస్యయందు ప్రతిసాంవత్సరికము ప్రాప్తించితే మూడుపాకములుచేత మూడుశ్రాద్ధములు చేయవలెననిది.

ఈఅపరపక్షమందు భరణీశ్రాద్ధమును చేయుటవలన గయాశ్రాద్ధఫలముగలుగును. భరణీశ్రాద్ధమును పిండసహితముగను, పక్షైవతముగను, సంకల్పవిధానముచేత చేయవలయు. భరణీశ్రాద్ధము కామ్యము, గయాశ్రాద్ధఫలమును గోరియున్నవానిచేతప్రతిసంవత్సరముచేయవలెననిది. “నదై వనాపివాపిత్వాయావత్సూర్ణోనవత్సరః” అని మొదలగువచన మువలనసమస్తమగు ఆమాశ్రాద్ధము మొదలైన శ్రాద్ధమునకు, మొదటిసంవత్సరము నందునిషేధమువలన నున్నసంవత్సరాంతమందేపితృత్వముప్రాప్తించు చున్నందువలననున్న రెండవసంవత్సరమందే చేయుటగొరకుయుక్తమైనది. ఈయపరపక్షమందు సప్తమిమొదలగు మూడుదినములయందు అష్టకాశ్రాద్ధముచేయవలెననిది ననమియందుఅన్వష్టకశ్రాద్ధముచేయ

తగినది. ఇదినిత్యముఈనవమి అవిధవానవమియనితెలియదగినది. ఈఅవిధవానవమి శ్రాద్ధమందుజీవత్పితృకునిచేతనైనప్పటికిని, గర్భిణీపతిచేతనైనప్పటికిని, పిండదానముచేయవలెననిది. అనంతరము ఈఅపరపక్షముయొక్క ద్వాదశియందుసన్యాసులకు మహాలయముచేయదగినది. అనంతరముత్రయోదశియందు శ్రాద్ధముచేయదగినది ఇదినిత్యమైనది. మఖానక్షత్రమందు కూడశ్రాద్ధముచేయదగినది. సూర్యుడుహస్తనక్షత్రమందుండగా మఖానక్షత్రముతోయుక్తమైనత్రయోదశిగజచ్ఛాయయని సంజ్ఞగలది. దీనియందు శ్రాద్ధమువలన విశేషఫలముగలుగును. ఇచ్ఛటమహాలయ శ్రాద్ధమున్నయుగాదిశ్రాద్ధమున్న ప్రాప్తించి యుండగా మఖాత్రయోదశీశ్రాద్ధము, మహాలయశ్రాద్ధము, యుగాదిశ్రాద్ధము, అనిమూడింటినితంత్రముచేతచేయదగినది. “అంగానామైక్యంప్రధాన మాత్రభేదస్తంత్రం” అనివచనము వలనతంత్రముఅనగా అంగములకైక్యము ప్రధానమునకు మాత్రముభేదము, అనిఅర్థము. అనంతరము యీచతుర్దశియందు తండ్రిమొదలగు ముగ్గురిలోపలయొకనికైనను శస్త్రము విషము అగ్ని మొదలగునదియేనిమిత్రముగా గలదుర్మరణముచేతమృతుడైనవానికి శ్రాద్ధముచేయదగినది. విధిప్రాప్తమయిన అగ్నిజలాదిమరణమందు చతుర్దశీ శ్రాద్ధము చేయదగదు. అయితే యుద్ధము ప్రాయోపవేశము, ఈరెండిటియందు మరణమునకు విధిప్రాప్తత్వమున్న ఈశ్రాద్ధముచేయదగినది. ఇచ్ఛట ఏకొద్దిప్త విధానముచేత శ్రాద్ధమును చేయుటయందు అపరాజ్ఞామునే వ్యాపించినచతుర్దశి గ్రహించవలెననిది. ఇతరస్థలమందు ఏకొద్దిప్తవిషయమందయితేమధ్యాహ్నమును వ్యాపించినతిథి గ్రహించవలెననిది. సూర్యచంద్రులిద్దరునుహస్తనక్షత్రమందుండగా ఆయమావాస్య గజచ్ఛాయయని తెలియదగినది. ఆతిథియందు శ్రాద్ధముదానము మొదలగునది చేయదగినది. ఆశ్వినశుక్లపక్షపాడ్యమియందు ఉపనయనము గాకుండినయట్టి వాడైనప్పటికిని, దాహిత్రునిచేత, సపత్నీకమాతామహునియొక్క పార్వణము మేసమామయున్నప్పటికిని అవశ్యముగాచేయదగినది. మాతామహియున్నచో మాతామహపార్వణముమాత్రముచేయదగినది. ఈపార్వణశ్రాద్ధము జీవత్పితృకునిచేత కూడచేయదగినది. ఇచ్ఛట అపరాజ్ఞావ్యాపిని యగుతిథి గ్రహించవలెననిది. భాద్రపదకృష్ణపక్షమందు భౌమవారము, వృశ్చిపాత, రోహిణి, వీటిలోకూడినట్టిపక్షి కపిలాపక్షియని తెలియదగినది. ఇచ్ఛట సూర్యుడు హస్తనక్షత్రమందుండగా ఫలవిశేషముగలదు. ఈ

యోగము పగటియందు గ్రహించతగినది గాని రాత్రియందు గ్రహించతగదు. ఈకపిలాషష్ఠియందు హేమామము చేయబడినదిన్ని దానము చేయబడినదిన్ని సమస్తము కోటిగుణముగును. ఇది అలభ్యయోగముగుటవలన దర్శశాస్త్రమందు వలె పక్షైవతమగు శాస్త్రముచేయునది. ఈయోగమందు సూర్యోద్దేశముగ్రహ తముచేయుదగు.

అనంతరము ఆశ్వయుజమాసమందున్న వ్రతాదులయొక్క నిర్ణయముచే పుబకుచున్నది. తులాసంక్రాంతియు మేషసంక్రాంతియు, ఈరెండు విభవమని సంజ్ఞగలవి. తులాసంక్రాంతియందు పూర్వమందుపడునై దుఘడియలుపరమందు పడునై దుఘడియలు పుణ్యకాలముఆశ్వినశుక్లపాడ్యమియందు దేవీపూజారూప మైన నవరాత్రవ్రతముయొక్క ఆరంభము చేయదగినది. ఆనవరాత్రారంభము సూర్యోదయా నంతరము మూడుముహూర్తములు వ్యాపించిన పాడ్యమియందు చేయదగినది. అదిదొరకనపుడు రెండుముహూర్తములు వ్యాపించినదై నను గ్రహించతగును. సర్వప్రకారములుగా అమాయక్తపాడ్యమియందు చేయరాదని అనేకగ్రంథసమ్మతము. అయితే పరదినమందు ముహూర్తముకన్నను తక్కువగావ్యాపించియున్నను, సూర్యోదయకాలమును సృశించకబోయినను, దర్శయుక్తమైనదికూడా గ్రహించతగినది. పాడ్యమి ఆరువైఘడియలుగానుండి పరదినము ముహూర్తద్వయాది ప్రమాణముగల్గదై యుండగా పూర్ణత్వమువలన పూర్వదినమే గ్రహించతగినది ఈకర్తయందు బ్రాహ్మణుడు మొదలగు నాలుగువర్ణములకును అధికారముగలను అచ్చట బ్రాహ్మణునిచేత జపహేమామాన్నబలివై వేద్యముల చేత సప్తశత్యాదులచేతను సాత్వికమైరపూజచేయదగినది. క్షత్రియ వైశ్యులు సాత్విక పూజనుమాత్రమైనను, రాజససాత్వికపూజలను రెండిటినిన్ని అయినను, చేయవలయు. శూద్రులు మొదలగువారలు తామసపూజను తామేచేసి సాత్విక పూజను బ్రాహ్మణద్వారా చేయించవలెను. స్త్రీశూద్రులు పురాణోక్తమంత్రములను పఠించుటయందు కూడ అధికారములేనివారలు పురాణోక్తమంత్రములను మాత్రము శ్రవణము చేయుటయందు అధికారముగలదు. మైఘ్నులు మొదలగువారికియితే బ్రాహ్మణద్వారముగనై నప్పటికిని జపము హేమామము సమంత్రక పూజ, వీటినిచేయుచుటయును కూడనధికారములేదు. మైఘ్నులచేత దేవిని యుద్దేశించి ఆచూసకలోపచారములను సమర్పించినట్లు మనస్సుచేత భావనము మాత్రముచేయదగినది.

అనంతరము నవరాత్ర వ్రతమందు గౌణపక్షములెవ్వీ యనిన,, తదియ మొదలు నవవ్యంతము యేడుదినములయినను పంచమి మొదలు అయిదుదినములై నను, సప్తమిమొదలు మూడుదినములై నను, అష్టమిమొదలు రెండుదినములయినను, దేవీపూజచేయదగినది. వకదినముమాత్రము దేవీపూజచేయుటయందు కేవలాష్టమియందై నను కేవలనవమియందై నను. చేయవలయు. యీపక్షము లలోపల తమతమ కులాచారముననుసరించిగాని, ప్రతిబంధము మొదలగుదాని చేతపూర్వపక్షము సంభవించకబోవుట ననుసరించిగాని, వ్యవస్థతెలియదగినది. యీనవరాత్రముచేయకున్నచో దోషముగలదుగాననిత్యము. చేసి తేఫలముగలదు గానకామ్యము కూడానని తెలియవలయు. ఈనవరాత్రమందు కలశస్థాపనము అఖండదీపము సువాసినీభోజనము మంత్రజపపారాయణము మొదలగు కార్యములుతమతమ కులాచారానుసారముగా చేయదగినవి. కులాచారమునందు లేని కార్యములను మాత్రముచేయరాదు. ఈనవరాత్రవ్రతప్రయోగమును ప్రయోగధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు చూడవలెను యీశారదనవరాత్రోత్సవముమల మాసమందునిపిద్ధమైనది. శుక్రమూఢము మొదలగుదానియందయితే చేయవచ్చును. అయితేనవరాత్రవ్రతముయొక్క ప్రథమారంభమును చేయరాదు. ఆశౌచముగలిగియున్నచోసమస్తవిధానము బ్రాహ్మణద్వారముగాచేయించవలెను. ఉపపాసము మొదలగుశారీరనియమమును తానేచేయవలెను.

అనంతరము పంచమియందు ఉపాంగలలితావ్రతము చేయదగినది. ఇచ్చట పంచమి అపరాహ్ణకాలమును వ్యాపించినది గ్రహించతగినది. అపరాహ్ణ మేతత్పూజాకాలము. పరదినమందుమాత్రమే అపరాహ్ణమును వ్యాపించుటయందు పరదినమే గ్రహించతగినది. అట్లుగాక నితరసమస్తపక్షములయందున్న పూర్వదినమే గ్రహించతగినది ఆశ్వయుజ శుక్లపక్షమందు మూలనక్షత్రమందు పుస్తకములయందు సరస్వతీ పూజనుచేయవలెను. “మూలేషుస్థాపనం దేవ్యాః పూర్వాషాఢాసుపూజనం । ఉత్తరాసుబలిదద్యాచ్చివశైనవిసర్జయెత్ ” అని వచనమువలన మూలనక్షత్రమందు ఆవాహనమును పూజనున్ను చేయవలెను. పూర్వాషాఢానక్షత్రమందు ఆవాహనరహితమైన పూజనుమాత్రమే చేయవలెను. ఉత్తరాషాఢానక్షత్రమందు బలిదానమును తదంగభూతమైన పూజనున్ను చేయవలయు శ్రవణమందు విసర్జనాంగభూతమైన పూజను విసర్జనమునున్ను

చేయవలెను. అచ్చట సూర్యాస్తమానముకన్నను పూర్వము మూడు ముహూర్తములు వ్యాపించినట్టి మూలనక్షత్రముయొక్క మొదటిపాదమందు సరస్వత్యావాహనముచేయదగినది. అట్లులేని యట్టి ఇతరసమస్తపక్షములయందున్న రెండవపాదము మొదలగుదానియందు పరదినమందే ఆవాహనము “ఆదిభాగోనిశాయాతు, అని మొదలగు విశేషవచనమువలన శ్రవణప్రథమపాదము రాత్రి భాగమందున శ్రవణమునుగురించియున్నందు దైవప్రతికిని దానియందే విసర్జనమును చేయవలయు. రాత్రిప్రథమయామపర్యంతమే ఈవిశేషవచనము గ్రహించ తగినదని ధర్మసింధుయందు వ్రాయబడినది. సప్తమిమొదలగు మూడు దినములయందు పత్రికాపూజనము చేయదగినది. అనంతరము మహాష్టమి నవమితోకూడినదై ఘడియమాత్రమైనను ఉదయమునందున్నది గ్రహించ తగినది. ఇతరపక్షముల యందంతయు సప్తమితోకూడినది గ్రహించతగినది. రెండుదినముల యందష్టమి సూర్యోదయమందున్నచో పూర్ణమగుటవలన పూర్వదినమే గ్రహించ తగినది. అయితే నవమిక్షయతిథియై పరదినమందు కొంచమైనను లేక యున్నచో అప్పుడు సూర్యోదయ మందున్న అష్టమిని విడిచి సప్తమితోకూడిన అష్టమినే గ్రహించతగినది. అష్టమియందు పుత్రవంతునిచేత కేవలముగ నుపవాసము చేయందగదు. మహానవమి బలిదానవ్యతిరక్త సకల విషయములయందు అష్టమితో కూడినది గ్రహించతగినది. అది అష్టమి దినమందు సాయంకాలమున మూడుముహూర్తములు వ్యాపించి యుడినచోటనే అని తెలియదగినది. బలిదానమందయితే దశమితోకూడినది గ్రహించతగినది. నవమి దినద్వయమందు సూర్యోదయమందున్నచో పూర్ణమగుట వలన పూర్వదినమే గ్రహించతగినది. ఇచ్చట కొన్నినిర్ణయములు ధర్మసింధువుయందు చూడవలెను. ఈనవరాత్రీమందు తాను పూజ మొదలగుదానిని చేయుటయందు శక్తిలేనివాడయితే మరియొకనిచేత చేయించవలయు. విస్తారముగ పూజను చేయుటయందు అశక్తుడయితే షోడశోపచారపూజను చేయవలయు. మిక్కిలి అశక్తుడయితే పంచోపచారపూజను చేయవలెను. నవమియందు పూజను చేసి హోమామమును చేయవలయు. ఆ హోమామమును జపదశాంశముగా చేయవలయు. కులాచారము ననుసరించిన మంత్రములచేత, నెయ్యిచేతను తెల్లనూలచేతను మిశ్రమైనపాయసముచే హోమామముచేయవలెను. అనంతరము బలిదా

నవిషయమందు మాషాదిమిశ్రమైన యన్నముచేగాని కూష్మాండముచేగాని చేయవలెను. ఘృతముతోగాని యవపిష్టాదులతోగాని సింహవ్యాఘ్రాదుల మేషములలో దేనినైన చేసి ఖడ్గముతో నరకవలయు. బలిదానమంతాదిప్రకారము నిర్ణయసింధువుయందు చూడవలయు. ఇచ్చట శతచండీసహస్రచండీ ప్రయోగముకొస్తుభగ్రంథమందు చూడవలయు. ఆశౌచము ప్రాప్తించియుండగా నవమియందు హోమామమును ఘటాదిదేవతోత్థాపనమునున్న బ్రాహ్మణద్వారముగా చేయించితాను పారణమునుచేసి ఆశౌచాంతమందు బ్రాహ్మణభోజనము దక్షిణాదిదానమును చేయదగినది.

అనంతరము పారణావిసర్జనములకు కాలము చెప్పబడుచున్నది. విసర్జనము దశమియందు చేయదగినది. విసర్జనానంతరము ఆదినమందే పారణమును చేయవలెను. ఈవిసర్జనపారణములయందు నిర్ణయమునంతయు ధర్మసింధువుయందు చూడవలెను. అనంతరము విజయదశమి నిర్ణయింప బడుచున్నది. ఆదశమిపరదినమందే అపరాహ్ణమును పూర్తిగయినను కొంచమైనను వ్యాపించుటయందు పరదినమే గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు అపరాహ్ణమును వ్యాపించుటయందు లేక వ్యాపించక బోవుటయందున్న వకదినమందు శ్రవణముతో యోగమున్నపక్షమందు, యేదినమందు శ్రవణముతో యోగముగలదో ఆదినమే గ్రహించతగినది. యెప్పుడు దశమి పూర్వదినమందే అపరాహ్ణమును వ్యాపించినదై పరదినమందే మూడుముహూర్తముల కధికముగా నుండినదై పరదినమందే అపరాహ్ణమందు శ్రవణముతో యోగము గలిగియుండునో అప్పుడు కూడపరదినమే గ్రహించతగినది. ఈచెప్పియున్న ప్రకారములకన్న నితరప్రకారముల యందయితే పూర్వదినమే గ్రహించతగినది. ఈవిజయదశమియందు అపరాజితాపూజనము, సీమోల్లంఘనము, శమిపూజనము, దేశాంతరప్రయాణమును గోరువారికి ప్రయాణమున్ను, చేయదగినది. ఇచ్చట విజయ ముహూర్తమందు దేశాంతరమును గురించి ప్రయాణమును జేయవలయునని యిచ్చయించినవారు ప్రయాణమును జేయవచ్చును. విజయము హూర్తస్వరూపము “ఈషత్సంధ్యా మతిక్రాంతః కించిదుద్భిన్న తారకః । విజయోనామకాలోయం సర్వకార్యార్థసిద్ధిదః” అని తెలియదగినది. ఇచ్చట చంద్రతారాదిబలములు లేక బోయినను ప్రయాణము చేయవచ్చును. ఈవిజయ ముహూర్తమందు దశమియుండినప్పుడే ప్ర

యాణము చేయవలయు ఏకాదశియుండగా చేయరాదు. రాజులయొక్క పట్టాభిషేకమందు నవమితో కూడిన దశమి శ్రవణముతో కూడినదై నను గ్రహించతగదు. మరియునున్నను ఉదయకాలమునకున్న దశమియే గ్రహించతగినది.

ఆశ్వయుజ శుక్లమందు దశమినై నను ఏకాదశినై నను పూర్ణిమనై నను మొదలుకొని ముహూర్తమాత్రము శేషించిన రాత్రియందు తీర్థము మొదలగు దానియందుపోయి ప్రత్యహము మాసపర్యంతము కార్తికస్నానము చేయదగినది. కార్తికమాసము నందంతయు నిత్యస్నానము చేయవాడై జితేంద్రియుడై హవిష్యద్రవ్యములనే భక్షించువాడై శాంతుడై జపములను చేయవాడై సమస్తపాపములవలన విడువబడును. ఈకార్తికస్నానమును, ప్రాతఃస్నానప్రాతఃసంధ్యలనుచేసి చేయవలెను. ఈప్రకారము మాసస్నానము చేయుటయందు శక్తిలేక భోతే మూడుదినములు స్నానము చేయవలయు. ఇతరములయిన కార్తికమాస వ్రతములనున్న ఇష్టజ్ఞే ఆరంభము చేయవలయును. విష్ణుపూజా సేవాదికార్యములున్న కార్తికమాసమున చేయదగినవి. ఈవిచారము పురాణధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు చూడతగినవి. కార్తికమందు దీపములదానము సర్వదానములకన్ననధికము. కార్తికమందు కొన్నివర్జ్యద్రవ్యములు గలవు. అవి ధర్మశాస్త్రము వలన తెలియదగినవి. కార్తికమాసమందు పురాణేతిహాసములను శ్రవణముచేయవలయును. ఆశ్వీజశుక్లద్వాదశియందు దుగ్ధవ్రతమును సమర్పణముచేసి దుగ్ధదానముచేసి ద్విదశవ్రతమును సంకల్పించవలయు. ఈదినముమొదలు మాసపర్యంతము ఆకాశదీపమును దానముచేయుటవలన మహాలక్ష్మీప్రాప్తిగలగును. ఆశ్వీజ పూర్ణిమయందు కోణగరవ్రతము చేయదగినది. ఇచ్చట లక్ష్మీంద్రులయొక్కపూజయున్న జాగరణమున్న అక్షక్రీడయున్న చేయదగినది. ఈపూర్ణిమయందు ఆశ్వయుజేశ్వర్యను ఆశ్వలాయనులు చేయవలయు. దీనినిర్ణయము ప్రయోగమున్న గ్రంథాంతరమందు చూడవలయును. అట్లనే ఆగ్రయణకాలనిర్ణయము ధర్మసింధువుయందు చూడతగినది. ఆగ్రయణమును మలమాసమందు చేయరాదు. మరియు గురుశుక్రాదిమాఘ్యమందు కూడచేయరాదని కొందరు చెప్పియున్నారు. ఆశ్విన శుక్లచవితి కరకచతుర్థియని తెలియ దగినది. ఇది చంద్రోదయకాలము నువ్యాపించినది గ్రహించతగినది. ఆశ్వీజకృష్ణద్వాదశి గోవత్సద్వాదశియని తెలియనది అది ప్రదోషవ్యాపిని గ్రహించతగినది. ఈద్వాదశియందు దూడతో

సమానమైనవర్ణముగలిగినట్టిన్ని దూడతో గూడినట్టిన్ని ప్రచురక్షీరము లిచ్చునట్టి గోవును పూజించి గోవుయొక్కపాదమందు రాగిపాత్రముచేత అర్ఘ్యమునివ్వవలయు. ఆదినమందు తైలపక్వము స్థాలీపక్వము గోక్షీరము, గోఘృతము, గోదధి గోతక్రము, వీనిని వర్జించవలయును. నక్తముమాపాన్నభోజనము భూశయ్యబ్రహ్మచర్యము, ఇవి చేయదగినవి. ఈద్వాదశిమొదలు అయిదుదినములయందు పూర్వరాత్రియందు నీరాజనవిధానమును “నీరాజయేయద్దేవాంశ్చవిప్రాగా శ్చతురంగమాః | జ్యేష్ఠా శ్రేష్ఠా జఘన్యాంశ్చ మాతృముఖ్యాశ్చయోషితః” అని నారదులు చెప్పియున్నారు. త్రయోదశియందు అపమృత్యునాశనము గురించి యమునికొరకు సూర్యాస్తమయ ప్రదోషమందు గృహమువెలుపట దీపమును పెట్టవలయును.

చంద్రోదయకాలమును వ్యాపించిన ఆశ్వీజకృష్ణ చతుర్దశియందు నరకభయముగలవారిచేత తిలతైలముచే అభ్యంగస్నానము చేయదగినది. ఇచ్చట చంద్రోదయకాలము మొదలు సూర్యోదయకాలములోపల శ్రేష్ఠము తత్పూర్వతత్సరకాలములు గౌణకాలములు అచ్చట పూర్వదినమందు మాత్రమే చంద్రోదయకాలమును వ్యాపించినచో పూర్వదినము గ్రహించతగినది. పరదినమందుమాత్రమే వ్యాపించినచో పరదినము గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు వ్యాపించినచో పూర్వదినము గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందున్న చంద్రోదయమును వ్యాపించకయున్నచో ఉషఃకాలై కదేశవ్యాపిని గ్రహించతగినది. అదికూడ దొరకనప్పుడు పరదినమందు చంద్రోదయకాలమునందు అభ్యంగస్నానము చేయదగినది. అభ్యంగస్నానానంతరము తిలకాదినిధరించి కార్తికస్నానముచేయదగినది. కార్తికస్నానానంతరము యమతర్పణము చేయదగినది. అనంతరము ప్రదోషసమయమందు దేవాలయము, మఠము, ప్రాకారోద్వాసములు, వీధులు, గోవాజిహ్వాస్తీశాలలు, వీనియందు మనోహరములైన దీపములనుంచవలయును. ఇదేప్రకారమే మూడుదినములయందు ప్రదోషమందుంచవలయు. ఈచతుర్దశీఅమావాస్యల ప్రదోషములయందు నరులుఉల్కాహస్తాలు కావలయు అనగా దూముదారి తిప్పవలయు. ఈచతుర్దశియందు నక్తభోజనముమహాఫలదము అనంతరము ఆశ్వీజ అమావాస్యయందు ప్రాతఃకాలమందు అభ్యంగమున్న ప్రదోషమందు దీపదానము లక్ష్మీపూజనము మొదలైనవి చేయదగినది. ఇది ఆశ్వీజమాసనిర్ణయము ముగిసెను.

అనంతరము కార్తికమాస నిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. వృశ్చిక సంక్రాంతియందు సంక్రాంతికన్నను పూర్వమందు పదునారు ఘడియలు పుణ్యకాలము శేషము పూర్వమందువలె తెలియదగినది. కార్తిక శుక్లపాడ్యమియందున్న ఆశ్విన కృష్ణపక్షముయొక్క చతుర్దశ్యమావాస్యలయందున్న అభ్యంగనము ఆవశ్యకము. మూడుదినములయందున్న చేయటవలన ఫలవిశేషముగలదు గనుక కామ్యము చేయకబోతే నరకాదిదోషముగలదు గనుక నిత్యము. ఈపాడ్యమియందు చేయదగిన కార్యములనుగురించి పాడ్యమియొక్క నిర్ణయము ధర్మశాస్త్రమందు చూడవలెను. ఇచ్చట బలిపూజనమును సూర్యోదయాదిగా పదిముహూర్తములు పాడ్యమియండినయెడల ఆదినముచేయవలయు. తొమ్మిది ముహూర్తములకన్నను పాడ్యమి తక్కువగానున్నచో పూర్వవిధ్యయైన పాడ్యమియందు చేయవలయు ఈదినమందు లక్ష్మీపూజ కుబేరపూజమొదలైనదికూడ చేయతగినది. కార్తిక శుక్ల ద్వితీయయమ ద్వితీయయనంబడును. ఈద్వితీయయందు ప్రయత్న పూర్వకముగా భగినీహస్తమువలన భోజనముచేయదగినది. అందుచేత ధనధాన్యనుఖలాభముగలుగు. వస్త్రాలంకారములచేత నమస్తభగినులను పూజించవలయును. స్వభగిని లేకబోతే పితృదులయొక్క భగినులను పూజించవలెను. భగినికికూడ భ్రాతృపూజనముచేత భ్రాతకు చిరజీవనమున్ను అవైధవ్యమున్నుగలుగును. ఇది చేయకబోతే సప్తజన్మములయందు భ్రాతృనాశశముగలుగును. ఈద్వితీయ పూర్వదినమందుమాత్రమే అపరాహ్ణమును వ్యాపించియుండుటయందు పూర్వదినముగ్రహించతగినది. ఇతర సర్వపక్షములయందు పరదినమేగ్రహించతగినది. ఈద్వితీయయందు యమునాస్నానమున్ను, అపరాహ్ణకాలమందు చిత్రగుప్తయమదూత సహితయమ పూజనముయమునికొరకు అర్ఘ్యదానమున్ను చేయదగినది. భౌమవారయ క్తమైన కార్తికశుక్ల షష్ఠియందు వహ్నినిపూజించి వహ్నిప్రీతికొరకు విప్రభోజనము చేయించతగినది. కార్తిక శుక్ల నవమియుగాదియని తెలియదగినది. ఏకాదశిమొదలు అయిదుదినములయందు భీష్మపంచక వ్రతముచేయదగినది. దీని నిర్ణయము ధర్మసింధువుయందున్న దీనివ్రతప్రయోగము కౌస్తుభమందున్న చూడవలెను. కార్తికమాసమందు ఏకాదశి మొదలైన పర్వమందు చంద్రతారాబలములుండగా “కార్తికే తుకృతాదీతౌ నృణాంజన్మవిమోచనీ” అని వచనమువలన శివవిష్ణుమంత్రగ్రహ

ణాదిరూపమైన దీక్షచేయదగినవి. ఈశుక్లేకాదశియందే ధాత్రిమూలమందు దేవపూజనుచేయవలెను. రేవతీ నక్షత్రయోగములేనట్టి కార్తిక శుక్ల ద్వాదశియందు పారణముచేయదగినది. ఈద్వాదశియందు విష్ణుప్రబోధోత్సవము చేయదగినది. అందులో ద్వాదశికి రేవత్యంత్యపాదముతో యోగముగలిగియుండినట్టి రాత్రి ప్రథమభాగమందు ప్రశస్తమైనది. అది దొరకనపుడు అదేరాత్రియందు ద్వాదశియుండగా రేవతీనక్షత్ర సామాన్యముతో యోగముండినా గ్రహించవలెను. అది దొరకనపుడు రాత్రి ప్రథమభాగమందు కేవల ద్వాదశియుండినను గ్రహించవలయును. ఇట్లనే కేవలరేవతియుండినను గ్రహించవలయు ద్వాదశి రేవతులు రెండున్న రాత్రియందు లేకబోతే పగటియందేచేయవలయు ద్వాదశీమధ్యమందు చేయదగినదని కౌస్తుభమందుగలదు. ఇందుకు దేశాచారము వేరుగావున్నది గనుక ఈశాస్త్రనిర్ణయమునువిడిచి దేశాచారానుసారము ప్రబోధోత్సవముచేయదగినది. ఆదేశాచారమేమనగా “పారణాపేపూర్వరాతౌ” అని వచనముననుసరించి పారణదినమందు రాత్రి పూర్వభాగమందు ద్వాదశి లేకబోయినప్పటికిని త్రయోదశియందే పారణదినమందు ప్రబోధోత్సవమును చేయుచున్నాడు. ఇదియునుంగాక దేశాచారానుసారముగా తులసీవివాహమునున్న పారణదినమందు ప్రబోధోత్సవకర్తతోకూడ తంత్రత్వముచేతనే చేయవలయును తియితే శాస్త్రనిర్ణయమేమన్నను, తులసీ వివాహమునకు నవమిమొదలు మూడుదినములయందైనను ఏకాదశిమొదలు పూర్ణిమాంతములోపల యేదోవకదినమందైనను కార్తిక శుక్లాంతర్గత వివాహనక్షత్రములయందైనను చేయదగియుండుటవలన అనేకకాలములుగల వని తెలియదగినది. చాతుర్మాస్యవ్రతసమాప్తినిన్ని కార్తికమాస వ్రతోద్యాపనమునున్న చతుర్దశియందైనను పూర్ణిమయందైనను చేయవలయును. అనంతరము వైకుంఠచతుర్దశీనిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. పూర్వదినమందు ఉపవాసముచేసి అరుణోదయమును వ్యాపించిన చతుర్దశియందు శివమూర్తినిపూజించి ప్రాతఃకాలమందు పారణముచేయవలయు రెండుదినములయందు అరుణోదయమును వ్యాపించియుండుటయందు పరదినమందు అరుణోదయమందు పూజను పూర్వదినమందు ఉపవాసమునున్న చేయవలయును. రెండుదినములయందు వ్యాపించకబోవుటయందు చతుర్దశితోకూడిన అపారాత్రమందే అరుణోదయమందు పూజను పూర్వదినమందు ఉపవాస

మునున్న చేయవలయు. కొందరయితే విష్ణుపూజయందు చతుర్దశి అర్ధరాత్రి నివ్యాపించినది గ్రహించతగినది రెండుదినములయందు వ్యాపించుట నిశీఘ్రప్రదోషములను రెండిటిని వ్యాపించినది గ్రహించతగినదని చెప్పియున్నారు. పరవిధమైన ఈచతుర్దశియందు కార్తికవ్రతోద్యాపనాం గమగుటచేత ఉపవాసమును చేసి అధివాసమునువుంచి “రాత్రోజాగరణంకుర్యాద్దీతవాదిత్రమంగళైః । నరాణాంజాగరేవిష్ణోర్దీతంపుత్యంచకుర్వతాం । గోసహస్రంచదదతాంఫలంచసముదాహృతం ” అని మొదలగు వచనములచేత చేయదగియున్నట్టి గీతపుత్యవాద్యవిష్ణుచరిత పతనాదులచేత హరిజాగరమునుచేసి పరవిధపూర్ణిమయందు భార్యాసహితుడైన ఆచార్యునివరియించి అతోదేవా, అని రెండుమంత్రములచేత తిలపాయసమును హోమముచేసి గోదానముచేయతగినదని కార్తికమాసవ్రతోద్యాపనము తెలియదగినది. కార్తిక శుక్ల ద్వాదశియు పూర్ణిమయున్న మన్వాదియని తెలియదగినది. కార్తికపూర్ణిమయందు చాతుర్మాస్యవ్రత సమాప్తిచేయదగినది. చాతుర్మాస్యలయందు చేయబడిన కామ్యవ్రతములనుగురించి చాతుర్మాస్యవ్రతసమాప్తియందు సాంగమగుటకొరకు దానములను చేయవలయును. ఇందుకు కామ్యవ్రతములనున్న సాంగతార్థదానములనున్న సర్వము ధర్మసింధువుయందు చూడవలెను. ఇదియునుగాక లక్షప్రదక్షిణాలక్ష సమస్కారలక్ష వర్తివ్రతములు మొదలగునవికూడ చాతుర్మాస్యయందు చేయతగినవి. తత్ఫలతన్నిర్ణయములు ధర్మసింధువుయందు చూడతగినవి. ఇదేప్రకారము గోపద్మవ్రతమును ఆషాఢ శుక్లకాదశి మొదలగుదినమందు ప్రారంభించి ప్రతిదినమందు ముప్పదిమూడు గోపద్మములనువ్రాసి గంధపుష్పములచేత పూజించి అన్ని సంఖ్యలుగల అర్ఘ్యసమస్కారప్రదక్షిణాలనుచేసి కార్తికద్వాదశియందు ముప్పదిమూడు అపూపములవాయసమును యివ్వవలయును. ఈప్రకారము అయిదు సంవత్సరములుచేసి ఉద్యాపనమును చేయవలయు. కార్తిక పూర్ణిమయందు కృత్తికానక్షత్రయోగముండుటయందు మహాపుణ్యత్వముగలదు. రోహిణీయోగమునందు మహాకార్తికీర్తిముగలుగును. కార్తికపూర్ణిమయందు కృత్తికాయోగముండగా యెవ్వడు షణ్ముఖస్వామియొక్క దర్శనమునుచేసికొనునో అతండు యేడుజన్మములయందు ధనాభ్యుదయ వేదపారగుడగు విప్రుడగును. మూర్ఖుడు విశాఖయందుండగా యేదినము చంద్రనక్షత్రము కృత్తికగానుండునో ఆదినమందు

పద్మకయోగముగలదు. ఇది పుష్కరతీర్థమందున్న సముజ్జేయటకొరకు మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. కార్తికపూర్ణిమయందు దానవిశేషములిచ్చుట ప్రశస్తమైనది. వృషోత్పర్ణముకూడ అతిప్రశస్తమైనది. కార్తికకృష్ణపక్షమందు అష్టమి కాలాష్టమియని తెలియదగినది. ఇది మధ్యాహ్నవ్యాపినిగ్రహించతగినది. ఇచ్చట కాలభైరవస్వామిని పూజించి మూడుఅర్ఘ్యములివ్వవలయును. ఉపవాసము జాగరణమును చేయదగినది.

అనంతరము మార్గశిరమాసమందున్న వ్రతాదులయొక్క నిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. ధనుఃసంక్రాంతియందు సంక్రాంతికన్న పరమందు పదునారుఘడియలు పుణ్యకాలము. ఇతరమైనవిషయము పూర్వమందు చెప్పబడినవి. మార్గశిర శుక్ల పంచమియందు నాగపూజదాక్షిణాత్ములకు ప్రసిద్ధమైనది. ఇది షష్ఠితోకూడినది గ్రహించతగినది. మార్గశిర శుక్ల షష్ఠి చంపాషష్ఠియని తెలియదగినది. ఇది మహారాష్ట్రులయందు ప్రసిద్ధమైనది. ఏతన్నిర్ణయము ధర్మసింధువుయందు చూడతగును. ఇదే స్కందషష్ఠియని తెలియదగినది. అది పూర్వవిధ గ్రహించతగినది. అనంతరము సప్తమియందు సూర్యవ్రతము చేయదగినది. మృగశిరతోయుక్తమైన పూర్ణిమయందు లవణదానము చేయుట మందు సుందరరూపముగలుగును. మార్గశిర పూర్ణిమయందు దత్తాత్రేయోభ్యేత్తియైనది. ఇది ప్రదోషవ్యాపినిగ్రహించతగినది. మార్గశిర శుక్ల చతుర్దశి ముగ్ధదైనను పూర్ణిమయందైనను ఆశ్వలాయనులచేత ప్రత్యవరోహణముచేయతగినది. ఇచ్చట కర్తకాలమునువ్యాపించిన తిథిగ్రహించతగినది. మార్గశిర రూసముమొదలయిన నాలుగుమాసములయొక్క కృష్ణాష్టమిలయందు అష్టకాశ్రాద్ధములున్న అందుకు పూర్వమందున్న సప్తమిలయందు పూర్వేద్యుఃశ్రాద్ధములున్న అందుకుముందున్న నవమిలయందు అన్వష్టకృతశ్రాద్ధములున్న చేయదగినవి. ఇచ్చట విశేషము ధర్మసింధువుయందు చూడతగినది. అచ్చట అష్టకాశ్రాద్ధమందు అపరాహ్ణమును వ్యాపించిన అష్టమిగ్రహించతగినది. అష్టమినుసరించుటచేత పూర్వపరదినములయందు పూర్వేద్యుఃశ్రాద్ధాన్వష్టకృతశ్రాద్ధములు చేయతగినవిగాని సప్తమినవములకు అపరాహ్ణవ్యాప్తిని అపేక్షించరాదు. ఇచ్చట విశేషములు ధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు చూడతగినవి. అష్టకాశ్రాద్ధతోపమందు ప్రాజాపత్యమైనను ఉపవాసమైనను ప్రాయశ్చిత్తము. అన్వష్టకృ

శ్రాద్ధలోపమందు నూరుమాన్లు ఏభిర్భ్యభిః సుమనాః, అని మంత్రజపముచేయ దగినది.

అనంతరము పుష్యమాసనిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. పగలుమకరసంక్రాంతియైనపుడు సంక్రాంత్యనంతరము నలువదిగడియలు పుణ్యకాలము. ఘడియమొదలుగా కొంచము పగటికాలము శేషించియుండగా మకరసంక్రాంతియైనపుడు సంక్రాంతికిసమీపమందున్న పూర్వకాలమందు పగటియందే స్నానము శ్రాద్ధము దానము భోజనము, అనునవి చేయతగినవి. రాత్రియందెప్పుడైనను మకరసంక్రాంతియైనచో పరదినము పుణ్యము. అందులోకూడ పరదినపూర్వభాగము మిక్కిలి పుణ్యము. అందులోకూడ సూర్యోదయానంతరము అయిదుఘడియలు మిక్కిలి విశేషపుణ్యములు. ఇదేప్రకారము పగటియందు సంక్రాంతియైనప్పుడుకూడ సంక్రాంతికి సమీపమందున్న ఘడియలు మిక్కిలి పుణ్యములు. యెంతమాంత్రము సంక్రాంతికి దూరకాలమొ అంతమాత్రము అఘడియలు తక్కువగా పుణ్యమునిచ్చునవి. సంక్రాంతులయందు స్నానశ్రాద్ధదానాదులు నిత్యములు. ఇచ్చటదానవిశేష తత్ఫలములు పురాణధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు చూడవలెను. బుధవారముతోకూడిన పుష్యశుక్లాష్టమియందు స్నాన జపహోమతర్పణ బ్రాహ్మణభోజనములు చేయదగినవి. పుష్యశుక్లకాదశి మన్వాదియని తెలియదగినది. అనంతరము మాఖస్నానము నిర్ణయింపబడుచున్నది. పుష్యశుక్లకాదశి యందయినను పూర్ణిమయందైనను అమావాస్యయందైనను మాఘస్నానము నారంభించవలయు. మాఖమాసమందు ద్వాదశియందైనను పూర్ణిమయందైనను ముగించవలయు. ఇది యొకపక్షము మరియొకపక్షమందు మకరసంక్రాంతి ప్రవేశదినము మొదలు కుంభసంక్రాంతివచ్చునంతవరకు చేయవలయు. అరుణోదయముమొదలు ప్రాతఃకాలమువరకు స్నానకాలము. ఈమాఖవ్రతనియమములు అనేకములు పురాణధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు అవశ్యము చూడతగినవి. ఈమాఖస్నానము నిత్యము కామ్యము అని రెండురూపములైనది. పుష్యమాసమందు అమావాస్య సూర్యవారము వ్యతిశాత్రవణము, వీటితోకూడితె అర్ణోదయమగును యోగవిశేషముగలదు. ఇది ణోటిసూర్యగ్రహములతో సమానమైన పుణ్యకాలము. ఈయోగములో కొంచమున్యూనమ

యితే మహాదయమని చెప్పబడును. ఇందునుగురించి ప్రయోగము హేమాద్రియందు చూడతగినది.

అనంతరము మాఖమాసము నిర్ణయింపబడుచున్నది. కుంభసంక్రాంతి యందు పూర్వము పదునారుఘడియలు పుణ్యకాలము. మాఖమాసమందువేణీస్నానము అతివిశేషఫలప్రదము మాఖమందు తిలపాత్రదానము, సాలగ్రామదానము, ప్రయాగయందు వేణీదానము, ప్రయాగయందు మోక్షార్థము దేహత్యాగము, తిలభోజన తిలదాన తిలహోమాదులు, ప్రశస్తములు మాఖశుక్లచవితీయందుండి రాజోద్దేశముగా నక్షత్రవ్రతముండి రాజపూజయు తిలలడ్డుకాదినై వేద్యము తిలభక్షణమున్ను చేయతగినది. ఇది ప్రదోషవ్యాపిని గ్రహించతగినది. ప్రదోషవ్యాపినియైన ఇదే చవితీయందు కుండపుష్పములచేత శివస్వామినిపూజించి ఉపవాసమును నక్షభోజనమును చేయవలెను లక్ష్మీప్రాప్తిగలుగు. మాఖశుక్లపంచమి వసంతపంచమియని తెలియదగినది. దీనియందు వసంతోత్సవారంభముచేయతగినది. మాఖశుక్లసప్తమిరథసప్తమియని తెలియదగినది. అది అరుణోదయవ్యాప్తిని గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు అరుణోదయమును వ్యాపించియుండగా పూర్వదినము గ్రహించతగినది. ఈవ్రతమందు షష్ఠియందు ఏకభుక్షత్రవ్రతమునుచేసి సప్తమియందు అరుణోదయమందు స్నానమును చేయవలయును. ఇది మన్వాదికూడ నని తెలియదగినది. మాఖశుక్లాష్టమి భీష్మాష్టమియని తెలియదగినది. ఈఅష్టమియందు భీష్మోద్దేశముగా యెవ్వరు శ్రాద్ధమునుచేయుచున్నారో వారు సంతతి గలవారగుచున్నారు. ఇచ్చట శ్రాద్ధము కామ్యము తర్పణము నిత్యమైనది. అపసవ్యముచేత తర్పణముచేసి సవ్యముచేత స్థర్పణమునివ్వవలయు. ఇచ్చట జీవత్పితృకునికూడ అధికారము గలదు. ఇచ్చట మధ్యాహ్నమును వ్యాపించిన అష్టమి గ్రహించతగినది. మాఖశుక్లద్వాదశియందు తిలోత్పత్తియైనది. దీనియందు ఉపోవ్యముచేసి తిలస్నానమును తిలలచేత విష్ణుపూజనమును తిలనై వేద్యము, ఈమొదలగు సర్వము తిలలచే చేయతగినది. మాఖపూర్ణిమపరవిధ గ్రహించతగినది. దీనియందు విశేషముగ బ్రాహ్మణభోజనమును, దంపతులకు వస్త్రాభరణములచేత పూజను, నానావిధదానములను, విష్ణుప్రీతికొరకు దానముచేయవలయు. అనంతరము మాఖస్నానసాంగత్వముకొరకు ఉద్యాపనము చేయవలయు.

అనంతరము శివరాత్రి నిర్ణయింపబడుచున్నది. ఇది నిశ్చయమైనది గ్రహించుచున్నది. నిశ్చయమైనదిగా రాత్రియందు యెనిమిదవ ముహూర్తము. అచ్చట పరదినమందు మాత్రము అర్థరాత్రిని వ్యాపించియుండగా పరదినము గ్రహించుచున్నది. పూర్వదినమందు మాత్రమే వ్యాపించియుండగా పూర్వదినము గ్రహించుచున్నది. రెండుదినములయందున్న అర్థరాత్రిని వ్యాపించకపోయినను పరదినమే గ్రహించుచున్నది. రెండుదినములయందున్న సంపూర్ణముగా వ్యాపించినా పరదినమే గ్రహించుచున్నది. రెండుదినములయందున్న కొంతకొంతభాగము వ్యాపించినా పరదినమే గ్రహించుచున్నది. రెండుదినములలో వకదినమందు పూర్తిగా వ్యాపించినదై వకదినమందు కొంతభాగము వ్యాపించినచో యేదినమందు పూర్తిగా వ్యాపించియుండునో ఆదినము గ్రహించుచున్నది. ఈచతుర్థశి ఆదివారభావవారయోగమందును శివయోగయోగమందున్న మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. పరదినమందు ప్రాతఃకాలమందు పారణము చేయవలెను. వ్రతప్రయోగములు సవిస్తరముగా ధర్మసింధువుయందు చూడవలెను. మాఖమావాస్య యుగాదియని తెలియదగినది. మాఖమావాస్యయందు శతతారయోగము గలిగినచో మిక్కిలి పుణ్యకాలము. ఇచ్చట శౌభ్యముచేయుటవలన మిక్కిలి తృప్తిపొందును. ధనిష్ఠానక్షత్రయోగమందయితే తిలాన్నముచేత శ్రాద్ధము చేయవలెను. దానిచేత పదివేలుసంవత్సరము పితృతృప్తిగలుగును.

అనంతరము ఫాల్గుణమాసమందున్న వ్రతాదులయొక్క నిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. మినాసంక్రాంతియందు సంక్రాంతికన్నను పరమందు పదునారుఘడియలు పుణ్యకాలము ఫాల్గుణమందు గోవ్రహివస్త్రదానము గోవిందప్రీతికారకుచేయవలెను. ఫాల్గుణ శుక్లపాడ్యమి మొదలు పదిరెండుదినముల పర్యంతమువయోవ్రతము చేయదగినదని శ్రీమద్భాగవతమందు చెప్పబడినది. ఫాల్గుణ పూర్ణిమమనాదియని తెలియదగినది. ఈపూర్ణిమయే హోళికయని తెలియదగినది. ఇది ప్రదోషకాలమును వ్యాపించినదై భద్రాకరణసహితమైనది గ్రహించుచున్నది. ఇచ్చట విశేషనిర్ణయము ధర్మసింధువుయందు చూడవలెను. దీనియందు హోళికాపూజనమును చేయవలయు. హోళికాదినము గ్రహణదినము భావకదినము అయినదినము ప్రేతదాహదినము, ఈ అయిదుదినములున్నూ ఈదినములకు పరమందున్న కరిసంజ్ఞగల అయిదుదినములున్న సకలశుభకర్మలయందు

వర్జించవలెను. ఫాల్గుణమాసమందు నియమముతో గోవిందమూర్తిని దోళయందుంచిన నరుడు గోవిందపురమును గురించి పోవలయును. ఫాల్గుణమావాస్య మనాదియని తెలియదగినది. ఇది ఫాల్గుణమాసనిర్ణయముముగిసెను.

ఇంకను యీవ్రతప్రకరణమందు పరిశీలించిన వ్రతాదులొన్ని నిర్ణయింపబడుచున్నవి. మేషసంక్రాంతియందు మేషదానముచేయవలెను. వృషభమందు గోదానముచేయవలెను. మిథునమందు వస్త్రాన్నాదిదానము కర్కాటమందు ఘృతధేనుదానము సింహమందు ఛత్రము నువర్ణము, కన్యయందు గృహము వస్త్రము, తులయందు తిలలుగోరసములు, వృశ్చికమందు దీపము, ధనస్సుయందు వస్త్రము యానము. మకరమందు కాష్ఠములు అగ్నియు కంభమందు గోవుజలముత్యము, మినామందు భూమియుహారములున్న దానము చేయవలెను. ఈఈదానములు తత్త్వసంక్రాంత్యనుసారముగా ముఖ్యములు ఇట్లనే ఇతర సకలదానము లనుకూడ చేయవలయును గాని చేయకపోరాదు. “సంక్రాంతిషు ధాకాలస్తదీయేష్యయనేతథా” అని వనచము ననుసరించి ఆయాసంక్రాంతిసంబంధములైన అయినదినములయందు కూడ ఆయాసంక్రాంతిలయందు యోగ్యమైనన్నానదానాదికము చేయవలెను. ఈకాలమందు సామాన్యతః సంక్రాంతికి యిరువై యొకదినములు పూర్వమునందు అయనప్రవేశమగుచున్నది. వృషసింహవృశ్చికకంభములయందు సంక్రాంతివిష్ణుపదమని సంజ్ఞగలది. మిథునకన్యాధనుర్జీనములయందు సంక్రాంతిషడశీతియని సంజ్ఞగలది. మేషతులలయందు సంక్రాంతివిషువమనిసంజ్ఞగలది. కర్కాటకమకరములయందు సంక్రాంతిఅయనమని సంజ్ఞగలది. విష్ణుపదసంక్రాంతికన్నను షడశీతి సంక్రాంతిపుణ్యవిశేషముగలది. షడశీతికన్నను విషువము పుణ్యవిశేషముగలది. విషువముకన్నను అయనము పుణ్యము యెవ్వనియొక్క జన్మనక్షత్రమందు సూర్యసంక్రాంతియగునో అతనికి ధనక్షయము మొదలయిన పీడగలుగును. తత్పరిహారముకొరకు పద్మవ్రతాదియుక్తజలముచేత స్నానము చేయవలెను. విషువాయన సంక్రాంతిలు పగటియందు గలిగితే దానివెనుకటి రాత్రియందును ముందురాత్రియందును ఆపగటియందును అధ్యాపనాధ్యయనములను వర్జించవలెను. రాత్రియందు గలిగితే వెనుకటిపగటియందును ముందు పగటియందును ఆరాత్రియందును వర్జించవలెను.

రెండు సంక్రాంతిలతోకూడిన మాసము క్షయమాసమనబడును. సంక్రాంతిలేని మాసము అధికమాసమనబడును. ఈరెండిటికిని మలమాసమనినా

మము కూడగలదు. ఈమలమాసనిర్ణయము మలమాసకార్యాకార్యములున్న ధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు చూడవలెను. అయినను ఇచ్చట కొంచముగా వ్రాయుచున్నాను. అసన్యగతికమైన నిత్యమునై మిత్తికము కామ్యమున్న మలమాసమునందు చేయతగినది. సగతికమైన నిత్యము నై మిత్తికము కామ్యమున్నవర్జించతగినది. చైత్రాది మలమాసములయందు మృతులై నవారికి వకానెక సమయమందు బహుకాలముచేత అదేమాసమే మలమాసముప్రాప్తించియుండగామలమాసమునందే ప్రతిసాంవత్సరీక శ్రాద్ధమును చేయవలయు. చైత్రాదిశుద్ధమాసమందు మృతులై నవారి కయితే ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధమును మలమాసమందుచేయరాదు శుద్ధమాసమైన చైత్రాదిమాసమందే చేయవలయు. శుద్ధమాసమందు మృతులై నవారికయితే ప్రథమాబ్దికమును మలమాసమందే చేయవలయునుగాని శుద్ధమాసమందు చేయరాదు. ద్వితీయాబ్దికమయితే శుద్ధమాసమందే చేయవలయును. ఏకాదశాహంత కర్తనుసంపిండికర్తనున్న మలమాసమందు కూడ చేయవలయును. రెండవమాసికము మొదలగుశ్రాద్ధమునయితే మలమాసమందునుశుద్ధమాసమందున్న ఆవృత్తిచేత రెండుమార్లు చేయవలయు. క్షయమాసమందు శ్రాద్ధనిర్ణయము నయితే ధర్మసింధువుయందు చూడవలయు. యేదిమలమాసమందు వర్జించతగినదో అది గురుశుక్రలయొక్క అస్తబాల్యవార్ధకములయందుకూడ సింహమందు సూర్యుడున్నపుడు కూడవర్జించతగినది. సింహస్థసూర్యపవాదము గ్రంథాంతరమందు చూడవలెను.

సామాన్యముగ తిథినిర్ణయమున్ను, కర్తవిశేషమందు నిర్ణయమున్ను, వ్రతపరిభాషయున్ను, ధర్మసింధువుయందు చూడవలెను. అనంతరము ఏకాదశీనిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. అచ్చట ఏకాదశ్యపవాసము రెండువిధములు. భోజనమును చేయకూడదనే మాటను పాలించుట రూపమైనది మొదటిది వ్రతరూపమైనది రెండవది మొదటిదానియందు పుత్రవంతుడైన గృహస్థుడు మొదలగువారికి కృష్ణపక్షమందుకూడ అధికారముగలదు. వ్రతరూపమైన ఉపవాసమయితే అపత్యయ్యుక్తులయిన గృహస్థులచేతనున్న కృష్ణపక్షమందున్న చేయదగదు. మరియేమన్నను సమంత్రకమైన వ్రతసంకల్పమునుచేయక యథాశక్తిగా నియమయ్యుక్తమైన భోజనవర్జనమునే చేయవలయును. ఈప్రకారము తిథిక్షయమందున్న శుక్లకాదశీయందున్న తెలియదగినది. శయనీ బోధనేకాదసుల

కు మధ్యమందుండిన కృష్ణపక్షేకాదసులయందు సాపత్యగృహస్థులు మొదలగు సర్వులకున్న అధికారముగలదు. కామ్యవ్రతమును చేయుటయందయితే పక్షద్యయమందు సర్వమాసములయందు చేయవచ్చును. అచ్చటయే నిషేధమున్న లేదు. ఈ ఏకాదశీవ్రతము శైవులు వైష్ణవులు సౌరులు మొదలగు సర్వులకున్న నిత్యమైనది. అది యేలననగా చేయకబోతే “అర్కపర్వద్వయేరాత్రౌచతుర్దశ్యష్టమీదివా ఏకాదశ్యామహారాత్రంభుక్త్యాచాంద్రాయణంచరేత్” అని వ్రత్యవాయమున్నందువల్లనని తెలియదగినది. సంవత్సరములగు ఫలము గలుగుచున్నందువలన కామ్యము కూడనగుచున్నది. ఎనిమిది సంవత్సరములు మొదలు యెనబది సంవత్సరముల పర్యంతము ఏకాదశీవ్రతమందు అధికారముగలదు. శక్తుసికయితే యెనబది సంవత్సరములపై నకూడ నధికారముగలదు. శక్తితారతమ్యానుసారము “న క్తంహవిష్యాన్న మనోదనంవా ఫలంతిలాక్షీర మథాంబుచాద్యం । యత్పంచగవ్యంయదివాపివాయుః ప్రశస్తమత్రోత్తరము త్రరంచ” అని వచనానుసారముగా యేదో వకపక్షము నాశ్రయించవలయునుగాని ఏకాదశీత్యాగమును చేయరాదు. అశక్తపతిపుత్రాద్యుద్దేశముచేత స్త్రీపుత్రభగినీభ్రాతృమలచేత ఏకాదశీవ్రతమును చేయుటయందు నూరు యజ్ఞములు చేసినంత పుణ్యమువచ్చును. వైష్ణవులకు స్తార్తులకున్న ఏకాదశ్యపవాసమును గూరించి దిననిర్ణయమున్న ద్వాదశీ నిర్ణయమున్న ధర్మసింధువుయందు చూడతగినది. ఇష్టిపిండపితృయజ్ఞదర్శ శ్రాద్ధాద్యనేక నిర్ణయములుకూడ ధర్మసింధువుయందు చూడతగినవి.

అనంతరము గ్రహణనిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. చంద్ర సూర్యగ్రహణము యెంతకాలము చాక్షుషదర్శన యోగ్యమైనదో అంతకాలము పుణ్యకాలము. అందువలన గ్రస్తాస్తవిషయమందు అస్తమానానంతరము ద్వీపాంతరమందు గ్రహణమున్నప్పటికిని దర్శనయోగ్యముగాకబోవుటవలన పుణ్యకాలముగాదు. అస్తమయమువరకే పుణ్యకాలము. ఈప్రకారముగ్రస్తోదయ విషయమందుకూడ ఉదయాత్పూర్వము పుణ్యకాలముగాదు. మేఘాదిప్రతిబంధముచేత చాక్షుషదర్శనము సంభవించకబోవుటయందు శాస్త్రము మొదలగు దానిచేత స్వర్ణమోక్షకాలములను తెలిసికొని స్నానదానాదులను చేయవలయు. ఆదివారము సూర్యగ్రహణముసోమవారమందు చంద్రగ్రహణముచూడమణియని సంజ్ఞగలది. ఆయోగమం

దున్నానాదికము అనంతఫలము. గ్రహణస్పర్శకాలమందు స్నానము, మధ్యకాలమందు హోమము దేవతార్చనము శ్రాద్ధము, విడుచుచుండగా దానము, మోక్షానంతరము స్నానము, చేయవలసినదని క్రమము తెలియదగినది. అచ్చట స్నానజలములయందు తారతమ్యము “శీతముష్ణోదకాత్పుణ్యమపారక్యం పరోదకాత్” భూమిప్రభృతాత్పుణ్యం తతఃప్రశ్రవణోదకం || తతోపి సారసంపుణ్యం తతః పుణ్యం నదీజలం | తత్స్థిర నదీగంగా పుణ్యాపుణ్య స్థలీంబుధిః” అను ప్రకారము తెలియదగినది. గ్రహణమందు స్నానమును సచైలముగా చేయవలయును బాతాశౌచమందున్న వృతాశౌచమందున్న గ్రహణనిమిత్తమైన స్నానదానశ్రాద్ధాదికమును చేయవలయునుగాని విడవరాదు. మూడుదినములైనను ఒకదినమైనను ఉపవాసముచేసి గ్రహణమందు స్నానదానాదులను చేయుటయందు మహాఫలముగలదు. పుత్రవద్ధ్యవాన్ధునికి గ్రహణసంకాంత్యాదులయందు ఉపవాసమునుచేయరాదు. గ్రహణమందు గోభూహిరణ్యధాన్యాది దానము మహాఫలప్రదము. తపస్సున్న వేదశాస్త్రవిద్యలున్న గల బ్రాహ్మణుడు ముఖ్యమైనదానపాత్రము. సత్పాత్రమందు దానముచేసితే పుణ్యవిశేషముగలదు. అయితే “సర్వంగంగా సమంతోయం సర్వేవ్యాస సమాద్విజాః | సర్వంభూమి సమం దానం గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః” అని వచనముగ్రహణపుణ్యాధిక్యమును తెలియజేయునదేగాని పాత్రవిశేషమందు దానముజేయుటచే గలిగెడు పుణ్యవిశేషమును బోధించునదిగాదు. పాత్రవిశేషమందు పుణ్యవిశేషమును బోధించునట్టి వచనమేమనగా “సమమబ్రాహ్మణేదానం ద్విగుణంబ్రాహ్మణబ్రువే | శ్రోత్రియేశతసాహస్రం పాత్రేత్వానంత్యమశ్నుతే” అని తెలియదగినది. గ్రహణమందు శ్రాద్ధమును ఆమముచేతగాని సువర్ణముచేతగాని చేయవలయును. గ్రహణమందు తులాదానము మొదలగునది సంపదగలవానిచేత చేయవలసినది. గురూపదిష్టమైన స్వస్వేష్టదేవతా మంత్రజపము గాయత్రీజపమున్న అవశ్యము గ్రహణమునందు చేయవలసినదిగాని అట్లుచేయని పక్షమునకు మంత్రమాలిన్యముగలుగును. గ్రహణకాలమందు శయినించితే రోగముగలుగు. మూత్రముజేసితే దారిద్ర్యముగలుగు. ఘోరముజేసితే కృమిజన్మమువచ్చును. మైథునముజేసితే గ్రామసూకరజన్మమువచ్చును. అభ్యంగనముచేసికొనిన కుష్టురోగమువచ్చును. భోజనముచేసితే నరకమువచ్చును. పూర్వమందు పక్ష్యముచేయబడిన యన్నముజలము

గ్రహణానంతరము వర్జించవలసినది. సూర్యగ్రహణమందు గ్రహణయామము కన్నను పూర్వము నాలుగుయామములు వేధకాలము చంద్రగ్రహణమందయితే మూడుయామములు వేధకాలము. వేధకాలమందు, భోజనముచేయరాదు. బాలవృద్ధాతులకు ఆరుముహూర్తములయినా మూడుముహూర్తములయినా వేధకాలము. శక్తునికి వేధకాలమందు భోజనముచేయుటయందు మూడుదినములు ఉపవాసము ప్రాయశ్చిత్తము. గ్రహణకాలమందు భోజనము చేయుటయందు ప్రాజాపత్యకృచ్రము ప్రాయశ్చిత్తము. చంద్రునియొక్క గ్రస్తాదయమందు పూర్వము పగలుభోజనముచేయరాదు. గ్రస్తాస్తమందయితే పరదినమందు రాత్రిచంద్రుని చూచి స్నానముచేసి జలాహరణపాకాదులనుచేసి భోజనముచేయవలయును. యెవ్వనియొక్క జన్మరాశియందుగాని జన్మనక్షత్రమందుగాని గ్రహణము గలుగునో అతనికి విశేషముగా అనిష్టముగలుగును. లేక బింబదానమైనా చేయదగినది. యెవ్వనికి జన్మరాశి మొదలగుదానియందు గ్రహణముగలుగునో అతనిచేత గ్రస్తబింబము చూడదగదు. ఇతరులచేతకూడ పటజలాదివ్యవధానముచేతనే గ్రస్తబింబము చూడదగినదిగాని ప్రత్యక్షముగా చూడతగదు. సూర్యగ్రహణము పట్టునప్పుడు చంద్రగ్రహణము విడుచుకాలమందు పితృతరణముచేయవలెను.

సముద్రమందు పూర్ణిమ అమావాస్య మొదలయిన పర్వదినములయందు స్నానముజేయవలయు. శుక్రవారమంగళవారములయందు స్నానమును వర్జించవలెను. అశ్వత్థమును సముద్రమునున్న సేవించవలయుగాని స్పర్శనముమాత్రము వక్కానెక సమయమందైననుకూడదు. అయితే శనివారమందు అశ్వత్థమును, పర్వమందు సాగరమునున్న స్పృశించవలెను సేతువుయందు సముద్రస్నానము జేయుటయందు కాలనియమములేదు.

తిథివిశేషమందు నక్షత్రవిశేషమందు వారాదులయందున్న విధిని షేధముధర్మసింధువుయందు చూడవలెను.

ఇది వ్రతప్రకరణము ముగిసెను.

ప్రకీర్ణప్రకరణము.

అనంతరము ప్రకీర్ణక విషయములను కొంచముగావాయుచున్నాము.

సర్వముతువులయందు స్త్రీలుకుసాధారణములైననియమములెవ్వియనగా, మూడుదినములుతాను స్పృశించతగనిదై యుండి అభ్యంగము అంజనమున్నానముదివాస్నాపము అనగా పగలునిద్రించడం అగ్నిస్పర్శము దంతధావనము సూర్యాలోకనము, వీటినివిడువవలయును. నేలమీదశయించవలయును. అంజలి

చేతనై నను తామలోహపాత్రముచేతనై నను ఉదకమునుపానము చేయరాదు. రజస్వల మరియొకరజస్వలను శూదాగ్రదులనున్న స్పృశించరాదు. నాలగవదిన మందు రజోని వృత్తియొనపిమ్మటపతి సంపర్కమందు శుద్ధిగలదు. అయిదవదిన మందు వై వశిత్వకర్తయందుశుద్ధిగలదు. నాలగవదినమందు రజోనివృత్తిగాకుం డినచోపతి సంపర్కమందు కూడశుద్ధిలేదు. రజస్వలాస్త్రీజ్వరాదులచేత ఆతు దురాలయి నాలగవదినమందు స్నానముజేయుటకై శక్తిలేనిదయిన పక్షమందు అపుడు ఆస్త్రీనిమరియొకస్త్రీఅయినను నరుడైనను పదిమాల్గుస్పృశించి స్నానము చేయవలయును ఆచమనముచేయవలయును. ప్రతిస్నానమందున్న ఆతురునికి మరియొకమరియొక వస్త్రమును ధరింపజేయవలయును. కడపటి స్పృశింపబ డినసమస్తవస్త్రములకు త్యాగమును జేయవలయు. ఆర్ద్రవస్త్రముమొదలగుదాని వ్యవధానము చేతశుద్ధవస్త్రమును గ్రహించిన పిమ్మట బ్రాహ్మణభోజనమువల్లను పుణ్యాహవాచనమువల్లనున్న శుద్ధిగలుగును. ఇతరవిధములచేత ఆతురులగున మస్తాతురులకున్న ఇదేప్రకారముశుద్ధి విధింపబడుచున్నది. ముఖ్యకాలమందుగ ర్భాధానముచేయుటయందు గురుశుక్రాస్త్రము అధికమానము మొదలగు దోష ములేదు. రజస్వల అగుటకన్నను పూర్వమేభార్యా గమనముచేయుట యందు బ్రహ్మహత్యాదోషము గలదు. ఋతువుయందుగమనము ఆవశ్యకము అట్లుగా కపోయినచోభూగహత్యా దోషముగలుగును. ఋతుకాలమయితేరజోదర్శనదినముమొదలు పదునారు దినములని తెలియవలెను. అందులోమొదటి నాలు గుదినములు పదనెకండవదినము పదుమూడవదినము, ఈదినములయందుగమన మునువర్జించి మిగిలినపది దినములయందు భార్యాగమనమును చేయవలయును. అందులోకూడ పంచపర్వములు, శౌద్ధము, ఏకాదశి, ఉపవాసదినము, యీ మొదలగు దినములను విడిచిఇతరదినములయందు భార్యాగమనమునుచేయవల యును. మరియుమఖా, మూల, పాతయోగము, మొదలగువాటిని వర్జించవల యును. ఋతుకాలముకన్ననితరకాలమందు భార్యాగమనమును వర్జించవలయు ఇట్లునియమముగా భార్యాగమనము చేయడము బ్రహ్మచర్యవ్రతమని తెలియవ లెను. అయితే ఇట్లుచేయుటవలన స్త్రీకిమిక్కిలిఅసంతోషము గలిగియుండినచో నిషిద్ధదినములను విడిచిఋతుకాలమందున్న అరుతుకాలమందున్న భార్యాగ మనముచేయవచ్చును. ఇట్లుచేసితేదోషములేదు బ్రహ్మచర్యమునకు మాత్రము హానికలుగును. పగటియందు భార్యాగమనముమిక్కిలినిషిద్ధము. అనేకభార్యలు గలవానికి ఏకకాలమందేవారికి ఋతువులుసంభవించినపుడు వివాహక్రమముచే తనై నను ఋతుక్రమముచేతనై నను భార్యాగమనము చేయదగినది. వ్యాధిబం

ధనప్రవాసాదులవలన ఋతువుయందు భార్యాగమనముసంభవించక బోయినను దోషములేదు. వృద్ధావంధ్యావృద్ధిచారిణ్యాది దోషయుక్తురాలయిన భార్యయొ క్కగమనముచేయరాదు.

దత్తపుత్రునిగ్రహించేవిషయమునందు గ్రహించతగినవాడు గ్రహించ తగనివాడు, అనువానియొక్కవిచారముచేయబడుచున్నది. బ్రాహ్మణులకు సోద రభ్రాతృపుత్రుడు ముఖ్యుడగుటవలన ప్రథమమందు గ్రహించతగును. అతడు దొరకనపుడు సగోత్రుడైనపిండుడైన యొకానొకసాపత్న్య భ్రాతృపుత్రుడైనను గ్రహించతగును. అతడుదొరకనపుడు అసగోత్రుడైన పిండుడైన మాతులకు లమందు బుట్టినవాడు పితృవ్యసాదికులమందు బుట్టిన వాడు గ్రహించతగును. అతడు దొరకనపుడయితే అసపిండుడైన సమాసగోత్ర మందు బుట్టినవాడు గ్రహించతగును. అతడుకూడ దొరకనపుడయితే అసపిండుడైన పృథగ్గోత్రు డైయున్న వాడైనను గ్రహించతగును. అసగోత్రసపిండుల యందు భాగి నేయ దాహిత్రులను వర్జించవలయును. భ్రాతృకలిగియున్నట్టి దత్తపుత్రునినే గ్రహించవలయును. అందులోకూడ జ్యేష్ఠపుత్రుని గ్రహించరాదు దానము చేయరాదు. బ్రాహ్మణాదివర్ణముగల వారిచేత సమానవర్ణుడైన దత్తపుత్రుడే గ్రహించతగును. అందులోకూడ స్వదేశీయ స్వగృహ భాషాసంయుక్తుడ గు వానినే గ్రహించవలెను. అయితే “బ్రాతృణామేకజాతానా మేకశ్చేత్పు త్రవాన్మవేత్ | సర్వేతేతేనపుత్రేణ పుత్రిణోమనురబ్రవీత్” అని వచనమువల నాసోదరభ్రాతృపుత్రుడు దత్తపుత్రునిగా గ్రహించకబోయినను అప్రజత్వప్ర యుక్తదోష నివృత్తిద్వారా పితృఋణాపాకరణాదిపార లౌకిక సుఖముమాత్రము గలుగుటకై కొదవలేదు. మరియుమనగా తనభార్యకన్నను పూర్వమే మదీయ పిండదాన ధనగ్రహణములయందు ఇతడు అధికారికావలయునని కోరికెయున్న చో అతనిని దత్తపుత్రునిగా గ్రహించవలయును. కోరికలేనిచో గ్రహించరా దు. దత్తపుత్రగ్రహణము శాస్త్రవిధానము ననుసరించి చేయదగినది. పతివుం డగా పత్యాజ్ఞానుసారముగనే స్త్రీచేత దత్తపుత్రుడు గ్రహించతగును దానము చేయదగును. పత్యాజ్ఞ లేకున్నచో గ్రహించతగడు దానముచేయతగడు. విధ వయైన స్త్రీచేతకూడ పతిజీవించియున్నకాలములో దత్తపుత్రుని గ్రహించమని చెప్పి యుండగనైనను, తనతో చెప్పకబోయినా పుత్రగ్రహణవిషయమైన ప త్యభిప్రాయమున్నట్లు ఆ ప్రముఖమువలన తెలియుచుండగనైనను, పుత్రుడు గ్రహించతగును. ఈ రెండువిధములుగను పతిఆజ్ఞ లేకబోవుటయందుకూడ ఆ యాశాస్త్రమువల్ల నిత్యకామ్యవ్రతాది ధర్మాచరణమందువలెనే పుత్రీప్రతిగృహణ

మండుకూడ నాపుత్రస్యలోకోస్తి, అని మొదలగు సామాన్యశాస్త్రమువల్లనే విధవకు అధికారముగలదు. అట్టి స్త్రీకి పుత్రుని గ్రహించుటయందు ప్రతిబంధముచేత వృత్తిలోపపిండ విచ్ఛేదాదులనుజేయు నతడు నరకప్రాప్తిగల వాడగు నో ఇందుకు “యోబ్రాహ్మణస్యనృతౌతు ప్రతికూలంసమాచరేత్ | విద్యుజాంతుకృమీణాంస్యాత్” అని శాస్త్రమే ప్రమాణము. ఈవిషయమును కౌస్తుభాది గ్రంథములయందు విస్తారముగచూడవచ్చును. స్త్రీలచేత పుత్రస్వీకారవిషయమందు వ్రతాదులయందువలెనే బ్రాహ్మణద్వారముగనే హోమాము మొదలగు దానిని చేయించవలయును. పుత్రుని గ్రహించి ప్రతిగ్రహించినవానిచేత జాతకర్మము మొదలగు సంస్కారములనైనను చూడాకర్మము మొదలగు సంస్కారములనైనను చేయవలయును. అని ముఖ్యపక్షము అసంభవమందు సగోత్రసపిండులయందు కృతోపనయను డైనప్పటికిన్ని వివాహితుడైనప్పటికిన్ని అసంజాతపుత్రుడైన దత్తపుత్రుడు గ్రహించతగును. అసపిండసగోత్రులయందు కృతోపనయనుడైనప్పటికిన్ని వివాహముగాక యున్నవాడే గ్రహించతగునని తెలియగినది. భిన్నగోత్రుడయితే అకృతోపనయనుడే గ్రహించతగును.

పరగోత్రమందు జనియించిన దత్తపుత్రునికి ఉపనయనముమాత్రముపాలకునిచేత చేయబడినదయినను, ఉపనయనానంతరము పుత్రుని గ్రహించుటయందైనను దత్తపుత్రునిచేత అభివాదనము శ్రాద్ధము మొదలగు కర్మలయందు రెండు గోత్రములయొక్క ఉచ్చారణము చేయదగినది. చౌలము మొదలగుసంస్కారమును పాలకుడే చేసియున్నప్పుడు పాలకైకగోత్రమే ఉచ్చరించతగినది. వివాహమందయితే సర్వదత్తునిచేత జనకపాలకులనే యిద్దరుతండ్రులయొక్కగోత్రప్రవరములకు సంబంధించిన కన్యకవర్ణించతగినది. ఇచ్చట యేడుపురుషులపర్యంతము అయిదుపురుషుల పర్యంతముఅని పురుష నియమము కనబడదు. ఆకారణముచేత శతపురుషానంతరము కూడ ద్విగోత్రము పోచాలదు. సాపిండ్యమయితే జనకగోత్రముచేత ఉపనయనము చేయుటయందు జనకపితృమాతృపులయొక్కకులమందు యేడుపురుషుల పర్యంతము అయిదుపురుషుల పర్యంతము తెలియదగినది. పాలకమాతృపితృపులయొక్క కులమందు మూడుపురుషులపర్యంతము గృహీత్యగోత్రముచేత ఉపనయనము మాత్రము చేయబడుటయందు జనకపాలకపితృపులయొక్క కులమందు అయిదుపురుషుల పర్యంతము సాపిండ్యము మాతృకులమందయితే మూడుపురుషుల పర్యంతము. జాతకర్మము మొదలగు ఉపనయనాంతములయిన సంస్కారము పాలకునిచేత చేయబడినచో పాలక పితృకులమందు యేడుపురుషుల పర్యంతము పాలకమాత్రకులమందు అయిదు పురుషులపర్యంతము

తము సాపిండ్యము జనకకులమందు మూడుపురుషులపర్యంతము సాపిండ్యము. ఈ ప్రకారము దత్తకసంతతికికూడ సాపిండ్యము తెలియదగినది. ఈవిషయమునందు ఇతర సంగతులున్ను ఇందుకు మూలమున్ను ధర్మసింధువుయందు చూడతగినది. దత్తుని గ్రహించినపిమ్మట ఔరనుడు జనియించితే దత్తుడు నాలగవలంశము నుపొందదగిన వాడేనని సమానాంశమును పొందదగిన వాడుగాదు.

ఉపనయనవిషయమందు కొంతసంగతిని వ్రాయుచున్నాము. తల్లిరజస్వలయవివృతమైనప్పుడున్న, తండ్రి సమక్షమందు కర్తలయిన మాతలుడు జ్యేష్ఠ భ్రాతృమొదలగు వారియొక్క భార్య రజస్వలయవివృతమైనప్పుడున్న, ఉపనయనము వివాహము మొదలగునది చేయరాదు. నాందీశ్రాద్ధానంతరము తల్లిరజస్వలయవివృతమైన భ్రాతృమొదలగు మరియొక కర్తయున్నప్పటికిన్ని సన్నిహితమైనముహూర్తాంతరము దొరకనప్పుడు శాంతినిచేసి చేయవలయును. అట్లు లేనప్పుడు మరియొక ముహూర్తమునందే నని తెలియవలెను. త్రిపురుషాత్మకకులమందు ఆరుమాసములలోపల మకాంజీ వివాహరూపమైన మంగళానంతరము ముండనాఖ్యమైన చూడాకర్మ మొదలగుదానిని చేయరాదు. సంకటమునందు సంవత్సరభేదమందు చేయతగినది. నాలుగు పురుషులపర్యంతము కులమందు సపిండికరణము మాసికశ్రాద్ధములు, ఏతదంతమైన ప్రేతకర్మము ముగియుటకన్నను పూర్వము చూడాకర్మము మొదలగు ఆభ్యుదయకమైన కర్మను చేయరాదు. ప్రారంభానంతరముసూతకము ప్రాప్తించుటయందు కూష్మాండిముక్కులచేత ఘృతమును హోమముచేసి గోదానముచేసి చూడాకర్మము ఉపనయము వివాహము మొదలగుదానిని చేయవలయును. కుమారునికి ఉపనయనకాలమందు గాని కన్యయొక్క వివాహమందు గాని బృహస్పత్యానుకూలములేకబోవుటయందుశౌన్యకాద్యక్షమైనబృహస్పతిశాంతి చేయదగినది. పునరుపనయనము మూడువిధములుగా తెలియదగినది. యెల్లన్నను, ప్రత్యవాయ నిమిత్తకమైన ప్రాయశ్చిత్తభూతమైన పునరుపనయనము మొదటిది. ఇదియు జాతకర్తాది సంహితమైనది. జాతకర్తాదిరహితమైనది. ప్రాయశ్చిత్తాంతరసహితమైనది, కేవలమైనది, అని యనేకవిధములై నది చేయబడిన యుపనయనమునకు ఉక్తకాలము మొదలగు అంగ వైగుణ్యముచేత వైఫల్యప్రాప్తియందు రెండవది వేదాంతరాధ్యయనముకొరకు విహితమైనది మూడవది.

అనంతరము అధ్యయనధర్మములు వ్రాయబడుచున్నవి. వేదారంభమందున్న వేదావసానమున్ను గురువుయొక్క పాదోపసంగ్రహణము చేయదగినది. ఆదియందు ప్రణవము నుచ్చరించి వేదము నధ్యయనముజేసి కడపట ప్రణవమునుచ్చ

శించి భూమిని స్పృశించి విరమించవలెను. రాత్రియొక్క మొదటియామమందు న్ను కడపటియామమందున్న వేదాధ్యయనము చేయదగినది. ఇతరములైన రెండుయామములందు శయనించినవాడు బ్రహ్మముచుజెందును. గురువును తండ్రిని తల్లిని మూనించవలయునుగాని యొక్క సమయమందైనను ద్రోహించరాదు.

అనంతరము వివాహవిషయమందు కొన్ని సంగతులను వ్రాయుచున్నాము. “అనన్య పూర్వీకాం కాంతామస పిండాంయవీయసిం । అరోగిణీం భౌత్యమతీ మసమానార్హగోత్రజాం” అని యాజువల్క్యేదిమహర్షులచేత చెప్పబడినకన్యావిశేషణములందు కాంతత్వము నిరోగిత్వము భౌత్యమత్వముగాక ఇతరవిశేషణములులేక బోయినపుడు ఈలోకమందున్న పరలోకమందున్న పాతిత్యముగలుగుటవలన అవిటికి అర్థమును విస్తరించి వ్రాయుచున్నాను. అనన్యపూర్వీకస్త్రీలు అనగా పురుషాంతరులు పూర్వమందు గలిగియున్నస్త్రీలు అనియర్థము. మనస్సుచేత దానము చేయబడినస్త్రీలు, వాక్యముచేత దానము చేయబడినస్త్రీలు అగ్ని సమీపమును పొందినస్త్రీయి, సప్తపదీకర్మము గలిగినస్త్రీయి, అనుభవంపబడినస్త్రీయి, గర్భము ధరియించినస్త్రీయి, ప్రసవించినస్త్రీయి, అని పునర్భవాస్త్రీలు యేడువిధములుగా నుండురు గనుక వారికన్న నితరమైనస్త్రీయే అనన్యపూర్వీకయని తెలియవలెను. సప్తపదీవిధానముకన్నను పూర్వమునందు మొదట చెప్పబడిన మూడువిధములుగానున్న పునర్భవాస్త్రీలకు సంకటమందు మరియొకనిచేత వివాహమగుచున్నది. సప్తపదీవిధానమయినపిమ్మట నయితే బలత్కారముగా వివాహము చేయబడినదై యుండినప్పటికిన్ని మరియొకరికి యివ్వదగదు. అసపిండయగు కన్యను అనగా వక్కటిగానే యుండిన పిండము యేస్త్రీకి లేదో అట్టికన్యను, అని వకయర్థము. సమానమగు అనగా నెక్కటియగు పిండదానక్రియకుమూలమైన పురుషశరీరము యేస్త్రీకిలేదో అట్టికన్యను, అని మరియొకఅర్థము. అచ్చట పిండదుడైన తనకన్నను పూర్వమందు నాలగవ అయిదవ ఆరవపురుషులు అను ముగ్గురు లేపమునుచెందువారు మొదటి రెండవ మూడవ పురుషులు అను ముగ్గురు పిండమును చెందువారు యేడవ పురుషుడు వారికి పిండము నిచ్చువాడు ఇట్లు సాపిండ్యము యేడుపురుషుల పర్యంతము సంబంధముగలది. ఇందుకు ప్రమాణము. శ్లో॥ లేపభాజ శ్చతుర్థాద్యాః తత్రాద్యాః పిండభాగినః । పిండద సప్తమశ్చైషాంసా పిండ్యంసాప్తపౌరుషం’ అని మాత్స్యపురాణవచనము గలదు. ఈమూడు సంబంధములలో యేసంబంధమైనా వక్కటియగు పిండదానక్రియయందు గలిగియుండునొ అది నిర్వాప్య సాపిండ్యమని కొందరి మతము. అందువలన స్త్రీలకునున్న పతులతోకూడా కర్మత్వమున్నందువలన సాపిండ్యము

సిద్ధించుచున్నది. మూలపురుషుని సంబంధమైన వకశరీరముయొక్క అవయవములతోనే అన్వయముచేత అవయవసాపిండ్యమగుచున్నదని మరియొకమతము. అయితే యేవిధముగనయిన అన్నదమ్ముల భార్యలకు అన్యోన్యముగా యీ అవయవసాపిండ్యము సంభవించదు. అయినను ఆధారత్వముచేత వకశరీరముయొక్క అన్వయము తెలియదగినది యేలననగా వకమూలపురుషుని అవయవములకు పుత్రద్వారా ఆస్త్రీలయందు ప్రవేశమువలనని తెలియదగినది. ఈరెండుమతములయందున్న గయాక్షేత్రముమొదలగుచోట విత్తుడు మొదలగు యతనికి కూడ పిండముచెందుట యున్నందువలనను. వకశరీరముయొక్క అన్వయమునకు యేడవపురుషునికన్నను పరమందున్న నూరార్లపురుషులయందుకూడ నుండుట వలనను, అతిప్రసంగమనేదోషము ప్రాప్తించుచుండగా “వధ్వావరస్యవాతాతః కూటస్థాద్యదిన ప్తమః । పంచమీచేత్తయోర్నాతాతత్సాపిండ్యం నివర్తతే” అని మొదలగు వచనములచేత కన్యయొక్క తండ్రియైనను వరునియొక్క తండ్రియైనను మూలపురుషుణి మొదలగుని యేడవపురుషుడై యున్న పక్షమునకు ఆకన్యయొక్క తల్లియైనను వరుణియొక్క తల్లియైనను అయిదవసంఖ్యకు సరియైన స్త్రీయైయున్న పక్షమునకు అప్పటికి ఆసాపిండ్యము నివర్తించుచున్నదిగాన ఆయతిప్రసంగదోషమునకు నిరాసముగలదు. మాతృత్వ సంబంధము పితృత్వ సంబంధము మొదలగు సంబంధమున్నప్పుడే, యీ రెండువిధములయిన నియమమును స్వీకరించుచున్నందువల్లనని తెలియదగినది. ఈరీతిగా పితృద్వారకమగు సాపిండ్యమును విచారము చేయుటయందు యేడవపురుషునిపైన సాపిండ్యము బోవుచున్నది. మాతృద్వారకమగు సాపిండ్యమును విచారముచేయుటయందయితే అయిదవపురుషునిపైన సాపిండ్యము పోవుచున్నదని నిర్ణయము తెలియదగినది.

ఈరీతిగా ముఖ్యకల్పముతో వివాహమందు వర్జించలేని కన్యలయొక్క సంఖ్యయెట్లున్నను, తండ్రివంశమందు ౨౦౧౬ తల్లివంశమందు ౧౦౫ మొత్తము ౨౧౨౧ యీసంఖ్యగల కన్యలు వర్జించలేగదురు. ఇచ్చటలెక్కించుప్రకారము అచ్చట మూలశ్లోకములు, ఆమూలశ్లోకములకు వ్యాఖ్యానమున్ను, కౌస్తుభగ్రంథమునందు స్పష్టమైనది. ఈముఖ్యకల్పము నాశ్రయించవలయునేగాని అనుకల్పము నాశ్రయించుటచేత యేడవపురుషునికన్నను అయిదవపురుషునికన్నను పూర్వమే వివాహముజేయుట యుక్తముగాదు. అట్లుచేసితే మహాదోషముప్రాప్తించును. ఇందుకు స్మృతిప్రమాణము “పంచమే సప్తమేచైవ యేషాం వై వాహికీక్రియా । క్రియాపరా అపిహితేపతితాః శూద్రీతాంగతాః॥ సప్తమాత్పంచమాధీమాన్ యఃకన్యాముద్వపాద్విజః । గురుతల్పినవిజ్ఞేయః

సగోత్రాంచైవముద్వహా” అనియున్నది. అయితే కౌస్తుభ గ్రంథమునందు చెప్పబడినదేమనగా” అనుకల్పమునాశ్రయించుటచేత సాపిండ్య సంకోచము యెవ్వరియొక్క సంశయమునందున్న దేశమునందున్న పరంపరగా వచ్చియున్నదో వారలకు సాపిండ్యసంకోచము దోషకరముగాదు. స్వకులదేశవిరుద్ధమయిన సాపిండ్యసంకోచముచేత వివాహముజేయుటయందు దోషము గలుగుచున్నదేను. ఇందుకు “యేనాస్యపితరోయాతాయేసయాతాః పితౄమహాః | తేనయాయాత్స తాంమార్గంతేనగచ్ఛన్నదుష్యతి” అని ప్రమాణముగలదు. ఇదేప్రకారముగా తృప్తాంజహుర్మాతులస్యేవ, అని మంత్రలింగములచేత మాతులస్యసతామూఢ్యా, అని మొదలగుస్మృతులకు బాధగలుగుటవలన యెవ్వరివంశమందు మాతులకన్యాపరిణయము పరంపరగా ప్రాప్తించినదో వారలచేత చేయదగినది. గోత్రాంతాతుః సపిండాశ్చ వివాహాగోవధస్తథా” అనెడు మాతుల కన్యావివాహమునకు కలియుగమందు వర్జ్యత్వవచనముకూడ యెవ్వరియొక్క కులమందును దేశమందును మాతులకన్యావివాహములేదో వారిపరమేనని తెలియదగినది. ఇదియే శిష్టాచారము, అని చెప్పబడినది. సాపిండ్యసంకోచ ప్రకారమెట్లున్నను” మూలపురుషుని మొదలుకొని మూడవకన్య, మేనమామ కూతురే వివాహముజేసికొనతగినది. నాలగవకన్యక నాలగవ అయిదవ పురుషులచేతనే వివాహముజేసికొనతగినది. అయిదవకన్య అయిదవపురుషునికన్న నితురులగు మూడవపురుషుడు మొదలయిన యేడవపురుషుడు పర్యంతులు గానున్న వారిచేత వివాహముజేసికొనతగినది. ఆరవకన్యక అయిదవపురుషుల చేతనే వివాహముజేసికొనతగినది. యేడవకన్యక మూడవపురుషుడు మొదలగు యేడవపురుషుడు పర్యంతులుగానున్న వారిచేత వివాహము జేసికొనతగినది. ఈప్రకారము సాపిండ్యసంకోచముచేత సంకటములయందు అశక్తునిచేత చేయదగినది. కన్యాంతరలాభమందు శక్తులచేత చేయదగదు. ఇందుకు “ప్రథమః ప్రథమకల్పస్య యోనుకల్పేనవర్తతే | సమాప్నోతిఫలంచేహ” అని వచనమువలన శక్తులచేత అను కల్పమును స్వీకరించుటయందుదోషముచెప్పబడినది. సాపత్నీయమాతృవంశమందు నాపిండ్యప్రకారము ధర్మసింధువుయందు చూడదగినది. వకచోట సాపిండ్యము లేకబోవుటయందుకూడ వచనమువలన వివాహముకానేరదు. “అవిరుద్ధ సంబంధా ముపయచ్ఛేత” అని మొదలగు పరిశిష్టవచనమువలన భార్యయొక్క భగినికి కూతురున్న పితృభ్రాతృపుయొక్క భార్యకు భగినియున్న వర్జించుటగను. బౌధాయనమహర్షి వచనము “మాతుః సపత్నీభగినీ తిత్సుతాంచ ఏవర్జయేత్ | పితృవృపత్నీ భగినీతత్సు

తాంచవివర్జయేత్” అని యున్నందువలన తల్లియొక్క సవితికి భగినిని ఆమెకూతురునున్న తండ్రిభ్రాతృయొక్క భార్యకు భగినిని ఆమెకూతురునున్న వివాహమందు వర్జించవలెను.

యవీయసియగు కన్యను అనగా తనకన్నను వయస్సుచేతను దేహము చేతనున్న తక్కువగానున్న కన్యను, అనియర్థము. అట్టి కన్యను వివాహము జేసికొనవలయును.

అసమానార్థగోత్రజయగు కన్యను, అనగా ప్రవరముగాని గోత్రముగాని తనకు సమానములుగా నెవ్వనికియుండునో అట్టివానికి జనియించనట్టి కన్యను అనియర్థము అట్టి కన్యను వివాహముజేసికొనవలెను. గోత్రప్రవరనిర్ణయము ధర్మసింధువుయందు చూడతగినది.

అనంతరము క్షయపక్షాదివిచారము చేయబడుచున్నది. పక్షమధ్యమందు రెండుతిథులయొక్క క్షయముచేత యేపక్షము పదుమూడుదినముల రూపముగా నుండునో అది క్షయపక్షము. ఆక్షయపక్షమందు బహుజనసంహారమైనను రాజసంహారమైనను గలుగును. క్షయపక్షమందు చౌలోపనయనోద్వాహాది శుభమున్న వాస్తవకర్తాశుభమున్న చేయదగదు. క్షయసంవత్సరముకూడ చౌలాదిశుభకార్యములయందు నిషిద్ధమైనది.

జన్మము మొదలుగా నైనను గర్భము మొదలుగానైనను అయిదవవర్షములు మొదలు యెనిమిదవ సంవత్సరమువరకు కన్యావివాహమునందు యోగ్యమైనకాలము. ఆరుసంవత్సరములపైన రెండుసంవత్సరములు మిక్కిలి ప్రశస్తమైనకాలము. తొమ్మిదవ పదియవ సంవత్సరములయందు మధ్యమము పదనొకండు సంవత్సరమునందు అధమము పదిరెండవ సంవత్సరమునందు ప్రాయశ్చిత్తమును గలుగజేయునది. బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, ఆనురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము, అని యెనిమిది వివాహములు. యోగ్యుడగు వరునినిపిలిపించి అలంకరించి కన్యాదానవిధానముచేత యతనినికొరకుదానము చేయడము బ్రాహ్మవివాహమని చెప్పబడును. యజమందు ఋత్వికర్మనుచేసిన వానికి అలంకరించి కన్యను సమర్పించడము దైవవివాహమని చెప్పబడును. వరునివలన యొక్క గోవునైనను గోమిథునము నైనను గ్రహించియతనికొరకు కన్యను సమర్పించడము ఆర్షవివాహమని చెప్పబడును. ఈగోమిథునగ్రహణమును సింహులు నింధించరు. ఆగోమిథునము కుమారీపూజనార్థమగుటచేత కన్యావిక్రయములేక బోవుటవల్లనని తెలియదగినది. నీవు ఈ స్త్రీచేతనే కలిసిగృహధర్మము నాచరించవలయును యీ స్త్రీయొక్క జీవనము పర్యంతము మరియొ

కవివాహమును గాని చతుర్థాశ్రమమునుగాని పొందరాదని సంభాషించి కన్యా దానము చేయుట ప్రాజాపత్య వివాహము. జ్ఞాతులకొరకు యథేచ్ఛముగా ద్రవ్యమునిచ్చి వివాహముచేసు కొనుట ఆసురవివాహము. కన్యావరులయొక్క ఇచ్ఛ చేత అన్యోన్యసంయోగము గాంధర్వము. యుద్ధము మొదలగు దానిచేత బలాత్కారముగా హరించడము రాక్షసము చౌర్యముచేత కన్యాహరణము పైశాచము మొదల చెప్పబడిన నాలుగు వివాహములయందు పూర్వపూర్వవివాహము శ్రేష్ఠమైనది. కడపట చెప్పబడిన నాలుగు వివాహములయందు ఉత్తరోత్తరవివాహము నింద్యమైనది. అందులో బ్రాహ్మణునికి బ్రాహ్మదేవనివాహములు ప్రశస్తములు క్షత్రియునికి గాంధర్వరాక్షస వివాహములు ప్రశస్తములు. ఆసుర వివాహము వైశ్యునికి ప్రశస్తమైనది. బ్రాహ్మదేవప్రాజాపత్యార్హ వివాహము లకన్న నితర దుర్వివాహములయందు పుత్రులు బ్రహ్మధర్మమునుద్దేశించువారు గలుగుదురు.

అనంతరము విష్ణ్వాది పంచాయతనములు చెప్పబడుచున్నవి. ఈవిషయమునులభముగ నుండుటవలన శ్లోకములను మాత్రము వ్రాసెద. “విష్ణుర్మధ్యే శివేభాస్యసూర్యాస్య ఈనదిరిక్కిమాత్ । శంభామధ్యే విష్ణుసూర్యగజాస్యాస్య స్తథాక్రమాత్ ॥ రవౌమధ్యగతే రుద్రగణేశాచ్యుత శక్తయః । మధ్యేదేవీవిష్ణు శివగణేశరవయః క్రమాత్ ॥ మధ్యేగణపతి ర్విష్ణు శివసూర్యాంబితాస్తథా । ఈశానాది క్రమేణైవ పంచాయతన పంచకం ॥ ” అని చెప్పబడియున్నవి, ఆదిత్యంబికం గణనాథం మహేశ్వరం విష్ణుయీఅయిదుచేరితే పంచాయతనం అవును అనంతరము విష్ణుపుత్రు ప్రీతికరములైన పుష్పపత్రములు చెప్పబడుచున్నవి. మాలతీజాతీకేతకీ మల్లికాశోకచంపక పున్నాగవకుళోత్పలకుండ కరవీరపాటలాతగరపుష్పములున్న పరిమళించుచున్న ఇతరపుష్పములున్న విష్ణుపుత్ర ప్రీతికరములు. ఉత్తరేణి, భృంగరాజము, చండ్ర, జమ్మి, గరక, దర్భ, దమనము, బిల్వము, తులసి, వీటియొక్కపత్రములు ఉత్తరోత్తరముగా అధికప్రీతినిచ్చునవి. తులసిఅన్నిటికన్ననధికమైన ప్రీతినిచ్చునది. జాతీపుష్పములయొక్క సహస్రముచేత మాలనుసమర్పించుటయందు కల్పకోటిసహస్రకాలమువరకు విష్ణుపురమునందు నివాసముగలుగును. చింతపూలగుత్తిచేత పూజించుటయందు గోకోటి దానఫలముగలుగును. అనంతరంశివునికి ప్రీతికరములయిన పుష్పపత్రములు చెప్పబడుచున్నవి. నాలుగుపుష్పజాతులయొక్క గంధమును శివుడు ఆహ్వానించుచున్నాడు. అవి యెవ్వయనగా, అర్కపుష్పము, కరవీరపుష్పము, బిల్వపత్రము, వకుళపుష్పము, అనునవి. తెల్లజల్లెడుపుష్పమును శివునియందు సమర్పించితే దశసువర్ణదాన ఫలముగలుగును.

వకుళపుష్పమును సమర్పించితే దానికి వెయ్యంతలు ఫలముగలుగును. ఈప్రకారము ఉష్ణేతపత్రము, శమీపుష్పము, ద్రోణపుష్పము, నీలోత్పలము, వీటిని సమర్పించితే ఉత్తరోత్తరముగా వెయ్యంతలుగ గుణించియాయాఫలమును తెలిసికొనవలెను. బిల్వపత్రము మిక్కిలి అవశ్యకము ముఖ్యమనుటకుగాను ప్రమాణము “మణిముక్తాప్రవాళైస్తు రత్నైరవ్యర్చనంకృతం । నగృష్టామివినా దేవిబిల్వపత్రైర్వరాననే । సర్వకామప్రదంబిల్వం దారిద్ర్యస్యవిनाశనం ” అనియున్నది. నీలోత్పలసహస్రముచేత మాలనుసమర్పించుటయందు కల్పకోటి సహస్రకాలము శివపురమందు నివాసముగలుగును. ఉష్ణేత పత్రములచేతను, బృహతీపుష్పములచేతనున్న పూజించుటయందు గోలక్షఫలముగలుగును. పాటలూమందారాపార్మార్గజాతీ చంపకోశీర తగరనాగ కేసరపున్నాగజపామల్లి సహకార కుసుంభ పుష్పములు శివప్రియకరములు ఉష్ణేతపత్రములు కదంబపుష్పములు శివునికిరాత్రియందు సమర్పించతగినవి. ఇచ్చట నింక ననేకసంగతులు ధర్మసింధువుయందు చూడతగినవి.

శివనిర్మాల్యమును గ్రహించవచ్చునా గ్రహించరాదా అనుటకు నిర్ణయమును వాయుచున్నాము జ్యోతిర్లింగము స్వయం భూలింగము, సిద్ధప్రతిష్ఠాపితలింగము, వీటియందు పూజకునిచేత యివ్వబడిన ఫలతిర్థాదికమును భక్తిచేత పరిశుద్ధికొరకు గ్రహించతగినదిగాని రుచిగా వేడుకగా భజించవలెనని లోభముచేత గ్రహించరాదు. ఈలింగములకన్న నితరలింగములయందు శివనైవేద్యము పత్రము పుష్పము ఫలము జలము గ్రహించతగదు. అయితే సాలగ్రామశిలతోకూడను శివునికి నైవేద్య మొదలగుదానిని చేశియుండగా ఆనైవేద్యాదులను స్వీకరించవచ్చును.

ఇది ప్రకీర్ణకప్రకరణము ముగిసెను.

వ్యవహార ప్రకరణము.

అనంతరము వ్యవహారవిషయములను కొంచముగా వ్రాయుచున్నాము. వ్యవహారములను సర్వాధికారముగలిగి గుణయుక్తుండగు రాజు, విద్వాంసులయి గుణయుక్తులగు బ్రాహ్మణులతో కూడ ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి క్రోధలోభములులేనివాడై విచారించి అధర్మయుక్తులను శిక్షించి ధర్మయుక్తులను పాలించవలెను. వ్యవహారమనగా నొకడు ఈభూమిగృహదులు నావియని చెప్పుచుండగా మరియొకడు తద్విరుద్ధముగా నావియని చెప్పుటయని తెలియదగినది. ఆవ్యవహార

రము అనేకవిధములై నది అనేకభేదములుగా నుండును. యెవ్వడైనను వాడియై వచ్చి విజ్ఞాపనముచేసుకొన్న పక్షమునకు వాదమును విచారింపవలయును. యెవ్వడైనను తెచ్చిన వివాదమును విచారింపక అణచి వేయగూడదు. లిఖితప్రమాణము, అనుభవ ప్రమాణము, సాక్షిప్రమాణము, దివ్యప్రమాణము, అనెడినాలుగువిధములైన ప్రమాణములవలన రాజన్యాయమును దెలిసికొనవలయును. లిఖితానుభవసాక్షి ప్రమాణములనెడు మానుషప్రమాణములలో నెకటియైనను లేకుండనేని దివ్యప్రమాణములలో నెకప్రమాణమును జాతిదేశకాలాద్యను గుణముగా గ్రహింపవలయును గాని మానుషప్రమాణంబులైన లిఖితాదులుండగా దివ్యప్రమాణమును గ్రహింపగూడదు. అందువలన యొకడు నావాదమునకు లిఖితాదిమానుష ప్రమాణములున్నవనియు మరియొకడుదివ్యప్రమాణమునుజేసెదననియు చెప్పకొన్నయెడల రాజమానుష ప్రమాణములగు లిఖితాదులనే యంగీకరింప వలయుగాని దివ్యప్రమాణము సంగీకరింప గూడదు. అయితే కొన్ని వివాదములయందు నియమముగలదు. అది యెట్లన్నను, విషము పెట్టుటనరుకుట కొట్టుట తిప్పట మొదలుగాగల వ్యవహారములయందును బలముచే జనించిన వ్యవహారములయందును మానుషప్రమాణము లున్నప్పటికి నిదివ్యప్రమాణమే గ్రహింపదగును. వర్తకులు శిల్పులు మొదలుగాగల వారు సమాజముగాజేరి యేర్పరచుకొనెడు సంకేతమునకు లిఖితప్రమాణమే ముఖ్యమానుగాని దివ్యసాక్ష్యాది ప్రమాణములు ముఖ్యములు గావు. గృహాది ద్వారములు మార్గములు ఉత్పవాది కార్యములు నీటికాలువలు ఇత్యాది విషయములైన వ్యవహారములయందు అనుభవమే ముఖ్యమగును గాని దివ్యసాక్ష్యాదులు ముఖ్యంబులు గావు. వేతనాదానవివాదమందును స్వామిపాలవివాదమందును క్రయవిక్రయాదివివాదమందును ద్యూతవివాదమందును సాక్షులే ముఖ్యమాదురు గాని దివ్యలిఖితాదులు ముఖ్యంబులు గావు. దివ్యప్రమాణమునకు లక్షణము మితాక్షరాదులయందు గలదు. అయితే స్వత్వహేతువులేని కేవలమానుభవము ప్రమాణముగాదు. అనుభవము నూరేండ్లకు మించియుండనేని సత్వహేతువు దెలియంబనిలేదు. ఎన్నేండ్లకైనను సత్వహేతువులేదని తెలిసినేని అనుభోక్తశితార్థుండగును. అయితే అనుభవహీనమైన, ఆగమములనగా ప్రతిగ్రహక్రయాదిరూపమైన స్వత్వకారణము గలిగియున్నను కొంచమయినను అనుభవములేకుండనేని అట్టి ఆగమము భోగసహితమైన ఆగమముకన్నను బలయుక్తము గానేరదు. ప్రభువు తనరాజ్యమందెవ్వని ద్రవ్యమునైనను చోరుండు దొంగిలించినయెడల అట్టిచోరునిబట్టి తెప్పించి ఆద్రవ్యమును ద్రవ్యస్వామికిప్పించవలయును. అట్లుచే

యక చోరునివలన ఆద్రవ్యమును రాబట్టి తాను తీసుకొన్నయెడల ఆచోరుడుచేసియున్న పాపమును ప్రభువు పొందును. చోరునిబట్టుటకు ప్రభువుసాధ్యమైన ప్రయత్నము చేయనప్పటికిని ఆచోరుడు చేశియున్న పాపమును ప్రభువుబొందును. చోరునిబట్టుటకు ప్రభువు సాధ్యమైన ప్రయత్నము జేసినప్పటికిని ఆచోరుడునొరకకపోయినను చోరుడు దొరికి వానివలన ద్రవ్యమురాకబోయినను ఆద్రవ్యమును ప్రభువు తనబొక్కనము నుండియెత్తి ద్రవ్యస్వామి కిప్పించవలయును. ఇది వ్యవహారమాతృకముగిసెను.

అనంతరము ఋణాదానప్రకరణము చెప్పబడుచున్నది. ఆఋణాదాన మేడువిధములు. అదెట్లన్నను, ఈలాటియప్పు దీర్చవలయుననియు, ఈలాటియప్పు దీర్చనక్కరలేదనియు, ఇట్టివాడప్పు దీర్చవలయుననియు, ఇట్టిసమయంబున ఋణము దీర్చవలయుననియు, నేవ్విధంబున ఋణము దీర్చవలయుననియు, ఈరీతిగా అధమర్ణునివిషయమై అయిదువిధంబులు. ఇవిధంబున అప్పియ్య వలయుననియు, ఇవిధంబుగా మరల దీసుకొనవలయుననియు, ఈరీతిగా ఉత్తమర్ణునివిషయమై రెండువిధములుగలవు, అని నారదమహర్షి చెప్పియున్నాడు. (అధమర్ణుడు అనగా అప్పుదీసుకొనువాడు. ఉత్తమర్ణుడనగా అప్పిస్తువాడు) ఇందులో కొన్ని సంగతులనుమాత్రము వ్రాయుచున్నాము. కుదవయుంచుకొని అప్పిచ్చినవాడు ప్రతిమాసంబును ౮౦ కి ౧ లెక్కను వడ్డీదీసుకొనుట ధర్మ్యంబగును. కుదవలేక యప్పిచ్చినవాడు ప్రతిమాసంబును బ్రాహ్మణునివలన నూటికి రెండులెక్కనుక్షత్రియునివలన నూటికి మూడులెక్కను, వైశ్యునివలన నూటికి నాలుగు లెక్కను, శూద్రునివలన నూటికి అయిదులెక్కను, వడ్డీదీసుకొనుట ధర్మ్యంబగును. అధికలాభార్థమై ప్రాణధనహాని శంకాస్పదమైన మహారణ్యమునకు బొయ్యెడివర్తకులు మొదలైనవారికి ఆప్పిచ్చినయెడల ప్రతిమాసము నూటికి పదిలెక్కనువడ్డీదీసుకొనవచ్చును. సముద్రమందు ఓడనెక్కి పోవుచుండెడి వారికి అప్పిచ్చినయెడల ప్రతిమాసము నూటికి ఇరువదిలెక్కను వడ్డీదీసుకొనవచ్చును. ఇట్టివారికిచ్చినమూలద్రవ్యము మరలవచ్చునని నిశ్చయములేదు గనుక కొందరివలన రాకపోయినను ఆయుత్తమర్ణునికి నష్టము సంభవింపకుండవలయు గనుక ఈవిషయమై అధికముగా వడ్డీదీయవచ్చును. ఇట్లు వడ్డీనిర్ణయించు కొనవలసినది. మరియొకపక్షమందు కులనిర్ణయములేక వారివారియిష్టానుసారముగా కుదవయున్నను లేకబోయినను, వడ్డీనిర్ణయించుకొనవచ్చును. వడ్డీనిర్ణయించుకొనక ప్రీతిపూర్వకముగా నిచ్చిన ద్రవ్యమునకు వడ్డీగట్టగూడదనియు, మొదటవడ్డీ నిర్ణయించుకొనకయిచ్చినపిమ్మట వడ్డీనవేషించినయెడల ఆరునెలలపిమ్మట ఆద్రవ్యమునకు వడ్డీగట్టవచ్చు

ననియు నారదస్త్వతియందు చెప్పబడినది. అధమర్లుడు తనంతటగాని సాక్షిలిఖి దాది సాధనములచేత తప్పించుకొనజాలక గాని యియ్యవలసినది సత్యమనియొప్పుకొనియున్న ధనమును మనూక్తములైన ధర్మాద్యుపాయములచేత ఉత్తమర్లుండు సాధించుకొనవచ్చును. ఆయుపాయములేవి యనగా ౧ ధర్మము అనగా ప్రీతియుక్తములైన సత్యవచనములు పలుకుట ౨ వ్యవహారము అనగా పత్రమున్నది నీరుజువున్నది సాక్షులున్నారు అని మొదలగువచనములను పలుకుట ౩ చలము అనగా అప్పుదీర్చుమని యడుగక యుత్సవాదులపేరుపెప్పి భూషణాదుల దీసుకొనుట, ౪ ఆభోజనము యనగా ద్రవ్యము నిచ్చువరకు నేను భుజింపనని వానియింట గూర్చుండుట, ౫ బలము అనగా నిగళబంధనాదులచే నిర్బంధించుట అనునవి. అధమర్లుడు న్యాయవాదియై వప్పుకొనకయుండగా అతని బాధించి నయుత్తమర్లునికి తత్సమానదండనముచేసి దూషించవలెను. అధమర్లుడు అన్యాయవాదియైవప్పుకొనక యుండగా రాజు ఉత్తమర్లునికి బలవంతముతో ద్రవ్యము నిప్పించి తత్సమానధనదండనమును తాను తీసుకొవవలయును. అధమర్లుడు నిర్ధనుడై యుండేనేని వాడు ఉత్తమర్లునికంటె హీనజాతీయుడై కాని సమానజాతీయుడై కాని యున్న పక్షమందు వానివల్ల జాత్యుచితములైన పనులుసేయించుకొనుచు వాని కిచ్చు వేతనమందు వాని కుటుంబజీవనాంశము పోగా మిగిలిన ద్రవ్యమువల్ల తనయవ్పదీర్చు కొనవలయును. అధమర్లుడు ఉత్తమర్లుని కంటె నుత్తమవర్ణుండై యున్న పక్షమందు మెల్లమెల్లగా వానికిగలిగినపుడు దీసుకోవలయునుగాని వానివల్ల పనులుసేయింపకూడదు. ఇట్లు మనువచనముగలదు. అవిభక్తులై యున్న యనేకులలో కొందరిచేతగాని యొకనిచేతగాని కుటుంబరక్షణార్థమై చేయబడినఋణమును ఆకుటుంబని ర్వాహకుడు దీర్చవలసినది. అట్లు తీర్చకకుటుంబ నిర్వాహకుడులో కాంతరగతుండై నను దేశాంతర గతుండై నను తదాయార్థులై యున్నవారందరు ఆఋణమును దీర్చవలసినది. కుటుంబార్థముగాక కార్యాంతరమునుగరించి భర్తచేసినఋణమునుభార్యగానికుమారుడుచేసినఋణమును తల్లిదండ్రులుగాని భార్యచేసినఋణమును భర్తగాని తీర్చవలసిలేదు. తండ్రి తానుచేసినఋణము దీర్చక దేశాంతరగతుండై నను లోకాంతరగతుండై నను చికిత్సానర్హవాధి పీడితుండై యున్నను వానిఋణమును పుత్రుండు తీర్చవలయును. పుత్రుడును తండ్రివలెనయినపక్షమందు పౌత్రుండాఋణమును తీర్చవలెను. వీరు పితృపితామహ ద్రవ్యమును పొందనివారై యున్నను ఋణమునుమాత్రము తీర్చకయుండగూడదు. అయితే సురాషాసము కామము జూదము రాజదండనము సుంకము వృధాదానము, వీనినిమిత్తమై తండ్రిచేసి

యున్నఋణమును పుత్రుడుతీర్చనక్కరలేదు. గొల్ల, యీడిగె, నట్టువు, చాకలి బోయ, యీకులములయందును ఈలాగే స్త్రీధీనజీవనమైయున్న ఇతరకులములయందును కుటుంబార్థముకన్న నితరకార్యములనుగురించి భార్యచేసినఋణమును పతి తీర్చవలయును. కుటుంబార్థముగాక కార్యాంతరమునుగురించి భర్తచేసినఋణమునుగూడ కొన్ని ప్రకారములయందు భార్యతీర్చవలసినది. అవియెవ్వయనగా భర్త లోకాంతరమునకుగాని దేశాంతరమునకుగాని పోవునపుడు నీవీయవ్పదీర్చవలయునని యాజ్ఞాపించగా భార్య తీర్చెదనని యొప్పుకొనియున్న పక్షమందు అట్టియవ్వును భార్యతీర్చవలసినది. భర్తతోగలసి తానుతీసినయవ్వును భర్త్యపుత్రాదులు లేనిపక్షమందు స్త్రీ తీర్చవలసినది. తానుస్వతంత్రించి తీసినయవ్వును స్త్రీ తీర్చవలసినది. తక్కినయవ్వులను స్త్రీతీర్చనక్కరలేదు. ఒకని కప్పిచ్చునప్పుడు వానియందు నమ్మకము లేకుండగా మరియొకని పూటకాపుగా నేర్పరుచు కొనవచ్చును (పూటకాపుఅనగా జామీనుదారుడు) ఈపూటకాపులు విషయాభేదము వలనమూడువిధములుగా నేర్పడుదురు. అది యెట్లనిన, ఈపురుషునిజూపుమన్న పుడు నేజూపెదనని యొప్పుకొనువాడు చూపుడు పూటకాపు నాయుండలి నమ్మకముచేత వీని కప్పిమ్ము వీడు నిన్ను మోసపుచ్చుడు వీనికి సస్యములు పండెడుమంచిగ్రామమున్నది. అనునవి మొదలైన నమ్మకములు చెప్పెడువాడు నమ్మకపూటకాపు వీనికప్పిచ్చిన ద్రవ్యము రానిపక్షమందు ఆద్రవ్యమును నేనిచ్చెదనని చెప్పెడివాడు ఈవిపూటకాపు. ఈపూటకాపులు చెప్పినదానికి న్యతిరిక్తముగా జరిగిన యెడల ప్రభువు వీరివల్ల నుత్తమర్లునికి ఋణద్రవ్య మిప్పించవలసినది. వీరిలోఈ పూటకాపు గతించినను వానిపుత్రులవల్ల ఆద్రవ్యము నుత్తమర్లుని కిప్పించవలసినది. తక్కినవారి పుత్రులవల్ల నిప్పించగూడదు. అయితే ఈవిపూటకాపుచనిపోయినపిమ్మట నతనికొడకు లతడు పూటబడిన యపును వడ్డీలేక తీర్చవలసినది. పౌత్రులక్కరలేదు. ఇందుకు “ఋణంపై తామహం పౌత్రః ప్రాతిభావ్యాగతం నుతః | సమందద్వాత్తత్సత్తేతు నదావ్యావితీ నిశ్చయః” అని వ్యాసవచనముగలదు. అప్పిచ్చినవాడు పూటకాపును తన ద్రవ్యమిచ్చుని యుపద్రవపరచినపుడు పూటకాపు ససాక్షికముగా వానిద్రవ్య మిచ్చినపిమ్మట ఆయవ్వు తీర్చవలసినవానివలన తాను రెండంతలు తీసుకొనవచ్చును. అయినను ద్విగుణముగ దీసుకొనవచ్చునుగదా, అని ఆశచేత అప్పిచ్చినవాడు తొందర చేయనవ్వుడు తానే తీర్చగూడదు. ఈద్విగుణము దీసుకొనుట రొక్కము విషయము పశుధాన్యాదివిషయమును గురించి యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందు చూడతగినది. చూపుడుపూటకాపు తానగుపరచవలసినమనిషినివప్పుకొన్న కాలమందగుపరచజాలని పక్షమందు

౪౫ దినములు గడువీయవలెను. ఆగడువు ప్రకారముగూడ నతడగువరచనిపక్ష మందు ఆపూటకాపేతయప్పు తీర్చవలసినది. ఇదికాత్యాయన మహర్షి ప్రోక్షము. ఒకని కప్పిచ్చునప్పుడు వానియందు నమ్మకములేకుండగాకుదవయుంచుకొనవచ్చును. కుదవయనగా నప్పుతీసుకొను వాడప్పిచ్చు నానియొద్ద వాడిచ్చుద్రవ్యము నకు బదులుగానుంచువస్తువులది రెండువిధములుగలది. ఇన్నిదినములలోపేల నీయప్పుతీర్చినపక్షమందునేను నీయొద్దనుంచిన వస్తువును నీవు విడుదలచేయవలసినది. లేనిపక్షమందా సొత్తు నీదిగానే కావలసినదని చెప్పియుంచునది. యొకటి నేను నీయప్పుతీర్చి దీని దీనుకొనిపోయెదనని కాలనిర్ణయముచేయకయుంచునది యొకటి ఈరెండిటియందు నెకటికి రెండుభేదములుగలవు. కుదవయుంచుకొన్న వాడావస్తువననుభవించుచుండునట్లు నిర్ణయము గలిగియుండునదియొకటి అట్లుగాక అప్పుతీసుకొన్న వాడాయప్పును మరల దీర్చునంతవరకు కాసాడి యతడప్పు తీర్చగానే వానికిచ్చివేయవలసినట్లు నాలుగువిధములకుదవలలో నెకటికొకటికి జరగవలసినవిధమును అందులో విశేషములున్న మితాక్షరయందు చూడదగినది. అయినను కొంచమువ్రాయుచున్నాను. దాచదగినదిగా కుదవయుంచినవస్తువును కొంచమైనను వాడుకొన్న పక్షమందు అధికముగా వడ్డిరావలసియున్నను ఆవడ్డి నంతయు వదిలిపెట్టవలసినది. ఆకుదవవస్తువు అనుభవింపబడకయే చెడిపోయిన పక్షమందు బాగుపరచి యీవలసినది. అనుభవించుటవల్ల చెడిపోయినపక్ష మందు బాగుపరచియిచ్చి వడ్డిని విడిచిపెట్టవలసినది. అనుభవింపుచుండునట్లు కుదవయుంచినవస్తువు అనగా దున్నుకొనుచుండుమని యుంచినయెద్దు, వాడు కొనుచుండుమనియుంచిన తపెల, మొదలగువానిని కుదవయుంచుకొన్న వాడు న్యాయముగాననుభవింపుచుండగా నవిచెడిపోయినపక్షమందు బాగుపరచి యీ వలసినది. లేదా వడ్డిగలిగియున్న పక్షమందా వడ్డినైన వదిలిపెట్టవలసినది. దైవ్రాపద్రవముగా నిరాజోపద్రవముగాని లేక కుదవవస్తువుపోయినపక్షమందు దానిక్రియము కుదవయుంచుకొన్న వాడిచ్చినపక్షమందే యతడప్పిచ్చిన ద్రవ్య మువడ్డితోడ నతనికి చేరునుగాని లేనిపక్షమందు చేరదు. ఇట్లు నాదదులచేత చెప్పబడినది. దైవ్రాపద్రవమనగా నిప్పు జలప్రవాహము మొదలగుదానివలన గలుగునది. రాజోపద్రవమనగా సీతనివలన నేమియుతప్పులేకుండునపుడు దండు మొదలగువానివలన గలుగునది. పైనజెప్పిన రెండువిధముల ఉపద్రవములచేత కుదవవస్తువునకు హానికలిగెనా అప్పుతీసుకొనియున్న వాడు వడ్డితోగూడ నప్పుడే ఆయప్పు తీర్చవలసినది. లేదా ఆవస్తువునకు బదులు మరియొక వస్తువును కుదవ యుంచవలసినది. ఇది ఋణాదాన ప్రకరణము ముగిసెను.

అనంతరము సాక్షిప్రకరణము వ్రాయబడుచున్నది. వకకార్యము జరగ గాచూచినవాడనియు విన్నవాడనియు, సాక్షిరెండువిధములుగానుండును. ఇట్లు మనువుచే జెప్పబడినది. ఇందొకరికి మరలరెండుభేదములుగలవు. నిర్ణయించు కోబడినవాడు, నిర్ణయించుకోబడనివాడు, అని తెలియవలయు. వీరియందు నిర్ణయించుకోబడిన సాక్షి అయిదువిధములుగానుండును. నిర్ణయించుకోబడని సాక్షి ఆరువిధములుగానుండును. నిర్ణయించుకోబడిన అయిదువిధముల సాక్షు లకుగల భేదంబులుకాత్యాయనాది మహర్షి ప్రోక్షములుగానున్నవి. యెట్లన్నను, పత్రమువ్రాయించుకొని వానిచే బిలువబడివచ్చి పత్రమునందు చేవ్రాలుచేసిన వాడు లిఖితసాక్షియనంబడును. జరిగినకార్యము యుండునని తలంపుచేత కా ర్యార్థియైన వాడొకడని బిలిచి యీజరిగిన కార్యమును నీవుమరువవలదని పలు మారు చెప్పినేని అట్లు చెప్పబడి యెరిగిన స్మృతితుడనంబడును. తనంతటవచ్చి జరిగిన కార్యమును కార్యార్థి దెలుపగానెరిగిన సాక్షియదృచ్ఛాభిజ్ఞుడనంబడును. వాదితనవ్యవహారము సిద్ధించుటకై యొకనిబిలుచుకొనివచ్చి దాచియుంచి తాను ప్రతివాదితో నాడుమాటలువినుచుండుమన్న పక్షమందట్లు దాగియుండి వ్యవహారము నెరిగినవాడుగూడ సాక్షియనంబడును. సాక్షులు గుర్రెరిగిన సంగతివిని యుండిగాని సాక్షులచే వినుపింపబడియుండిగాని సాక్షులమీద సాక్ష్యము బలు కువాడు ఉత్తరసాక్షియనంబడును. నిర్ణయించుకోబడని యారువిధముల సాక్షు లును నారదులచే వివరింపబడియున్నారు. యెట్లనగా, గ్రామస్థు లొకవిధమైన సాక్షులు. రాజసభయందు జరిగిన వ్యవహారములకు ఆసభయందండెడు సభికు లును రాజవర్యునిచే నధికారమును బొంది వ్యవహారముల విచారించువాడును అచ్చటియద్యోగస్థులును వీరందరికవిధమైనసాక్షులు. భూపాలుం డొకసాక్షి. వ్యాపారముచేయువారికార్యములను విచారింపను వారేర్పరుచుకొనియుండు కార్యస్థుడొకసాక్షి. వాదిచే బంపబడినవాడొకసాక్షి. కులవిషయకములైన వ్యవహారములయందు కులమువారొకవిధమైనసాక్షులు. సాక్షులు, తపోనిష్ఠులు గాను, ఈవిగలవారుగాను, గొప్పవంశమంచుబుట్టినవారుగాను, నిజముబలుకు వారుగాను, ధర్మముచెడకూడదని నిశ్చయముగలవారుగాను కపటప్రవర్తనలేని వారుగాను, బిడ్డలుగలవారుగాను, ధనికులుగాను, శ్రుతిస్మృతులయందు చెప్ప బడినక్రియలనుదప్పక యాచరించువారుగాను, ఈసకలగుణములచే సహితులుగా నుండవలసినది. ఇట్టిసాక్షులు దొరకనిపక్షమందు నిజముబలుకువారుగాను, ధర్మముచెడకూడదని నిశ్చయముగలవారుగాను, కపటప్రవర్తనలేనివారుగాను, ఆస్తికులును, అనునాలుగు గుణములచేతనైన సహితులుగా నుండవలసినది.

ఇట్టిసాక్షులు ముగ్గురికంటె దక్కవగాకుండ నెందరై ననుండవచ్చును. అందులో స్త్రీలకు స్త్రీలే సాక్ష్యమును చెప్పవలయునని మనువుచెప్పియున్నాడు. ఏతద్విరుద్ధ గుణములుగలవారు సాక్ష్యమునకుదగరు. వాదిప్రతివాదులిద్దరు సమ్మతించిరేని మంచిసాక్షివకడేచాలును. సాక్షులచే చక్కగా ప్రమాణముచేయించి సాక్ష్యముచెప్పించుకొనవలయును. సమాచారమునెరిగియు సాక్ష్యముచెప్పనితులవ, పాపములచేతను, దండనచేతను, తప్పుసాక్షులతో సమానుడగును తప్పుసాక్షిని దండించుక్రమమున దండింపవలయును. తప్పుసాక్ష్యముచేత నెక వ్యవహారము తీర్పుబడినదై నను పిమ్మట తెలిసినపక్షమందు దాని మార్పవలయును. ఇట్లు మను వచనమున్నది. సాక్షులు రెండువిధములుగా చెప్పినప్పుడు పైన చెప్పబడిన గుణములయందలి విశేషగుణములుగలవారు చెప్పినది యేప్రమాణము. ఏవాదియొక్క వ్యాజ్యమందు అతడు వ్రాసుకొన్న నాణెము నంఖ్య మొదలైనవన్నియు అట్లే మేమివ్యవహారము నెరుగుదుము. అని సాక్షులు చెప్పుదురో అతడు గెలుచును. యెవ్వనివ్యాజ్యమందు వాదివ్రాసుకొన్న విషయమునకు వ్యతిరేకముగా సాక్షులు చెప్పుదురో అతడోడును. సాక్షులు మరచిపోయి యేదియు చెప్పనిపక్షమందు మరియొక మార్గముచేత నావ్యవహారమునందు న్యాయము నెరుగవలయునేకాని యాసాక్షుల నధికారిమరల మరల నడగకూడదు. ఇందుకై ఇతరసంగతులనేకములు మితాక్షరాది గ్రంథములయందు చూడదగినవి. ఇది సాక్షిప్రకరణము ముగిసెను.

అనంతరము దాయవిభాగప్రకరణము కొంచముగా వ్రాయబడుచున్నది. దాయమనగా ధనాధికారితో దేహసంబంధము గలుగుటచేత నన్యనకు స్వత్వము గలుగు ద్రవ్యము ఆదాయము, అప్రతిబంధమనియు సప్రతిబంధమనియు రెండు విధములై నది. అందు కొడుకులకు తండ్రిధనమును మనుములకు పితామహధనమును కొడుకులగుట మనుములగుట యనుసంబంధముచేత స్వత్వవిషయమగును గనుక నిదియప్రతిబంధమైన దాయము ధనాధికారి కొడుకులు లేకుండినను ధనాధికారి లేకుండినను అతని ద్రవ్యమతని తండ్రికిగాని భ్రాతృలకుగాని చేరునపుడు ధనాధికారియుండుటయు నతనికి గొడుకులుండుటయు ప్రతిబంధము గనుక నట్టి ప్రతిబంధములేనియప్పుడు తండ్రియగుట భ్రాతృలగుట యనుసంబంధముచేత స్వత్వ విషయమగును గనుక నిది సప్రతిబంధమైన దాయము. ఇట్లేవారిపుత్రులు మొదలగువారి విషయమందు నూహింపదగును. లోకమందు పుత్రాదులకు స్వత్వముజన్మముచేతనే గలుగునని ప్రసిద్ధముగా నున్నది. అందువలన స్వత్వము ధనాధికారి నాశమువలనగాని విభాగమువలనగాని గలుగనేరదు. ఇట్లే గౌతమనూ

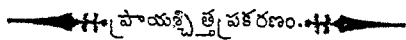
త్రమందు పుత్రాదులుత్పత్తిచేతనే స్వత్వమును బొందుదురని చెప్పబడియున్నది. అస్వత్వమయితే లోకవ్యవహారముచేతనే తెలియదగినదిగాని శాస్త్రముచేత తెలియదగినదిగాదు. ఈవిషయమై మితాక్షరయందు విస్తారముగా వ్రాయబడియున్నది. రత్నములు ముత్యములు బంగారము మొదలగువానికి తండ్రిస్వతంత్రుడగుదుగాని స్థావరమునకు తండ్రిగాని పితామహుడుగాని స్వతంత్రుడుగాడు. ఇందుకు “మణిముక్తా ప్రవాళానాం సర్వస్వైవ పితాప్రభుః | స్థావరస్యతు సర్వస్య నపితాన పితామహః” అని మొదలగు వచనములు ప్రమాణములు స్థావరము స్వాధీనమైనను పితాదులవలన వచ్చినదై నను తండ్రి, దానిని బుత్రాదులయ నుమతిలేక దానము విక్రయము మొదలగువానిని జేయరాదు. అపద్విమోచన కుటుంబ భరణాదికార్యములయందు గూడస్థావర వ్యతిరేక ద్రవ్యములనుమాత్రము సెలవుచేయుటయందు తండ్రికి స్వతంత్రమైన అధికారముగలదు. ఇట్లు బృహస్పతిచేతను మనువుచేతను చెప్పబడియున్నది. అయితే స్మృత్యంతరమందు అపవాదముగలదు. యేమనగా కొడుకులుగాని తమ్ములుగాని వ్యవహారము నెరుగజాలక అనుమతియిచ్చుటకును శక్తిలేనిదశలో నుండునప్పుడు సకలకుటుంబము నువ్వాపించిన యాపదయందుగాని సమస్తకుటుంబపాపవిషయమందు గాని అవశ్యకతరవ్యములైన పితృశ్రాద్ధాది విషయములయందు గాని కుటుంబ నిర్వాహకుడుగానున్నవాడొకడే స్థావరమును దానముచేయుటఅడుమానముంచుటవిక్రయించుట, చేయవచ్చునని చెప్పబడియున్నది. తండ్రియుండగా కొడుకులు విభాగము చేసికొనుటయందు తండ్రి శాస్త్రసమ్మతమగు మార్గము నవలంబించి తన ఇష్టానుసారముగా పంచియివ్వవలయును. ద్రవ్యమార్జింప సమర్థుడై పితృద్రవ్యమును గోరకున్న కొడుకునకేదైన కొంచముచ్చి వేళివేరు పరచవలయును. కొంచ మిచ్చి వేరుపరుచుట యతనికొడుకులు మొదలగువారు పిమ్మట నవిభక్తులమని వ్యవహారము లేకుండుటకని తెలియదగినది. తల్లిదండ్రులుండగ కొడుకులువిభాగముగాక యున్నచో తల్లిదండ్రులు గతించినపిమ్మట కొడుకులు ద్రవ్యమునుసమముగాభాగించుకొని యప్పును సమముగా తీర్చవలయును. ఇచ్చట నెకవిశేషము గలదు. అదియేమన్నను, తల్లిధనము తల్లిచేసినయప్పుదీర్చగా మిగులునంతయున్న పక్షమందు దానికొమార్తెలు పంచుకోవలయును. ఋణమునకు సరిగానున్నను తక్కువపడినను ఆద్రవ్యమును పుత్రులుతీసుకొని ఆయప్పును వారే తీర్చవలయును. ద్రవ్యము లేక యప్పున్న పక్షమందాయప్పును పుత్రులేతీర్చవలయునని యేర్పడుచున్నది. ఇచ్చట గౌతములవారు సకవిశేషమును వ్రాసినారు. అదియేమనగా, తల్లియొక్కధనమును కొమార్తెలలో పెండ్లికానివారు గ్రహింపవల

యును. అందరికి పెండ్లిఅయివుండిన పక్షమందు అందులో ధనములేనివారు గ్రహింపవలయును. తల్లిదండ్రులద్రవ్యము సెలవులేక స్వతఃతాను సంపాదించుకొన్న ద్రవ్యమును, స్నేహితునివలనవచ్చిన ద్రవ్యమును, వివాహకాలమందుమామ మొదలగువారలచే నివ్వబడిన ద్రవ్యమును, పితృక్రమాయాత మైనదేదైన పరులచే నాక్రమింపబడి తండ్రి మొదలగువారు సాధించుకొనజాలక వదిలిపెట్టి యుండగా దానివారి యనుమతిచేత సాధించుకొన్న పక్షమందు దట్టిద్రవ్యమును, విద్యచెప్పుట గ్రంథముచేయుట మొదలగువిధముల విద్యామూలముగా సంపాదించిన ద్రవ్యమును, సంపాదించినవాడు తండ్రిసహూదరుడు మొదలగువారికి పంచియివ్వనక్కరలేదు. పితృద్రవ్య సహాయములేక యీవిధములలో నేవిధముగా సంపాదించినను పితృదులకు అందులో భాగమివ్వ నక్కరలేదుగాని పితృద్రవ్య సహాయమువలననే యీచెప్పినవిధములలో నేవిధముగా తానుసంపాదించుకొన్న పుట్టికిని తండ్రిసహూదరులు మొదలగువారికి పంచియివ్వవలసినది. ఇచ్చట నానావిషయములు మితాక్షరయందు చూడతగినవి. అవి భక్తులగునన్న దమ్ములలో నొకడు సముదాయద్రవ్యమును వ్యాపారము మొదలగుదానిచేత వృద్ధిసొందించిన పక్షమందు దానినందరు సరిగానే పంచుకొనవలయును. పితామహద్రవ్యమును పౌత్రులుపంచుకొనునపుడు తమతండ్రుల భాగములప్రకారమే పంచుకోవలయును. తల్లిఅన్నప్రగర్భయై యుండగా తల్లిగర్భిణియని తెలియక తండ్రి మృతిబొందగానే భ్రాతలు పంచుకొన్న పక్షమందట్లు పంచుకొన్నపిమ్మట తల్లికి గొడుగుపుట్టేనేని ముందుభ్రాతలు పంచుకొనియున్న తండ్రిధనమును పిమ్మటదాననుండి వృద్ధియైనద్రవ్యమును జేర్చి యామొత్తమునందు తండ్రి యప్పున్న పక్షమందా యప్పునుదీర్చి మిగిలిన ద్రవ్యములోనుండి యెత్తి తమభాగములకు సమమగునట్లు తమ్మునికి భాగమివ్వవలసినది. విధవయు సపుత్రయునగు భ్రాతృభార్య గర్భిణియని తెలియకుండగా భ్రాతలుపంచుకొనిపిమ్మట నామెపుత్రుని గన్న చోట నీన్యాయమే ప్రవర్తించుచున్నది. గర్భము స్పష్టముగా నున్న పక్షమందు గాను పువరకు విభాగముచేయకూడదు. ఇది వసిష్ఠమహర్షిప్రొక్తము. తల్లిదండ్రులు పుత్రులతో విభాగమునకు ముందుగాని విభాగమునకు పిమ్మటగాని విభక్తపుత్రునికిగాని అవిభక్తపుత్రునికి విభాగమునకు బిమ్మటపుట్టిన పుత్రునికిగాని ప్రేమచేతనాభరణాదు లేవయిన ఇచ్చిన పక్షమందు యెవనికిచ్చినది వానిదేయగును గానిదానియందితరులకు పాలురాదని తెలియదగినది అయితేపితామహద్రవ్యము నందుపౌత్రునికి దనతండ్రితోసమానమైన స్వాతంత్ర్యముగలదని శాస్త్రమున్నది గనుకతండ్రి పుత్రులతో విభక్తుడుగాక ముందుగా సకలమైన ఆభరణములను పం

చనచే కొందరుపుత్రుల కుమాత్రమిచ్చి వేళిమిగిలినవారికి నివ్వకపోరాదు. అట్లు అన్నియివ్వక కొంచముగా ఆభరణాదులేవయినను కొందరు పుత్రులకు ప్రేమ చేతనివ్వవచ్చును. అందుకై తండ్రికి స్వాతంత్ర్యముగలదు. తండ్రిజీవించియుండగాజేయువిభాగమందు పుత్రులతోసమభాగము భార్యకివ్వవలయును. తండ్రి కాలానంతరముపంచుకొను పుత్రులునుతమభాగములకు సమభాగముతల్లికి వలయును. తండ్రియున్న పుడుపనయనాది సంస్కారములు చేయబడినభ్రాతలువిభాగించుకొనునపుడువిజరగని భ్రాతలకు సముదాయద్రవ్యముచేత నాయుపనయనాదిసంస్కారములను జేయవలయును. తండ్రిచేతవివాహము చేయబడనియాడతోడుబుట్టువులకు వివాహకాలమందు భ్రాతలుయివ్వవలసిన ద్రవ్యమేమనగా, వారు పురుషులుగానున్న పక్షమందుతమతో సమభాగముగలుగునుగదా. స్త్రీలుగానున్నందువలన అంతభాగమందు నాలగవభాగము నివ్వవలయును. భ్రాతలలో నొకడుగాని కొందరుగాని తక్కినవారికిదెలియకుండనేదైన సముదాయద్రవ్యమపహరించియుండి యదివిభాగముచేసికొన్న పిమ్మటనెరుగబడిన పక్షమందు దానినం నందరు సమభాగములుగా పంచుకొనవలెను. అష్టవిధవివాహములలోనేవర్ణము వారికేవివాహము ధర్మ్యమగునొ యట్టివివాహముచేసుకోబడినసమానవర్ణము గలభార్యయందు పుట్టినపుత్రుడొరనుడనబడును. అతడుముఖ్యపుత్రుడు. తండ్రి దేశాంతర గతుడైనను మృతుడైనను అతనియనుమతిచేత తల్లిదానముచేసినపుత్రుడుగాని తండ్రిదానముచేసిన పుత్రుడుగాని తల్లిదండ్రులు భయులుదానము చేసినపుత్రుడుగాని ప్రతిగ్రహించిన వానికిదత్తపుత్రుడగును. ఇందుకుపయోగించుకొన్ని సంగతులను మేముప్రకీర్ణక ప్రకరణమందు వ్రాసినాము) ఔరసపుత్రుడు లేనపుడు దత్తపుత్రుడు దాయమునుబోందును. అపుత్రకుడై గతించిన వానిద్రవ్యమును బొందదగినవారి క్రమమేమన్నను, విభక్తుడై సంస్కృష్టిగాని వాడుపుత్రహీనుడై మృతిబొందేనేని వానిద్రవ్యమందుసాధ్వియగు నతనిభార్యకే అధికారము. భార్య లేనిపక్షమందు కొమార్తెలకధికారము. దుహితలులేనిపక్షమందుదాహిత్రులు అధికారులు. వారులేనిపక్షమందు తనతల్లిఅధికారి. ఆపె లేనిపక్షమందు తండ్రిఅధికారి. తండ్రిలేనిపక్షమందు సోదరభ్రాతలు అధికారులు. వారులేనిపక్షమందు భిన్నోదరభ్రాతృలు అధికారులు. వారులేనిపక్షమందుభ్రాతృపుత్రులు అధికారులు. వారులేనిపక్షమందు పితామహిఅధికారి. ఆపె లేనిపక్షమందు పితామహపితృవృత్తుపుత్రులు అధికారులు. వారులేనిపక్షమందు ప్రపితామహీప్రపితామహుడు అతనికొడుకులు వారికొడుకులును ఈరీతిగానేదు తరములనగోత్రసంఘములు అధికారులు. వీరులేనిపక్షమందు సమానోదకులు.

వారు లేనిపక్షమందు త్రివిధ బాంధవులు అధికారులు. వారు లేని పక్షమందాచార్యశిష్యాదులు అధికారులు. వారు లేనిపక్షమందు బాంధ్వాణద్రవ్యమునకు వశశోత్రియును, ఇతరులద్రవ్యమునకు భ్రువును అధికారులగుదురని సకలము తెలియదగినది. అయితే సీచెప్పబడియున్న విషయమునకు అపవాదముగలదు. అది యేమనగా, వానప్రస్థనిధనమును ధర్మపరుడై యతనితోగూడ వానప్రస్థాశ్రమమును బొందియున్న భారతపాండును. యతనియొక్క ధనమును వేదాంతశాస్త్రమును జదివితెలిసికొనియుండు చెప్పియున్న ప్రకారము నడుచుకొనగల శిష్యుడు పొందును. నైష్ఠికబ్రహ్మచారియొక్క ధనమును ఆచార్యుడు పొందును. అని తెలియదగినది. ఇందుకు ప్రమాణశ్లోకములు యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందు “పత్నీదుహితరశ్చైవ పితరౌ భారతరస్తథా । తత్సంతోగోత్రజ్ఞోబంధుః శిష్యస్య బ్రహ్మచారిణః ॥ ఏషామభావే పూర్వస్య ధనభాగుత్తరోత్తరః స్వర్యాతస్య హ్యపుత్రస్య సర్వవర్ణైవ్యయం విధిః॥ వానప్రస్థయతి బ్రహ్మచారిణాం రిక్తిభాగినః । క్రమేణాచార్య సచ్చిష్య ధర్మభారతేకతీర్థినః ॥ ” అని చెప్పబడియున్నవి. (క్రమేణ, అనుటకు ప్రతిలోమక్రమేణ, అని అర్థము.) అయితే పత్నీదుహితరశ్చైవ, అనుడకు వేరే అపవాదముగలదు. అదియేమన్నను, విభాగమైనపిమ్మట నావిభాగించుకొన్న ద్రవ్యమును మరలగలుపుకొని యొకటిగా గాపురముండు వారు సంస్కృష్టులనబడుదురు. ఈసంసర్గముతండ్రితోడను భారతతోడను పితృప్రస్థనితోడను గూడునేకాని తక్కినవారితోగూడదు. అట్లు బృహస్పతివచనమున్నది. అట్టిసంస్కృష్టియైనవాడు మృతుడైనపిమ్మట విభాగము చేసుకొనునట్టి సమయమందతని భార్య గర్భిణియని తెలియకయూడి పిమ్మట గొడుగును కన్నపక్షమందా కొడుకునకు అతని తండ్రి భాగము నీయవలెను. లేనిపక్షమందు సంస్కృష్టియే గ్రహింపవలయునుగాని వానిభార్యకీ బనిలేదు. ఇచ్చట మరొకొన్ని సంగతులు మితాక్షరయందు చూడతగినవి. ఇంక నీప్రకణమందునేక సంగతులున్న ఇతరప్రకరణములున్నకూడ మితాక్షరయందు చూడదగును.

ఇది వ్యవహారప్రకరణము ముగిసెను.

అనంతరము ప్రాయశ్చిత్తములు కొన్ని ప్రాయబడుచున్నది. తాను బుద్ధిపూర్వకముగనైనను, అజ్ఞానమువల్లనైనను, ప్రమాదమువల్లనైనను, అనిచ్ఛవలననైనను, పరేచ్ఛవలననైనను, చేసిన పాపములకు ప్రాయశ్చిత్తమును జేసుకొనవలయును. పాపములవలన సరకప్రాప్తియు హీనజన్మప్రాప్తియు రోగప్రాప్తి

యు మూకత్వాంధత్వాది ప్రాప్తియు దారిద్ర్యప్రాప్తియు మొదలగునవి పాపభేదానుసారముగా తత్తత్తారతమ్యానుసారముగా గలుగునని స్వతఃప్రమాణభూతమై అప్రామాణ్యకారణ రహితమైన శాస్త్రమువలన తెలియుచున్నందున తాను తెలివి గలవాడై పాపనిదానంబులయిన రాజసాది సకల వృత్తులవలన జనించెడి కామక్రోధాదులను విడిచి పాపములను జేయక నుండవలెను. ఇట్లు జాగ్రూకుడై యుండినను వశవేళ యేవిధము చేతనైన పాపములను జేసినచో వెంటనే అందుకు శాసోక్తములైన ప్రాయశ్చిత్తములను జేసి పాపములను నివృత్తిజేసికొనవలయు. “అతీతే చిరకాలేతు ద్విగణం వ్రతమివ్యతే” అనే న్యాయము ననుసరించి పాపము చేసినపిమ్మట ప్రాయశ్చిత్తమును వెంటనే జేసుకొనుక చిరకాలము గతించినపిమ్మట ప్రాయశ్చిత్తమును చేసుకొను పక్షమందు చేయదగియున్న ప్రాయశ్చిత్తమునకు రెండంతలుగా ప్రాయశ్చిత్తమును జేసుకొనవలయును. ఇట్లు ప్రాయశ్చిత్తమును జేసికొనినపిమ్మట మరల ఆపాపమునే అయినను మరియొక పాపమును అయినను ఏవిధముచేతనైనా జేసితే అందుకు చేయతగిన ప్రాయశ్చిత్తమును మరల జేసికొనవలయును. ఇట్లు ప్రాయశ్చిత్తమును జేసికొనినవానికి పాపము నివర్తించుటవలన యీలోకమందును పరలోకమందును అశుద్ధియుండ జాలదు. ఆప్రాయశ్చిత్తము అనేక భేదములుగా నున్నది. యెట్లన్నను మరణాంతప్రాయశ్చిత్తము ద్వందశాబ్దవ్రతాది ప్రాయశ్చిత్తము, కృచ్ఛిచాందాయణోపవాసాది ప్రాయశ్చిత్తము, తీర్థయాత్రాది ప్రాయశ్చిత్తము, దేవబ్రాహ్మణపూజాది ప్రాయశ్చిత్తము, నాచరణ ప్రాయశ్చిత్తము, ప్రాణాయామ జపాదిప్రాయశ్చిత్తము, ధర్మకార్యాచరణ ప్రాయశ్చిత్తము, విధ్యుక్తోపకారక రణప్రాయశ్చిత్తము, యీమొదలగు అనేక భేదములు గలదిగా నున్నది. కొన్ని పాపముల యందుమాత్రము ప్రాయశ్చిత్తభేదములకు సముచ్చయముగలదు. ఈశ్వరభ్యాసనామకీర్తనాదిరూపమైన ప్రాయశ్చిత్తము, దేవతాభ్యాసనామకీర్తనాది ప్రాయశ్చిత్తము, మొదలగు ప్రాయశ్చిత్తములున్నను అందుకు అధికారి దుర్లభుడుగనుక అధికార్యనుసారముగనే ప్రాయశ్చిత్తకల్పము చేయదగినది. అట్లనే కాలదేశాదులనుసరించి కూడ ప్రాయశ్చిత్తకల్పనము చేయదగినది. ఇచ్చట కొందరు వివేకశూన్యులు వశ ఆశంకను చేయుచున్నారు. అది యేమనగా “నామోహియావతీశక్తిః పాపనిర్మరణహరేః । తావత్కర్తం నశక్నోతిపాతకం పాతేక్షిజనః ॥ అని యీ లోకత్రయాధిపతి మప్రతిమ ప్రభావమీషత్ప్రణమ్య శిరసాప్రభవిష్టుమీశం । జన్మాంతరప్రళయ కల్పనహాసజాత మాశుప్రణాశ ముపయాతిన రస్యపాపం॥ అనియు కోటయో బ్రహ్మహత్యానామగమ్యా గమకోటయః । సద్యః ప్రళయ

మాయాంతి మహాదేవేతి క్తిర్నాత్ || అనియు” మొదలగు వచనములవలన వక పర్యాయము భగవన్నామ స్మరణమునుగాని భగవన్నమస్కారమును గాని చేసినవానికి అనేకకోటి జన్మార్జిత సకలపాపములు నశించును నిశ్చయమని చెప్పియుండగా అనేక పర్యాయములు భగవన్నామ స్మరణాదులను చేసినవానికి పాపమెక్కడిది ప్రాయశ్చిత్తశాస్త్రముతో ప్రయోజన మేమున్నది. యెట్టివాడైనను ఐక పర్యాయమైనను అజ్ఞాన ప్రమాదాదుల చేతనైనను భగవన్నామ స్మరణాదులను చేయక నుండజాలడుగదా వకవేళ మేము ధహరించిన యీవచనములు బుద్ధి పూర్వకముగా భగవన్నామ స్మరణాదులను చేసినవారి పరమలేనని మీరు అర్థముచేతురేమో అట్లయితే మేము బుద్ధిపూర్వకముగా భగవన్నామస్మరణమును యిప్పుడే చేసెదము. ఇక మాకు పాపములేదు నిశ్చయము. అని కొందరు వివేకశూన్యులు ఆశంకించుచున్నారు. ఇందుకు సమాధాన మేమనగా, భగవంతుండగు పరమేశ్వరుడు నిరవధికిపా నీరధియును భక్తవత్సలుండును అయ్యున్నవాడుగనుకనే వకపర్యాయము మాత్రము తననామమును సంపూర్ణభక్తితో స్మరించువానికి సకల పాపములను నిర్మూలముగా బోగొట్టుననుటకు సందేహము లేదనుట మాకనుమతమేను. అయితే నీకుమాత్రము పరిపూర్ణభక్తి లేదనుట నిశ్చయము గనుక సకల పాపములు నీకువకపర్యాయము భగవన్నామస్మరణమువలనపోజాలవు. మరియు వకపాపముకూడపోజాలదు. అందువలన బ్రహ్మహత్యాది పాపమునందు ద్వాదశాబ్ద వ్రతాదిప్రాయశ్చిత్తమును భక్తితో శాస్త్రవిశ్వాసముగలవాడై అనుష్ఠింపవలయును. అట్లుజేసితే నీకు బ్రహ్మహత్యాదిపాపము పోవుచున్నది. అట్లులేక లక్షపర్యాయములు భగవన్నామ స్మరణమును చేసినను నీకా బ్రహ్మహత్య పోచాలదు. వకవేళ ద్వాదశాబ్ద వ్రతప్రాయశ్చిత్తముకన్నను భక్తితో భగవన్నామ స్మరణమును చేయుటమేలని నీకుతోచినపక్షమునకు సాంగమైనవిధ్యుక్త ద్వాదశాబ్ద వ్రతప్రాయశ్చిత్తమునకు ౭౨౦ ప్రాజాపత్య కృచ్ఛములగుచున్నవి గనుక వక కృచ్ఛమునకు ౧౫౦౦౦౦ పర్యాయములు భగవన్నామ స్మరణము ప్రత్యామ్నాయము గనుక కొంచము తక్కువగా పదమొకండు కోట్లు పర్యాయములు భగవన్నామ స్మరణమును భక్తి శ్రద్ధలతోజేయుము. అట్లుజేసితే నీకు బ్రహ్మహత్యా పాపము పోవుచున్నది. నీకు పరమేశ్వరునియందు అల్పభక్తిగలదుగాని సంపూర్ణభక్తి లేదనుట యేలాగంటేను చెప్పెదవినుము వైరాగ్యము లేక సంపూర్ణభక్తియుండజాలదుగదా మరియు సంపూర్ణముగా పరమేశ్వరుని నమ్మినభక్తునికి పరమేశ్వరుడే చతుర్విధపురుషార్థముల నిచ్చుచుండగా మరియు కొకనిని ప్రార్థించుటయేల. మరియు నొకవేళ పరమభక్తుడు చతుర్విధపురుషార్థములను గోరకనే

యుండును. మోక్షమునుగూడ గోరనిపరమభక్తుడు త్రివర్గమును గోరునా. ఇందుకై “నపరిలపంతి కేచిదపవర్గమపీశ్వరతే చరణసరోజహంస కులసంగవిప్లవ్యగృహః” అని శ్రీమద్భాగవతమందు శ్రుతిగీతలయందు చెప్పబడినది. మరియు అణిమామహిమాది సర్వసిద్ధులు వకపర్యాయము ఈశ్వరనామోచ్చారణమువలననే గలుగుచున్నవిగదా. ఇందుకు “సకృదుచ్చారణాదేవసర్వసిద్ధి ప్రదాయకం | యన్నామంత మహేశానం శరణంయామిశంకరం” అని వచనమున్నదిగదా. ఆప్రకారము నీవు వకపర్యాయము మాత్రమేగాక కోటిపర్యాయములు భగవన్నామ స్మరణముచేసినప్పటికిని సర్వసిద్ధిగలుగ నేరదుగదా. మరియు వకపర్యాయము పరమేశ్వరనామోచ్చారణమును చేసినమాత్రముచేతనే ముక్తిగలుగుచున్నదిగదా. ఇందుకు “మహాదేవమహాదేవమహాదేవేతి యోవదేత్ | ఏకవారాద్భవేన్నుక్తిర్వాభ్యాం దేవైభావేదృణే” అని వచనమున్నదిగదా ముక్తుడు సర్వజ్ఞత్వసత్యసౌకల్యత్వాది మహిమగలవాడే గాని నీవలె ధన్యం మన్యుడుగాదుగదా. ఇట్టిమహిమగల ముక్తి కోటిపర్యాయములుభగవన్నామ స్మరణమును చేసిననునీకుగలగదుగదా. ఇట్లు చెప్పటవలన భగవన్నామ స్మరణమువలన నీవంటివానికి ముక్తియు సర్వసిద్ధియు గలుగనేరదని మాయభిప్రాయముగాదు. నీవు విశేషశ్రద్ధాభక్తులచేత భగవన్నామ స్మరణాదులను నిరంతరము చేయగా క్రమముగాచాలాకాలమునకు భక్తిపూర్ణమై దానిచే ఆత్మజ్ఞానము గలిగిదానిచే ముక్తిగలుగుచున్నది. వకవేళ యీజన్మమునందు ముక్తిగలగక బోయినను నీవు భక్తితో భగవన్నామస్మరణముచేయుట వ్యర్థముగాదు. కొన్నిజన్మాంతరములు వెళ్లి పోయినప్పిట్లు అవశ్యము ముక్తిగలుగును. సర్వసిద్ధివిషయమందు గూడనిదేప్రకారమే తెలియవలెను. ఇందుకు “ప్రయత్నాద్యతమానస్తుయోగీనం శుద్ధకిల్బిషః | అనేకజన్మ సంసిద్ధస్తతో యాతిపరాంగతిం || బహునాంజన్మనామంతే జ్ఞానవాన్తాం ప్రపద్యతే” అని భగవద్గీతలయందు చెప్పబడినది. అందువలన పాపప్రాయశ్చిత్తశాస్త్రము సార్థకమైనదని తెలియదగినది.

బ్రహ్మహత్య, సురాపానము, బ్రాహ్మణ సువర్ణస్త్రీయము, గురుభార్యాగమనము, ఇవి మహాపాతకములు. ఈమహాపాపములు చేసినవారితో సహావాసముచేసినవాడు అయిదవ మహాపాపియని తెలియదగినది. సఖభార్య ఉత్తమజాతీయురాలగు కన్యక, భగిని, చండాలస్త్రీ, సమానగోత్రురాలయినస్త్రీ, కోడలు వీరిని గమనముచేయుట ప్రత్యేకముగా గురుభార్యాసమానమేను యీచెప్పినవారిలో నెవ్వరినైన గమించిరేతస్సేకముకన్నను పూర్వమే సంగమమునుచాలించియున్నవానికి ప్రాయశ్చిత్తముతక్కువ రేతస్సేకముకూడనయి వున్నచో మహాప్రాయ

శ్చిత్తము గురుభార్యా గమనముఅనగా కన్నతల్లియొక్క గమనముఅని అర్థము. పితృభగిని, మాతృభగిని, మాతులభార్య, కోడలు, తల్లిసనితి, ఆత్మభగిని, ఆచార్యునికూతురు, ఆచార్యపత్ని, తనకూతురు భార్యభార్యా, పత్నిమాత, పిన్నతండ్రిభార్య, శరణాగత స్త్రీ, సన్యసించిన స్త్రీ, వ్రతచారిణియైన స్త్రీ, తల్లికన్న సన్యయై స్తన్యాదానము మొదలగు దానిచే తనను పోషించిన స్త్రీ, తనవర్ణముకన్నను అధికవర్ణముగల స్త్రీ, ఈ మొదలగు స్త్రీని గమనముచేసినవానికి శిశ్నచ్చేదముచేత చచ్చుటయే ప్రాయశ్చిత్తము. ఇట్టివాడు గురుభార్యాగమనముచేసినవానితో సమానుడనని అర్థము. మరియొప్పుడయితే ఈచెప్పబడిన స్త్రీలు కామయుక్తులై ఈపురుషులనే వశముచేసుకొని అనుభవించుచున్నారో అప్పుడు స్త్రీలకు కూడచచ్చుటయే ప్రాయశ్చిత్తము. ఇచ్చట అనేకవిశేషములు మనుపరాశరయాజ్ఞవల్క్యద్యనేకస్త్రుతులయందున్నత ద్వ్యాఖ్యానములయందున్నచూడతగినవి. గురువులయందు లేనిదై గొప్పదోషము నారోపించుట గురువులయందుదోషముండినను లోకమునకు తెలియకుండిన యాగొప్పదోషమును ప్రకాశింపజేయుట నాస్తిక్యాభి నివేశముచేత వేదనిందనము, బ్రాహ్మణాతిరక్తుడైననుతనకు మిత్రుడుగానున్నవానిని వధించుట అనచ్చుస్త్రీనొదాదులచే తానభ్యసించినవేదమును మరచిపోవుట ఇది యొక్కొక్కటి బ్రహ్మహత్యాసమమైనది. నిపిద్ధములగు మనుప్రోక్షములైన చత్రాకలశున పలాండ్వారులను బుద్ధిపూర్వకముగాభక్షించడము, విశేషముగా చాడిచెప్పడము, మిక్కిలి ఆత్మస్తుతిచేతను పరనిందచేతను యుక్తమైన అన్యతమును మాట్లాడడము, రజస్వలా స్త్రీయొక్క వక్త్రానమును ఆస్వాదించడము, ఇవి ప్రత్యేకముగా సురాపానసమానములైనవి. బ్రాహ్మణసంబంధములైన అశ్వము, రత్నము, మనుష్యుడు, స్త్రీ, భూమి, ధేనువు, వీటియొక్క హరణమున్ను నిక్షేపముయొక్క హరణమున్ను ప్రత్యేకముగా సువర్ణస్థైర్యముతో సమానమైనది. తనచే వధింపబడియున్న బ్రాహ్మణునియొక్క శిరఃకపాలమును హస్తముచేత చిహ్నార్థముగా ధరియించినవాడై అట్లనేధ్వజమునుఅనగాదండగ్రమందు ఆరోపింపబడిన మరియొక శిరఃకపాలమును హస్తముచేతనే ధరియించినవాడై, లోహితకమైన నమృత్యుభండశరావముచేత భిక్షుమొరకు అసంకల్పితములైన సవర్ణులయొక్క సప్తగృహాలయందు మాత్రముపోయి వేళ్లనొదావారి తిష్టామిభిక్షార్థీబ్రహ్మఘాతుకః అని తనకర్తవ్యమును ఖ్యాపనముచేయుచు ఏకకాలమందు భిక్షును గ్రహించి ప్రాణధారణమాత్ర పర్యవ్తముగు ఆభిక్షును ఏకకాలమందు భక్షించినవాడై దృఢబ్రహ్మచర్యవ్రతముగలవాడై ఆచారముచేతస్వవర్ణానుసారముగా స్నానసంధ్యోపాసనాది నిత్యనైమిత్తికకర్మలను చేయువా

డై పదిరెండుసంవత్సరములు ఇట్లు అనుష్ఠించితే బ్రహ్మహత్య నివర్తించును. బ్రాహ్మణశిరః కపాలములు దొరకనపుడు మరియొక బ్రాహ్మణుని యొక్కయే శిరఃకపాలములు గ్రహించతగినవి. యీకపాలధారణము చిహ్నార్థమేగాని భిక్షభోజనముకొరకైనను గాదు. ఇచ్చట వధింపబడిన బ్రాహ్మణుని తారతమ్యము ననుసరించిదావదశాబ్దవ్రతమును గాని తన్నూనైనవ్రతమును గాని నిర్ణయించడము పరాశరమాధవీయ మితాక్షరాదివ్యాఖ్యాన గ్రంథములయందు చూడవలెను. గురువునుగాని శ్రోత్రియునిగాని వధించితే మిక్కిలి విశేషప్రాయశ్చిత్తముగలదు. అదికూడను మరియునిచ్చట అనేకవిశేషములున్ను ఆగ్రంథములయందే చూడదగినవి. సురాపానము జేసినవాడు అగ్ని సమానమైన సుర, ఉదకము, గోఘృతము, గోమూత్రము, గోక్షీరము, వీటిలో దేనినైనను ఆర్ద్రీవస్త్రమును ధరించినవాడై లోహపాత్రముచేత పానముచేసి మరణమును చెందితే పరిశుద్ధుడగును. ఈప్రాయశ్చిత్తము బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యులకే ననితెలియవలయును. సకపర్యాయము సురాపానముచేసిన వానికి యీప్రాయశ్చిత్తము. అనేక పర్యాయములుసురాపానముచేసినవానికి విశేషప్రాయశ్చిత్తము గలదు. ఈమరణాంత ప్రాయశ్చిత్తము కామకృతవిషయమునందే నని తెలియవలెను. అజ్ఞానమువలన సురాపానమును చేసినవానికి దావదశాబ్దపడబ్బాది ప్రాయశ్చిత్తములలో శాస్త్రసమ్మతమైనదానిని చేసుకొని పునరుపనయనమును చేసుకొనవలయును. రేతోమూత్రపురీషములను అజ్ఞానమువలన భక్షించితే షడ్రాత్రాదివ్రతము నాచరించి అనంతరమే పునరుపనయనమును చేసుకొనవలెను. ఇచ్చట విశేషములు స్మృతిగ్రంథములయందు చూడవలెను. బ్రాహ్మణునియొక్క సువర్ణమును సమక్షము నందుగాని, పరోక్షమునందుగాని, బలాత్కారము వలనగాని, చౌర్యముచేతగాని, అన్యాయముగా అపహరించినవాడు, ప్రకీర్ణకేశుడై ఆర్ద్రీవస్త్రముగలవాడై నేను బ్రాహ్మణ సువర్ణస్థైర్యమును చేసితిని అని ప్రసిద్ధముగా చెప్పినవాడై ముసలమును రాజుకిచ్చి యీముసలముచేతనన్ను హననముచేయుము, అని చెప్పగా రాజుతానువకతుారి హననముచేయవలెను. ఆదెబ్బచేత చచ్చినను జీవించినను పరిశుద్ధుడగును. యీమరణాంత ప్రాయశ్చిత్తము ఇచ్చట బుద్ధిపూర్వకమునందే నని తెలియవలయును. ఇచ్చట ౧౫ యవలు వకమాషము. ౧౬ మాషములు వకసువర్ణము. సువర్ణప్రమాణమయిన బంగారమును దొంగలించుట సువర్ణస్థైర్యమునంబడును. అంతకుతక్కువ సువర్ణమును అపహరించితే ప్రాయశ్చిత్తమేమనగా మాషమాత్రమైన బ్రాహ్మణసువర్ణమునకు మూడుమాసములు గోమూత్రయావకాహారము ప్రాయశ్చిత్తము. అంతకన్నను అధికముగా సువర్ణప్రమా

ణముకన్నను తక్కువగా సంవత్సరము గోమూత్రయావకాహారము ప్రాయశ్చిత్తము. ఈ స్త్రీప్రాయశ్చిత్తమును చేసుకొనునతడు తానపహరించినా ధనమును ఆసాత్తుదారునికిచ్చియే ప్రాయశ్చిత్తమును చేసుకొనవలెను. రజతాదులయందు కూడ సువర్ణప్రమాణమైన బంగారుకు సెంతమూల్యమో ఆమూల్యమునకును రజతాదిమూల్యమునకును తారతమ్యమెంతయో ఆ ధరప్రకారము తగువైన ప్రాయశ్చిత్తమును యీచెప్పినప్రకారమే విధించవలయును. క్షత్రియవై శ్యాదుల యొక్క సువర్ణమునపహరించితే ఇంతకన్నను ప్రాయశ్చిత్తముతక్కువ. ఇచ్చట భేదములున్ను విశేషములున్ను స్మృతితద్వ్యాఖ్యానములయందు చూడవలెను. గురుభార్యగమనవిషయమందు అజ్ఞానముచేతనయినను కన్నతల్లియొక్క లేక ఆత్మభగినియొక్క లేక నిజపుత్రికయొక్క గమనముచేయుటయందు మరణాంతమైన ప్రాయశ్చిత్తము. అయితే అజ్ఞానమువలన గమనముచేయునపుడు రేత స్నేకముకన్నను పూర్వమే సంగమమును చాలించగా మరణాంతమైన ప్రాయశ్చిత్తములేదు. మూడుచాంద్రాయణములు ప్రాయశ్చిత్తము. అయితే మొదట మేము వ్రాసినగురుభార్య గమనకర్తృతుల్యులవిషయమందు ఈ చెప్పినముగ్గురి కన్న నితరస్త్రీని అజ్ఞానముచే రేతస్నేకయుక్తమైన గమనమును చేయుటయందు కూడ మరణాంతమైన ప్రాయశ్చిత్తములేదు. తక్కువప్రాయశ్చిత్తమేను. జ్ఞానము చేత గమనముచేయుటయందయితే మరణాంతప్రాయశ్చిత్తమేను. ఈచెప్పబడిన గురుతల్పగమనప్రాయశ్చిత్తము సకృద్గమనమందేనని తెలియవలెను. శూద్రుడు మొదలగువానికి గమనముచేసిన బ్రాహ్మణస్త్రీకి మరణాంతప్రాయశ్చిత్తము. బ్రాహ్మణస్త్రీని వకపర్యాయమైనను గమనముచేసిన శూద్రాదులకుకూడ మరణాంతప్రాయశ్చిత్తము. చండాలస్త్రీని గమనముచేసిన బ్రాహ్మణునికి ప్రాయశ్చిత్తము ఇంతకన్నను కొంచమేను. యెట్లన్నను. వకపర్యాయము అజ్ఞానముచేత గమనముచేసితే రెండుచాంద్రాయణములు ప్రాయశ్చిత్తము. బుద్ధిపూర్వకముగా వకపర్యాయము గమనముచేసితే 30 కృచ్ఛములు వకసంవత్సరమందు చేయుట ప్రాయశ్చిత్తము. వకదినమంతయు అనేకపర్యాయములు చండాలస్త్రీని గమనముచేసినవానికి అబ్బత్రయప్రాయశ్చిత్తము. బుద్ధిపూర్వకముగా అనేకకాలము చండాలస్త్రీగమనముచేసినవానికి మరణాంతిక ప్రాయశ్చిత్తము. అయితే అత్యంతవ్యభిచారులుగానున్న కోడలు, మాతులభార్య, సవతితల్లికూతురు, మొదలగువారిని బుద్ధిపూర్వకముగా వకపర్యాయము గమనముచేసితే చాంద్రాయణము ప్రాయశ్చిత్తము. అజ్ఞానముచేతనయితే తప్తకృచ్ఛము ప్రాయశ్చిత్తము. అజ్ఞానముచేతనైనను వకపర్యాయము ఆత్మభగినిగమనము లేక నిజపుత్రికాగమ

నము మరణాంత ప్రాయశ్చిత్తహేతువని మేము పైనవ్రాసినవిషయము కేవల పాతివ్రత్యము వతినభక్తియు గలస్త్రీయై యున్నప్పుడేగాని వేరేకాదు. ఈచెప్పిన బ్రహ్మఘాతి, సురాపుడు, స్త్రైయి, గురుతల్పగుడు, అను వీరిచేత సంవత్సరము అత్యంతముగా సహవాసము చేసినవాడు వీరలతో సమానుడేనని తెలియవలెను. వీరలు ద్వాదశవార్షికాది ప్రాయశ్చిత్తార్థులు గనుక ద్వాదశవార్షికాది ప్రాయశ్చిత్తమును తాను చేసికొనవలెను. ఇది బుద్ధిపూర్వకసంసర్గమునందేనని తెలియవలెను. అజ్ఞానముచేత సంసర్గము నందయితే ప్రాయశ్చిత్తము స్వల్పము. సంవత్సరముకన్నను తక్కువగానే వీరలతో సంసర్గమునుచేసియుండగా తక్కువ ప్రాయశ్చిత్తమేను నిషిద్ధసంసర్గోత్పన్నులగు ప్రతిలోమజాతిగల సూతమాగధాదులను వధించుటయందు తత్తద్భేదానుసారము పాణ్డాసికవ్రత, చాంద్రాయణ, పరాకకృచ్ఛా, దిప్రాయశ్చిత్త భేదములు విజ్ఞానేశ్వరీయమందు చూడవలెను. ఇతరసంగతు లనేకములు స్మృతిద్వ్యాఖ్యానములయందు చూడవలయును. ‘నజాతుబ్రాహ్మణం హన్యాత్సర్వపాపేష్య వస్థితం’ అనియు ‘వధే నశుద్ధతి సైనో బ్రాహ్మణస్త పసైవవా’ అనియు చెప్పబడి యున్నందువలన బ్రాహ్మణునికి మరణాంతప్రాయశ్చిత్తార్థంబైన పాపమందు తత్ప్రత్యామ్నాయములగు జపాదులనే చెప్పవలెను. జపాదులలో దేనియందైనను అధికారిగాకయున్నవక్షమందు వధరూపమైన ప్రాయశ్చిత్తమును విధించవలెను. ఇందునుగురించి చతుర్వింశతి మతమందు ‘గాయత్ర్యాస్తు జపస్కృతిం బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి । లక్షాశీతిం జపద్యస్తు సురాపానాత్ప్రీముచ్యతే । పునాతిహేమహర్తారం గాయత్ర్యా’లక్షసప్తతిః । గాయత్ర్యా’లక్షవష్టాతు ముచ్యతే గురుతల్పగః’ అని యున్నది. ఇచ్చట చిత్తశుద్ధిలేని కొందరు వివేకశూన్యులు ఆశంకించుచున్నారు. యేమనగా మరణాంత ప్రాయశ్చిత్తము కోటిగాయత్రీ జపాది ప్రాయశ్చిత్తము ద్వాదశవర్షికవ్రతాది ప్రాయశ్చిత్తము. ఇత్యాది ప్రాయశ్చిత్తములు శాస్త్రజ్ఞానములేనివారిని గురించిన్ని సంధ్యావందనము మొదలగు నిత్యకర్మలచేతనే పాపమునిర్మూలమై పోవుచున్నప్పటికిని పోవునో పోదోఅని సంశయజ్ఞానముగలవారిని గురించిన్ని విహితములై నవిగాని నిశ్చయజ్ఞానముగలిగి యున్న మాకున్ను శాస్త్రజ్ఞానముగలిగియున్న మాకున్ను కాదు. సకలపాపములు సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలచేతనే పోవునని మామతము సంధ్యావందనోక్తశ్రుతిసంమతము. అనికొందరు వివేకశూన్యులు ఆశంకించుచున్నారు. అందుకు సమాధానమును చెప్పుచున్నాను. మీరు చెప్పినది పూర్ణప్రాయశ్చిత్తశుద్ధిగలవారి విషయముగాని మీకుగాదు. పూర్ణప్రాయచిత్తశుద్ధి మీకుండినచో మహనీయులగు మీరు కృతార్థు

లేగాని పూర్ణప్రాయశ్చిత్తశుద్ధి మీకు లేనందువలన యీదురాగ్రహముమీకు తగునా శాస్త్రజ్ఞానము చేతనే చిత్తశుద్ధిగలుగనేరదు. మీరు పండిత మన్యు లేగాని శాస్త్రసంప్రదాయము మీకు దెలియదు. తెలిసినచో నిట్లు చెప్పరు. విజ్ఞానేశ్వరుడు “రజన్యాం వాసరేవాయత్సమాదాదికృతం ప్రక్షీర్ణకం మాన సంవాచికం చోప పాతకం తత్సర్వప్రాతర్నాథ్యాహ్నిది కాలత్రయవిహితనిత్యసం ధ్యోపాసనయా ప్రణశ్యతి” అని చెప్పియున్నందువలన మరియు దశగుణఫలము గలబహిష్కంధ్యా వందనమే “అన్యతం మద్యగంధంచ దివామైథునమేవచ | పు నాతివృషలస్యాన్నం సంధ్యాబహిరుపాసితా” అనెడు ఫలప్రదమైయుండుటవలన సంధ్యావందనముచేత మీకు మహాపాతకాదులు బోకపోయినను ప్రమాదాదు లచేత చేయబడినకాయికంబులయిన షట్పంచాశ దుపపాతకంబులుగూడ పోచాలవని సిద్ధాంతము. సంధ్యావందనమొక్కటియే కోటిమహాపాతకంబుల నైనను బోగొట్టునని మాకనుమతమేగాని కొంచము చిత్తశుద్ధిగలవారికి మాత్రమువిజ్ఞానేశ్వరోక్తప్రకారము దెలియందగును. అయితే నిశ్చయ జ్ఞానముగలవారముగ నుక మాకు చిత్తశుద్ధిగలదని మీరందు రేమో అట్లు అనవద్దు. మీకు నిశ్చయజ్ఞానము కొంచముగా నున్న దేగాని బాగాలేదు. అదెట్లు మాకు తెలిసినదం లేను చెప్పుచున్నాము. దయచేసి వినండి. సంధ్యావందనము పరమేశ్వరవందన మేగదా పరమేశ్వరవందనము వకపర్యాయము చేసినప్పటికిని అనేకకోటిజన్మాంత పాపములు నశించుచున్నవిగదా. అట్లు సంధ్యావందనముచేత మీకేల నశించలేదు. నశించినవని చెప్పెదరేమో అట్లయితే మీకేల జన్మాంతరస్మృతిగలగలేదు. బహుజన్మాంతరస్మృతిగలగకబోయినను వకజన్మాంతరస్మృతికూడ మీకుగలుగలేదే. భగవద్గీతలయందు “బహూనిమేవ్యతీతాని అనెడు శ్లోకభాష్యమందుభాష్యకారులుదురితక్షయము లేకబోవుటచేతనేజన్మాంతరజ్ఞానము గలగనేరదని వాసియున్నారు. వకవేళ నిత్యకర్మముచేత పాపక్షయము మాత్రమేగాని పుణ్యక్షయముగలదు గనుక జన్మాంతరజ్ఞానము గలుగనేరదని మీరందు రేమో జాతిన్మరత్యాపేక్షచే ఈశ్వరసమర్పణ బుద్ధిచేత మీరుచేసినను జాతిన్మరత్యము మీకేలగలగలేదు చెప్పండి. ఈప్రకారము ననుసరించి యైనప్పటికిని వకసంధ్యావందనమును మాత్రమేగాక నూరుసంధ్యావందనములను కూడాచేసినను మీకు జాతిన్మరత్యముగలుగనేరదుగదా. ఇట్లుచెప్పటచేత మీకెన్నటికిని గలుగనేరదని గాదు. మరియేమన్నను సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలను ఈశ్వరాధానమునున్న అనేకసంవత్సరములు అతిశ్రద్ధతో మీరుచేయగా మీకు క్రమముగా చిత్తశుద్ధిగలిగి తద్వ

రానిశ్చయజ్ఞానము గలుగును. అందువలన మీ చిత్తశుద్ధి తారతమ్యమును నిశ్చయ జ్ఞానమును మీరు తత్ఫలాను భవముచేత నిశ్చయించ వలసినది.

ఇది మహాపాతకి ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణము ముగిశెను.

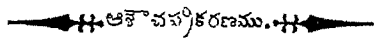
మహాపాతకములకన్నను అతిపాతకానుపాతకములు తక్కువ పాపము గలివి. వాటికన్నను గోవధాద్యుపపాతకములు తక్కువపాపముగలవి. వాటికన్నను జాతిభ్రంశకరాదిపాపములు (అనగా మధుమాంసఘృత తైలలాక్షౌలవణ రసాన్నములనెడు అవి క్రేయములను విక్రయించుట) ఇవి తక్కువపాపముగలవి. వాటికన్నను అభ్యుద్యోభోజ్యమేధ్యప్రాశనములనెడు యుపపాతకవిశేషములు తక్కువపాపముగలవి. వాటికన్నను శూద్రస్త్రీగమనాన్నభోజనములనెడు యుపపాతకవిశేషములు తక్కువపాపముగలవి. వాటికన్నను ప్రక్షీర్ణకపాపములు తక్కువపాపముగలవి. యీపాపవిశేషములన్నియు తత్తదనేకభేదములున్ను మనువరా శరయాజ్ఞవల్క్యది స్మృతులయందును తద్వాప్తఖ్యానములయందును చూడవలయును.

పాపములు రెండువిధములు, రహస్యపాపములని ప్రకాశపాపములని తెలియవలయును. కర్మవృత్తిరిక్తులచేత దోషము తెలియకుండినచో ఆదోషమురహస్యపాపము. ఇతరులకుకూడ తెలిసియుండినచో నదిప్రకాశపాపము. రహస్యపాపమునకు రహస్యప్రాయశ్చిత్తమును చేసికోవలెను. రహస్యపాపమునకు ప్రాయశ్చిత్తముకొంచము. ప్రకాశపాపమునకు ప్రాయశ్చిత్తము నిండాఅధికము. రహస్యపాపమును ప్రకాశంబుచేసినట్లయితే అధికంబైన ప్రాయశ్చిత్తముచేసికొనవలసివచ్చును గనుక రహస్యపాపమును ప్రకాశముచేయరాదు. ప్రకాశపాపమును చేసినవానిని శిష్టులు గ్రహించరుగనుక యైహికా ముష్టికములయందు ప్రకాశపాపకర్తకు అశుద్ధిగలదు గనుక దోషమితనికి నిండా అధికము. రహస్యపాపకర్తకు ఆముష్టికమాత్రా శుద్ధిగలదు గనుక దోషమితనికి నిండా తక్కువ. ప్రకాశమునకయితే పరిషదనుమతంబైన (పరిషదుపదిష్టంబైన) ప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొనవలయునేగాని స్వమతిపరికల్పిత ప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొనినచో నది వ్యర్థమేఅగును. అందువలన ధర్మశాస్త్రమునందు రహస్యప్రాయశ్చిత్తములు ప్రకాశప్రాయశ్చిత్తములు, అని రెండవిధములుగా ప్రాయశ్చిత్తములు చెప్పబడినవి. రహస్యప్రాయశ్చిత్తమును ధర్మశాస్త్రమును తెలిసినవాడై తే తదనుసారముగా తానే చేసికొనవలయును. తెలియనివాడయితే సభయందొకానొక వ్యాజమువలన రహస్యప్రాయశ్చిత్తమును దెలిసికొనిచేసు కొనవలయు. ఈరహస్యప్రకాశప్రాయశ్చిత్తములు రెండును నకలదురితములు అనేకతారతమ్యములు గలవి

గానుండుటవలన అనేకభేదములు గలవిగానున్నవి. యెట్లనగా. అజ్ఞానకృతము, జ్ఞానకృతము, ప్రమాదకృతము, అభ్యాసకృతము, మొదలగు లక్షణముగలదగుటచేత వకదురితమేఅతి స్వల్పత్వము అత్యాధిక్యము మొదలగు తారతమ్యమును చెందును. అందువలన ప్రాయశ్చిత్తముశాస్త్ర విచారవేద్యమేగాని స్వబుద్ధిమాత్రముచేత వేద్యముగాదు. అందులోధనవంతునికిదాన రూపమైనప్రాయశ్చిత్తముశక్తికి తీర్థయాత్రోపవాసాదిప్రాయశ్చిత్తముతపోవంతునికి జపాదిప్రాయశ్చిత్తము మొదలగు ప్రాయశ్చిత్తములు అధికార్యనుసారముగా నిర్ణయించవలసివి. అందువలననే కృపాచంద్రాయణాదులకు అనేకప్రత్యామ్నాయములు ధర్మశాస్త్రములయందుచెప్పబడినవి. మరియుప్రాయశ్చిత్తము లనుదేశకాలపాత్రాద్యనుసారముగా న్యూనాధిక్యములగు నట్లునిర్ణయించవలసినది. పరిష్కలక్షణాది విషయములున్న సకలరహస్య ప్రకాశపాపములకు ప్రాయశ్చిత్తములున్న మనుషరాశరయాజ్ఞవల్క్యదిస్త్యుతులయందు చూడవలెను. ఇట్లుకొంచముగా చిత్తశుద్ధిగలశ్రద్ధావంతులకే యీప్రకారము నిరూపింపబడిన ప్రాయశ్చిత్తములని తెలియవలయును.

ప్రాజాపత్యకృపాలక్షణము “త్యోహంప్రాతస్త్రిహంసాయం త్ర్యహమద్యాదయాచితం పరంత్ర్యహంతునాశ్చీయాత్పాజావత్యం సమాచరేత్” అని తెలియవలయును. చాంద్రాయణలక్షణము “తిథివృద్ధ్యా చరేత్పిండా శుక్లేశి ఖండినమిత్థాన్ । ఏకైకంహాని యేత్కృష్టేపిండంచాంద్రాయణంచరన్ । యథాకథంచిత్పిండానాంచత్వారిం శచ్చతద్వయం । మాసేనై ప్రౌపథుంజీతచాంద్రాయణమథాపరం” అని తెలియవలయును. ఇచ్చట ననేకవిషయములున్న తత్తదనేక ప్రత్యామ్నాయములున్న ధర్మశాస్త్ర గ్రంథముల యందు చూడవలయును.

ఇది ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణము ముగిసెను.

అనంతరము ఆశౌచప్రకరణము సంగ్రహముగా వ్రాయబడుచున్నది. అందులో మొదట గర్భనాశము జననము మొదలగు దానియందు ఆశౌచము చెప్పబడుచున్నది. గర్భమునిలిచినది నాలుగుమాసములలోపల విచ్చిన్నమగుట యందు గర్భస్రావమనబడును. అయిదవ ఆరవమాసములయందు విచ్చిన్నమగుటయందు గర్భపాతమనబడును. ఏడవమాసమువచ్చిన పైన జనియించుట యందు ప్రసూతియనబడును. మొదటి మూడుమాసములలోపల గర్భస్రావమగుటయందు మూడుదినములున్న నాలగవమాసమందయితే నాలుగు దినము

లున్న తల్లికి అపృశ్యత్వరూపమైన ఆశౌచముగలదు. పిత్రాది సపిండులకయితే స్రావమాత్రమందు స్నానమువలన శుద్ధిగలదు. అయిదవ ఆరవమాసములయందు గర్భపాతమగుటయందు తల్లికి క్రమముగా అయిదు ఆరుదినములు అపృశ్యత్వలక్షణమైన ఆశౌచము. తండ్రి మొదలగు సపిండులకయితే మూడుదినములు జాతా శౌచముగలదు. ఈస్రావపాతాశౌచములు సకలవర్ణ సాధారణములు మృతాశౌచములేదు. గర్భిణీస్త్రీకి యేడవమాసము వచ్చినది మొదలుకొని పిమ్మట ప్రసవమగుటయందు తల్లికిన్ని తండ్రి మొదలగు సపిండులకున్న సంపూర్ణముగా జాతాశౌచముగలదు. ఆసంపూర్ణజాతా శౌచమెట్లన్నను, బ్రాహ్మణునికి పదిదినములు, క్షత్రియునికి పదిరెండుదినములు, వైశ్యునికి పదునైదుదినములు, శూద్రునికి సంకరజాతులకున్న మాసము, అని తెలియదగినది ఈదశాహాశౌచమందు గర్భిణీస్త్రీకి అపృశ్యత్వము, పిత్రాదిన పిండులకు కర్మానధికారమాత్రము, తెలియదగినది. జాతకర్తయందును దానమందును నాశచ్ఛేదనముకన్నను వూర్వము తండ్రి కధికారముగలదు. కూటస్థునిమొదలుకొని యేడుగురు పురుషులపర్యంతులగు వారలుసపిండులు అనంతర మేడుగురుపురుషుల పర్యంతులగు వారలు సోదకులుఅనగా సమానొదకులు అనంతర మేడుగురు పురుషులు పర్యంతులగు వారలుఅనగా యిరువదియొకరు పురుషులపర్యంతులగు వారలు సగోత్రులు వీరలలోన పిండులకు దశాహము, సోదకులకు త్రిరాత్రము సగోత్రులకేకరాత్రము, ఆశౌచము. ఈసపిండసోదకాధ్యాశౌచవిభాగము జనవమునందును మరణమందును సమానమైనది. ఇచ్చట సాపిండ్యవిచారమందు ధర్మసింధువుయందు విచారించి కడపట “ఆదశమాధర్మవిచ్చిత్తి” అనెడును మంత్ర వాక్యతద్వ్యాఖ్యానములనుబట్టి నిర్ణయించిన నిర్ణయసింధుకారుని మతము ననుసరించి వ్రాయబడినదేమనగా జీవించియున్న పితృపితామహ ప్రపితామహులుగలవానికి ప్రపితామహుని కన్నను పరమందున్న ముగ్గురు పిండభాక్కులనియు వారికన్నను వెనుకనున్న ముగ్గురు నవపురుష పర్యంతులులేవ భాక్కులనియు శ్రాద్ధకర్తదశముడనియు, శాస్త్రము ననుసరించి దశమపురుషునికన్నను ముందున్న పురుషులయందు సాపిండ్యనివృత్తి యగుచున్నదనిన్ని పితృపితామహులు జీవించియుండగా నవపురుష పర్యంతము సాపిండ్యమనిన్ని తండ్రి జీవించియుండగా యెనిమిది పురుషులపర్యంతము సాపిండ్యమనిన్ని చెప్పినందువలన యెనిమిదవ పురుషుడు మొదలగువానికి పిత్రాదిజీవనదశయందు దశాహము ఆశౌచమనియు పిత్రాదిమరణానంతరమే మూడుదినములు ఆశౌచమనియు చెప్పుదురు. పితృగృహమందు కన్యకప్రసవించినచో మాతాపితృవుల

కుత్తిరాత్రము ఆశౌచము. ఆగృహమందెడు భౌతలకు వకదినము ఆశౌచము కన్యకకు పతిగృహమందు ప్రసవమగుటయందు పితృదులకు ఆశౌచములేదు. శిశువుమృతజాతమగుట యందు సపిండులకు సంపూర్ణమేజాతాశౌచము మృతాశౌచములేదు. (మృతజాతము అనగా పూర్వము మృతమై పరమందు జనియించడము) జననానంతరము నాళచ్ఛేదనము కన్న పూర్వము శిశుమరణమందుపితృదినపిండులకు మూడుదినములున్ను తల్లికి పదిదినములున్ను జాతాశౌచముగలదు. మృతాశౌచమయితే లేదు. నాళచ్ఛేదనానంతరము పదిదినములలోపలశిశుమరణమగుటయందు సపిండులకు సంపూర్ణమేజాతాశౌచముగలదు. మృతాశౌచమయితే లేదు.

అనంతరము మృతాశవుచము చెప్పబడుచున్నది. అచ్చట మృతాశవుచముగలవారికి అస్పృశ్యత్వమున్ను కర్మానధికారమున్ను గలదు. పదిదినములకన్న నుపై నను నామకరణము కన్నను పూర్వము శిశుమరణమందు సపిండులకున్నానమాత్రము మాతాపితృపులకయితే పుత్రమృత్యుయందు మూడుదినములున్ను కన్యామృత్యుయందు వకదినమున్ను ఆశౌచము సావత్సరమాతకు అన్ని విషయములందును తండ్రికివలె ఆశౌచము నామకరణము కన్నను పూర్వము ఖననమేనిత్యము నామకరణానంతరము చూడాకరణ పర్యంతమైనను మూడువర్షముల పర్యంతమైన నుదాహమునుగాని ఖననమునుగాని చేయవలయును. నామకరణానంతరము అననగాపదిరెండవదియు మొదలు ఆరుమాసములలోపల పుత్రమరణమగుటయందు దాహము జేసియుండగా సపిండులకు వకదినము ఆశౌచము ఖననముచేసియుండగానయితే స్నానమువలన శుద్ధిగలుగును. మాతాపితృపులకు యీరెండువిషయములయందును మూడుదినములు ఆశౌచము కన్యామృతి యందయితే త్రీపురుషసపిండులకు రెండువిషయములయందు స్నానమువలన శుద్ధిగలుగును. మాతాపితృపులకు రెండువిషయములయందును వకదినము యేడవమాసము మొదలు చూడాకరణము పర్యంతములేక మూడువర్షము పూర్తియగుట పర్యంతముదాహమందున్న ఖననమందున్న సపిండుల కొకదినము రెండువిషయములయందును మాతాపితృపులకు మూడుదినములు ఈచెప్పట పుత్రమరణ విషయమందుగానికన్యామృతియందయితే మూడువర్షములపర్యంతము సపిండులకు స్నానమువలన శుద్ధిగలుగును. మాతాపితృపులకు మూడుదినములు అయితే మొదటి సంవత్సరముమొదలగు కాలమందు కృతచూడాకర్మమైన పుత్రునియొక్క మరణమందు పితృది సపిండులకు మూడుదినములు ఆశౌచము నియతము దాహమున్ను నియతము మూడుసంవత్సరములపైన ఉపనయనము కన్నా పూర్వము కృతచూ

డాకర్మమైనను అకృతచూడాకర్మమైనను పుత్రుడు మృతుడయినచో పితృదినపర్యసపిండులకు మూడుదినములు ఆశౌచముదాహమునియతము. అనుపనీతుడైన భౌతయొక్కమరణమందుభగినికి ఆశౌచములేదు. ఇచ్చటఆకొన్ని ఇతరవిషయములు ధర్మసింధువు మొదలగుగ్రంథములయందు చూడదగినవి. కన్యకకు మూడుసంవత్సరములపైన వాగ్దానముకన్నను పూర్వముమరణమందు త్రిపురుషసపిండులకొకదినము మాతాపితృపులకు మూడుదినములు ఆశౌచము. దాహము మొదలగునది మానముచేజేయునది. కన్యకకు వాగ్దానానంతరము వివాహము కన్నను పూర్వముకన్యామరణమందు పితృసపిండులకును భర్తృసపిండులకును ముగ్గురుపురుషులపర్యంతము ఆశౌచము. ఇచ్చటఉభయకుల మందున్న యేడుగురుపురుషులపర్యంతము సాపిండ్యముగలదు. దాహముమొదలగుదానినిమానముచేతనే చేయవలెను. జననమందును, అనుపనీత మరణమందును, అతిక్రాంతాశౌచములేదు. స్నానమాత్రమేను. అనుపనీతునికి అనూఢకన్యకకున్ను మాతాపితృమరణమందెడశాహాశౌచముగాని అన్యమరణ మందేమియు కొంచమైనను లేదు. ఉపనయనానంతరము మరణమందు జాతాశౌచమునందు వ్రాసినప్రకారమే తెలియదగినది. యెట్లనగా. సపిండులకుపదిదినములు సోదకులకు మూడుదినములుసగోత్రులకు వకదినము ఆశౌచము స్త్రీకివివాహానంతరము మరణమందు భర్తృసపిండులకు పదిదినములు ఆశౌచము. వివాహానంతరముకన్యకకు పితృగృహమందు మరణమందుమాతాపితృపులకు సావత్సరమాతకు సావత్సరభ్రాతకుసోదరభ్రాతకు వీరికిమూడుదినములు ఆశౌచము. ఆగృహమందున్న పితృవ్యాదులకువకదినము. వివాహితయగుకన్యకకు పతిగృహమందు మరణమందు మాతాపితృపులకును సావత్సరమాతకును మూడుదినములు. భ్రాతకుపక్షిణి, (అనగాపకటిన్నరదినము) పితృవ్యాదులకు వకదినము. మాతాపితృపులయొక్కమరణమందునుసావత్సరమాత యొక్కమరణమందును వివాహితకన్యకు పదిదినము లలోపలనమాచారముతెలిసినచో మూడుదినములు. అయితే తోడ్పడవపదియవదినములయందు సమాచారము తెలిసినచోపుత్రునివలె శేషకాలముచేతనే ఆశౌచము నివర్తించును. పదిదినములపైన కాలాంతరమునందైనను వత్సరాంతరమునందైనను తెలిసినచోవివాహితకన్యకు పక్షిణిఆశౌచము. ఇంకననేకము లైన ఆశౌచభేదములుగలవు. అవియన్నియువిస్తారముగా సంపూర్ణముగా ధర్మసింధ్యాదిని బంధములయందు చూడదగును. అతిక్రాంతాశౌచమును గురించివాసెదము. అచ్చటజననాశౌచమందు అతిక్రాంతాశౌచములేదు. అయిననుతండ్రికిన్నానముమాత్రము, మృతాశౌచమందుకూడ అనుపనీతమరణము మొదలవిగున

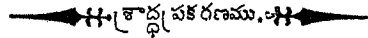
నిమిత్తముగాగల త్రిరాత్రైకరాత్రముల యందును, మాతులాదిపర గోత్రీయ మరణమునిమిత్తముగా గలపక్షిణీ త్రిరాత్రముమొదలగు దానియందును, అతి కాంతాశౌచములేదు. అచ్చటవివాహితయగు కన్యకకుమాతాపితృపుల యొక్క మరణమందు ఆశౌచముపై ననే వ్రాయబడెను. ఈప్రకారము సోదకాదివిషయమైనతీరాత్రాదులయందు కూడఅతి కాంతాశౌచములేదు. స్నానముమాత్రమువారివిషయమందు కూడకాలాంతరమందైనను చేయతగినదేను. మరియు మన్ననుదశాహాది మృతాశౌచవిషయమైన అతికాంతాశౌచమే చేయతగినది. అచ్చటదశాహము మొదలగుఆశౌచములకున్న తీరాత్రముమొదలగు ఆశౌచములకున్న ఆయాఆశౌచమధ్యమందు సమాచారముతెలిసినచో శేషదినముల చేతశుద్ధిగలుగును. పుత్రుడుమొదలగువానికికూడశేషదినముల చేతనేశుద్ధిగలుగును. అంత్యకర్తకూడశేషదినములచేతనే ముగింపుజేయదగినది. త్రిరాత్రాది కాలము వెల్లిపోయినపిమ్మట సమాచారము తెలిసినచోటనయితే, దశాహమ్యానాశౌచములకు దశాహమధ్యమందే తెలిసినప్పటికిని అతికాంతాశౌచములేదు స్నానముమాత్రమేను. మాతాపితృపులయొక్క మరణవిషయమందు దూరదేశమందైనాకూడవత్సరాంతరమందైనాకూడ తెలిసినచో పుత్రునికి శ్రవణముమొదలుకొనిదశాహముమొదలగు సంపూర్ణమైన ఆశౌచమేకలదు. దంపతులకు అన్యోన్యముగాదేశాంతరమందైననుకూడ కాలాంతరమందైననుకూడ తెలిసినచో సంపూర్ణమగు దశాహాశౌచమేను. సపత్నులకు అన్యోన్యముగా దేశకాలవిశేషానపేక్షమైనదశాహాశౌచమేను. సాపత్నమాతయొక్క మరణమందు పుత్రునికి పదిదినములపైన తెలిసినచో దేశకాలవిశేషానపేక్షమైన త్రిరాత్రమేను. భౌరస పుత్రమృత్యుయందు మాతాపితృపులకు వత్సరాంతరమందుకూడ త్రిరాత్రము. దశాహమునకు పిమ్మటవక దేశమందే అనగా దేశాంతరముగాకయుండగా నపిండునిమరణము తెలిసినచో పక్షత్రయపర్యంతము త్రిరాత్రము. పక్షానపర్యంతము పక్షిణీ. వత్సరపర్యంతము వకదినము అటుపిమ్మట స్నానమాత్రము. దేశాంతరమయివుండగానయితే పక్షత్రయపర్యంతము త్రిరాత్రము. ఆరుమాసముల పర్యంతముపక్షిణీ. నవమాసపర్యంతము వకదినము. వత్సరపర్యంతముసజ్యోతి. నపిండమరణవిషయమందీవ్రాసినది మాధవమతము. దేశాంతరమనగా బ్రాహ్మణునికి యిరువై యోజనములకుపిమ్మటనే నని తెలియదగినది. లేక భాషాభేదసహితమహాగిరిచేతనైనను భాషాభేదసహిత మహానదిచేతనైనను వ్యవధానమైనది కూడదేశాంతరమేను. అయితే విజ్ఞానేశ్వరుడు దేశాంతరమందు నపిండమరణమొందుండగా దశాహమునకు పిమ్మట తెలిసినచో స్నానమాత్రమును చెప్పియు

న్నాడు. ఇచ్చట మాధవమతమే యుక్తము. అయినను దేశాచారమును శిష్టాచారము యెట్లున్నదో అట్లుచేయవలయును. ఇచ్చట సగోత్రవిషయాశౌచములే భార్య పతిపుత్రాదులగునర్వులచేత ఆచరించ తగినవిగాని యేవయితే మాతుల త్వభగినీత్వాదిప్రయుక్తములయిన భిన్నగోత్రాశృపుచములుగలవ్రా వాటియందు భార్య పతిపుత్రాదులమధ్యమందు యేఆశౌచము యత్సంబంధియో అతనిచేతనే చేయతగినది. ఇతరులకు ఆవశ్యకములేదు. రాత్రియందు జననమరణమందైనను రాత్రియందుమరణజ్ఞానమందైనను రాత్రిని మూడుభాగములుచేసి మొదటి రెండుభాగములయందు పూర్వదినము మొదలుకొని మూడవభాగమందు పరదినము మొదలుకొని ఆశౌచము లెక్కించతగినది. ఇది యొకపక్షము రెండవపక్షమందు అర్ధరాత్రికన్నను పూర్వమునందు పూర్వదినము మొదలుగా పరమందు పరదినము మొదలుగా ఆశౌచము ఇచ్చట దేశాచారమువలన వ్యవస్థ తెలియదగినది. ఇచ్చట యొక ననేకసంగతులు ధర్మసింధువుయందు చూడదగినవి.

అనంతరము ఆశౌచసంపాతమందు నిర్ణయము చెప్పబడుచున్నది. ఆశౌచసంపాతము అనగా ఆశౌచము గలవారికి వక ఆశౌచము గలిగియుండుటనుతెలిసియుండగా మరియుక ఆశృపుచము గలిగి యుండుటను తెలియడము. ఆ కారణముచేత పూర్వాశౌచమధ్యమందు జనియించినదైనను పరాశౌచముపూర్వాశౌచము వెల్లిపోయినపిమ్మట తెలిసినచో ఆశౌచ సంపాతములేదు. అందువలన పూర్వాశౌచముచేత పరాశౌచము నివర్తించును. ఆశౌచ సంపాతమున్నపుడూ మాత్రము పూర్వాశౌచ సమాప్తిచేత పరాశౌచముకూడ నివర్తించుచున్నది. అది యేకారణము వల్లననగా “పూర్వత్వపరత్వే తూత్పత్తికృతేనజ్ఞానకృతే తేనపూర్వోత్పన్న స్వపరోత్పన్నజ్ఞానోత్తరం జ్ఞాతేపి పూర్వోత్పన్నేన పరోత్పన్నంతస్తద్వేజ్ఞాతంనివర్తతీవ సంపాతీవజ్ఞాన కృతోనతు పూర్వత్వాదికం” అని సిద్ధాంతమువలననని తెలియవలయును. అయితే సమానకాలప్రమాణములైన జాతాశౌచమృతాశౌచములకు సంపాతమందు జాతాశౌచమే పూర్వప్రవృత్తమైయున్నను మృతాశౌచము యెన్నిదినములు ఆచరించతగినదో అన్నిదినములకే నివర్తించునుగాని జాతాశౌచముచేత నివర్తించదు. మరియు జాతాశౌచముకన్నను మృతాశౌచము న్యూనముగానున్నను నివర్తించదు. ఇదిగాక న్యూనజననాశౌచముచేత అధికమైన జాతాశౌచము నివర్తించదు న్యూనజననాశౌచముచేత అధికజననాశౌచమున్ను న్యూనమృతాశౌచముచేత అధికమృతాశౌచమున్ను నివర్తించదు. ఇతరులగు ఆశౌచములు పూర్వప్రవృత్తాశౌచసమాప్తిచేత నివర్తించును. అయితే దసాహాంత్యరాత్రియందు ని

వృత్తియోగ్యమైన దశాహమునకు సంపాతముగలిగినచో అష్టాడు రెండుదినములు అధికముగా ఆశౌచముగలదు. దశమరాత్రియొక్క నాలగవయామమందు నివృత్తియోగ్యమైన దశాహంతరమునకు సంపాతముగలిగినచో మూడుదినములు అధికము. దశాహంత్యరాత్రియందు నాలగవయామమందైనను నివృత్తియోగ్యరాత్రాశౌచపాతమందయితే పూర్వప్రవృత్తాశౌచాంతముచేతనే శుద్ధిగలుగునుగాని ఇందుకై రెండుదినములు మొదలగు వృద్ధిలేదు. వర్ధితములగు రెండుమూడుదినములయందు మరియొకదశాహశౌచముయొక్క సంపాతమందు పూర్వద్విరాతముచేతనైనను పూర్వరాత్రముచేతనైనను నివృత్తిలేదు. వర్ధితద్విరాతముచే పక్షిణ్యాశౌచమునకు నివృత్తిగలదు. వర్ధితరాత్రముచేత అన్యరాత్రమునకు నివృత్తిగలదు. అచ్చట అనేకవిశేషములున్ను మరియునేక సంగతులున్ను ఇతరషయములున్ను ధర్మసింధువుయందు చూడవలయును. అందులో దుర్మరణమందు నారాయణబలాద్విధి ప్రాయశ్చిత్తములచేతనే దుర్మరణదోషనాశము గలుగును. అప్రాయశ్చిత్తభేదములు పరాశరమాధవీయాదులయందు చూడవలయును.

ఇది ఆశౌచప్రకరణము ముగిసెను.

అనంతరము శ్రాద్ధప్రకరణము సంగ్రహముగా వ్రాయ బడుచున్నది.

జీవత్పితృకునికి పితృకృత్యములైన దర్శాది శ్రాద్ధతర్పణ పైతృకదానములయందు అధికారములేదు. ఇచ్చట విశేషముగలదు. ఏమనగా, స్వావత్య సంస్కారమున ద్వితీయవివాహము మొదలగునది నిమిత్తముగాగల నాంధీశ్రాద్ధమునందు చాతుర్వార్యాంతర్గతపితృయజ్ఞమందు సోమాంగతృతీయ సవనస్థపితృయజ్ఞమందు జీవత్పితృకునికి అధికారముగలదు. జీవత్పితృకుడు ప్రసంగమువలన గయకుపోయివుండగా మాతయొక్క శ్రాద్ధమును చేయవచ్చును గాని మాతయొక్క శ్రాద్ధమును దైశించిగయకు పోరాదు. సమస్తములగు మహానదులయందును తీర్థమునందును జీవత్పితృకుడు తండ్రియొక్క పితృమాత్రాద్యుద్దేశముచేత శ్రాద్ధమును చేయవలయును. భాగ్యపుత్రుడు అపుత్రుడగు పితృవృత్తికి ప్రత్యబ్ధశ్రాద్ధమును సపిండకముగా చేయవలెను. ఈప్రకారము కనిష్ఠభాగితకూడా అపుత్రుడగు జ్యేష్ఠభాగితయొక్క ప్రత్యబ్ధశ్రాద్ధమును అట్లనే సవతికొడుకు అపుత్రవతియగు సావత్తమాతయొక్క శ్రాద్ధమును అట్లనే దాహితుడు అపుత్రుడగు మాతామహునియొక్క పితృబ్ధశ్రాద్ధమును చేయవలయును. అట్లు పితృవ్యాదులయొక్క శ్రాద్ధచతుష్టయమందు జీవత్పితృకునికికూడ సాధికారముగలదు. అపుత్రులగు పితృవృత్తి

తాదీదులకు భార్యయుండగా ఆయమయే అధికారిగాని భాగ్యపుత్రాదులకు శాగ్ధాధికారము లేదు. ఈప్రకారము పుత్రాభావమందు పతియే భార్య శాగ్ధమును చేయ వలయును. సవతి కొడుకుండగా నయితే ఆ సవతి కొడుకేభార్యశ్రాద్ధమును చేయవలయునుగాని పతిచేయరాదు. దాహిత్రభాగ్యపుత్రులిద్దరుండగా మృతునియొక్క శాగ్ధమును, భాగ్యపుత్రుడు అవిభక్తుడుగానున్నచో భాగ్యపుత్రుడు చేయవలెను. విభక్తుడుగానున్నచో దాహితుడే చేయవలెను. అట్లనే జీవత్పితృకునికి పితృపితామహాది మనుష్యపితృతర్పణమందు నిషేధము గలిగియున్నను, అగ్నిష్వాత్మాది దేవర్షిపితృతర్పణమునందు నిషేధములేకబోవుటవలన స్నానాంగతర్పణమందున్న బ్రహ్మయజ్ఞాంగభూత దేవర్షిపితృతర్పణమందున్న అధికారమున్న దెను. ఈప్రకారము యెవ్వనిసంబంధమగు శాగ్ధమందు అధికారముగలదో అతనిసంబంధమగు శాగ్ధమునకు అంగమైన తర్పణమందుకూడ సాధికారముగలదు. జీవత్పితృకుడుకూడ యమభీష్టులకు తర్పణమును చేయవలెను. శాగ్ధాంగతర్పణభిన్నతర్పణమును జీవత్పితృకుడు తిలలచేతచేయరాదు. శాగ్ధప్రియోగమధ్యమందు వామజానున్యగ్భావమునివీటిబంధమున్ను చేయతగదు. తండ్రిమృతుడై యుండి పితామహుడు జీవించియుండగా తండ్రికొరకు పితామహునికన్నను పరమందున్న నిద్దరికొరకు అనగా ప్రపితామహునికిని ప్రపితామహునితండ్రికిని శాగ్ధమునాచరించవలెను. అదేప్రకారము పితృపితామహులును మృతులయివుండగా ప్రపితామహుడు జీవించియుండటమందుకూడ తెలియవలెను. అందుకు ప్రమాణము ధర్మసింధువుయందు వాక్యము “మృతేపితరపితామహజీవనే పితృపితా మహాత్మరాభ్యాంచ శాగ్ధం దేయం-ఏవంపితృపితామహ మరణేప్రపితా మహజీవనే పూర్వహ్యం” అనియున్నది. అనంతరము జీవత్పితృకునికి ప్రేతకర్మయందు ప్రతిప్రసవమేమనగాతనతల్లియొక్కయు, అపుత్రసావత్తమాతయొక్కయు, స్వపుత్రుడును సవత్తీపుత్రుడును లేనట్టి భార్యయొక్కయు, అపుత్రుడగు పితృవృత్తియొక్కయు, అపుత్రులగు మాతామహమాతామహులయొక్కయు, దాహాదిప్రేతకర్మలను చేయవలయును. అచ్చట అపుత్రపదముచేత ముఖ్యగౌణపుత్రప్రపాతాభావము వివక్షింపబడెను. తల్లికార్ధ్వదేహికమును జీవత్పితృకుడై నప్పటికిని అనుపనీతుడై నప్పటికినిచేయవలెను. అచ్చట విశేషమేమనగా, ఊనవ్రుడుచూడా రహితుడైనచో దానమాత్రమును సమంతికముగాచేసి ఇతరకర్మను ఇతరునిచేత చేయించవలెను. ఎపుడయితే కృతచూడుడయినచో లేక పూర్ణతీవర్ణుడయినచో నపుడు సర్వమగుప్రేత కర్మను సమంతికముగా చేయవలయును. బ్రహ్మచారియయినచో మా

తాపితృపులయొక్కయున్న మాతామహునియొక్కయున్న అంత్యకర్మను చేయవలయునుగాని ఇతరునియొక్క అంత్యకర్మనుచేయరాదు. భర్తృదాహితులిద్దరుండగా భర్తయేపత్నియొక్క దాహము మొదలగు దానిని చేయవలెను. ముండనమయితే భర్తకుకూడదు. ఈప్రకారము అపుత్రినికి భార్య దాహితులిద్దరుండగా భార్యయేపతికి చేయవలయు. అచ్చట దాహమునుమాత్రము సమంత్రముగాచేసి ఇతరమగు సంకల్పమాత్రమును తానుచేసి సర్వమును బ్రాహ్మణద్వారా చేయించవలెను. భర్తయు సవతికొడుకును, అనునిద్దరుండగా సవతికొడుకేచేయవలయుగాని భర్తచేయరాదు. సవతికొడుకుదాహితుడు, అనునిద్దరుండగా సవతికొడుకేచేయవలయును. అపుత్రిలగువిధవాధురులకు భార్యపుత్రిదాహితులిద్దరుండగాదాహితుడే అధికారిఅని యనేకులు చెప్పియున్నారు. అపుత్రినికి పత్ని భార్యపుత్రిలిద్దరుండగా పత్నియే చేయవలయును. ఈప్రకారముగా పుత్రుడు సన్నిధానమందు లేకబోయినపుడు పౌత్రుడు మొదలగునతనికి పితామహ పితామహ్యదులయొక్కయార్థ్యదేహికమందు అధికారముగలదు. ఇచ్చట అనేకవిషయములున్న విశేషములున్న ధర్మసింధువుయందు చూడతగినవి.

అనంతరము శాస్త్రాదులయందు అధికారులయొక్క నిర్ణయముచేయబడుచున్నది. ఇచ్చటసాంవత్సరికాదిశాస్త్రములయందును దాహముమొదలగు యార్థ్యదేహికక్రియయందును ఔరసపుత్రుడుముఖ్యుడగు అధికారియని తెలియదగినది. ఔరసపుత్రులనేకులుగానున్న చోజ్యేష్ఠుడేఅధికారియని తెలియవలయును జ్యేష్ఠుడులేక బోవుటయందయినను అసన్నిధానమందైనను పాతిత్యము మొదలగుదానిచేత నధికారములేకబోవుటయందైనను జ్యేష్ఠునికి వెంబడిగాఢనించినవాడు అవగా రెండవవాడు అధికారియని తెలియదగినది. అచ్చటపుత్రులు విభక్తులుగానున్న చోకనిష్ఠులవలన ధనమునుగ్రహించి జ్యేష్ఠునిచేతనే సపిండికరణాంతమైనక్రియచేయతగినది. సాంవత్సరికము మొదలగుదానినయితే పేరుపేరుగాచేయతగినది. విభక్తులుగాకయున్నచోటనయితే సాంవత్సరికము మొదలగునది కూడ వకనిచేతనే చేయదగినది. యేలననగా, వకడుచేసినప్పటికి కూడ సమస్తులకు ఫలభాగిత్యము వలనని తెలియవలయు. అయిననర్వపుత్రుల చేత బ్రహ్మచర్యము పరాన్న వర్జనము మొదలగు నియమములు చేయదగినవి. పుత్రులొక్కదేశ మందుండక బోవుటయందు దేశాంతర మందయినను గృహంతరమందయిన నున్నట్టి అవి భక్తులయిన యాపుత్రులచేత కూడ పేరుగానేవార్పికాదికము అయతగినది. ఆందులో యెప్పుడయితే జ్యేష్ఠుడు సన్నిధానమందు లేకబోయినప్పుడు కనిష్ఠుడు దాహము మొదలగుదానిని చేయచున్నాడో ఆప్పు

డు షాడశ శాస్త్రాంతమునే చేయవలయుగాని సపిండికరణమును చేయరాదు. సంవత్సరపర్యంతము జ్యేష్ఠునిరీక్ష చేయవలయును. సంవత్సరములోపల తెలిసినప్పుడు సపిండికరణమును జ్యేష్ఠుడే చేయవలయును. లేకపోతే వర్షాంతమందుకనిష్ఠునిచేత కూడచేయతగినది. వర్షముకన్నను పూర్వము పుత్రభిన్నునిచేత చేయబడినప్పటికిని మాసికానుమాసిక సపిండికరణమును పుత్రుడు మరల చేయవలయును. ఈప్రకారము కనిష్ఠుడు చేసియున్నప్పటికిని జ్యేష్ఠుపుత్రిడు మరలచేయవలయును. కనిష్ఠుడు సాగ్నికుడుగా నున్నప్పుడు సపిండికరణముకూడ పదిరెండవదినమందు కనిష్ఠునిచేత చేయతగినది. ఔరసపుత్రుడు లేకబోయినప్పుడు దత్తపుత్రుడే అధికారియని తెలియదగినది. దత్తకపుత్రిడు లేకబోయినప్పుడు పౌత్రుడును పౌత్రుడులేక బోయినప్పుడు ప్రాప్తపుత్రిడును అధికారియని తెలియదగినది. భర్తలేకబోయినప్పుడును ప్రాప్తపుత్రిడు లేకబోయినప్పుడును భర్తకు పత్నియుపత్నికిభర్తయు దాహము మొదలగు యార్థ్యదేహికమును సాంవత్సరికాది శ్రాధమునున్న చేయవలయును. పతికూడ సవతి కొడుకున్నప్పుడు అధికారములేదు. ఇందుకు ప్రమాణము “విదధ్యాదారసః పుత్రోజనన్యః ఔర్ధ్వదేహికం | తదభావేన పత్నిః” అని యున్నది. భార్యచేత కూడ సమంత్రికముగనేయార్థ్యదేహికము మొదలగు దానినిచేయవలయును. అశక్తియందయితే అగ్నిదాహము మాత్రముసమంత్రకముగాచేసి మిగిలిన దానిని మరియొకనిచేతచేయించదగినది. శాస్త్రమందు సంకల్పమాత్రమును చేసిమిగిలినదానిని మరియొకనిచేత చేయించవలయును. యేవిధముచేతనైనా శాస్త్రవిచారమందుఅవిభక్తుడై యుండినలేక సంస్కృష్టుడై యుండినభార్యపుత్రునికే ధనగ్రహణమందు అధికారముగలదుగాని అట్లయినను క్రియాధికారము పత్నికేనని తెలియవలయును. భ్రాతృవిభక్తాసంస్కృష్టుడుగానున్నచోధనాధికారము కూడపత్నికేనని తెలియదగినది. పత్ని లేకబోయినప్పుడు విభక్తాసంస్కృష్టునికి కన్యకపిండమునిచ్చునదియధనహారికీయునగును. అందులోకూడ వివాహముచేయబడిన కన్యయే పిండమునిచ్చునది. ధనమునుహరించుటయందయితే వివాహముచేయ బడనికన్యకకూడానని తెలియవలయును. కన్యకలేకబోయినప్పుడు దాహితుడుధనహారియుపిండదుడునగును. దాహితుడులేక బోయినప్పుడుభ్రాతయు, భ్రాతలేకబోవునపుడు భ్రాతృపుత్రుడు అధికారియగును. అవిభక్తునికిని సంస్కృష్టునికినిపత్ని

లేక జూపుటయందు భ్రాతయధికారియగును. సంస్కృష్టుడనగా మొదటవిభక్తుడు అయివుండి మరలతనధనమును భౌతికధనములచేత నేకము జేసి ఏకపాకము మొదలగుదానిచే యుపజీవించువాడు, అని తెలియదగినది. అందులో సోదరాసోదరుల యొక్క నమదాయమందు సోదరుడేనని తెలియదగినది. అందులో కూడ జ్యేష్ఠకనిష్ఠులుండగా కనిష్ఠుడేనని తెలియదగినది. కనిష్ఠభ్రాత లేక బోయినప్పుడు జ్యేష్ఠభ్రాతయేనని తెలియదగినది. కనిష్ఠులనేకులున్న చోటనయితే మృతునికి వెంబడిగా జనించినవాడును అతడు లేక బోయినపుడు అతనికి వెంబడిగా జనించినవాడును, అని యీ క్రమము తెలియదగినది. ఈ ప్రకారము జ్యేష్ఠులు అనేకులుగానున్నప్పుడు మృతానంతరక్రమముచేతనేనని తెలియదగినది. సోదరభ్రాత లేక బోయినపుడు సాసాపత్నభ్రాతయధికారి. ఇచ్చటకూడ జ్యేష్ఠత్వము మొదలగు విచారము పూర్వమునందువలె తెలియదగినది. భ్రాత లేక బోయినపుడు భ్రాతృపుత్రుడు అధికారి. అందులో కూడ సోదరభ్రాతృపుత్రుడు ముఖ్యుడు. అతడు లేక బోయినప్పుడు సాపత్నభ్రాతృపుత్రుడు. అతడు లేక బోయినప్పుడు తండ్రి అధికారి. తండ్రి లేక బోయినపుడు తల్లి అధికారి. తల్లి లేక బోయినపుడు కోడలు అధికారి. కోడలు లేక బోయినప్పుడు ఆత్మభగిని అధికారి. భగిని లేక బోయినపుడు భగినీపుత్రుడు అధికారి. అతడు లేక బోయినపుడు పితృపుత్రుడు పితృవృపుత్రుడు మొదలగు సపిండులు అధికారులు వారిలో నొకడైనను లేనప్పుడు సోదకులు అధికారులు. సోదకుడు లేక బోయినప్పుడు గోత్రజలధికారులు గోత్రజుడు లేనప్పుడు మాతామహాదు మాతులుడు మాతులపుత్రుడు మొదలగు మాతృసపిండులు అనుక్రమముచేత నధికారులు. మాతృసపిండుడు లేనప్పుడు తనయొక్క పితృవృవృమాతృవృవృపుత్రులు వారు లేనప్పుడు తండ్రియొక్క పితృవృవృమాతృవృవృమాతుల పుత్రులనెడు పితృబంధువులు వారు లేనప్పుడు తల్లియొక్క పితృవృవృసోదపుత్రులనెడు మాతృబంధువులు వారు లేనపుడు శిష్యుడు శిష్యుడు లేనప్పుడు అల్లునికి శ్వశురుడును శ్వశుగునికి అల్లుడును అధికారి. అతడు లేనప్పుడు స్నేహితుడు మరియొక పక్షమందు మరణోన్ముఖులైన విప్రదులచేత తన అంత్యకర్తాదులకొరకు ధర్మపుత్రుడు చేయదగను. అనంతరము స్త్రీలకు దాహాదులయందు అధికారులు చెప్పబడుచున్నారు. అవివాహితయైన స్త్రీకి తండ్రియధికారి తండ్రి లేనప్పుడు భ్రాత మొదలగు నతడు అధికారి వివాహితయగు స్త్రీకి ఆ స్త్రీయొక్క పుత్రుడు లేనప్పుడు నవతికొడుకు అధికారి.

అతడు లేనప్పుడు పౌత్రప్రపౌత్రు లధికారులు వారు లేనప్పుడు పతి అతడు లేనప్పుడు కూతురు ఆమె లేనప్పుడు కూతురు కొడుకు అతడు లేనప్పుడు పతియొక్క భ్రాత అతడు లేనప్పుడు పతియొక్క భ్రాతృపుత్రుడు అతడు లేనప్పుడు కోడలు ఆమె లేనప్పుడు తండ్రి తండ్రి లేనప్పుడు భ్రాత అతడు లేనప్పుడు భ్రాతృపుత్రుడు మొదలగు పూర్వోక్తులు అధికారులు ఇచ్చట అన్ని చోట్లయందు పుత్రభిన్నులగు వారికి పుత్రులయొక్క అసాన్నిధ్యమువలన నైనను పుత్రుడు లేక బోవుటవలనైనను కర్తృత్వమున్నదని శాస్త్రమర్థాదగలదు. అందులో నెప్పుడు పుత్రాసన్నిధానమువలన కర్తృత్వము గలిగియుండునో అప్పుడు పుత్రభిన్నులచేత దాహమును మొదలుచేసి సపిండికరణముకన్నను ప్రాచీనమైన కర్తయే చేయదగను. సపిండికరణముయితే పుత్రభిన్నులచేత చేయదగదు. పుత్రుడు లేనప్పుడు యితే ఇతరులచేత సపిండికరణముకూడ చేయదగినది. అందులో కూడ సపిండుడు మొదలగు స్నేహితుడు అంతముగాగల వారిచేత దాహము మొదలుకొని దశాహక్రియ చేయదగినది. ఇవియే పూర్వక్రియలని చెప్పబడుచున్నవి. అనంతరము పదమొకండవదినము మొదలుకొని సపిండికరణాంతములైన క్రియలు మధ్యమసంజ్ఞగలవి ఆకర్మలు సపిండుడు మొదలగువారిచేత చేయబడినవయినను చేయబడకపోయినను యుక్తమేను. అందుకు పరమందుండిన అనుమానికము సాంవత్సరీకము మొదలగునవి ఉత్తరసంజ్ఞగలవి. అవి సపిండుడు మొదలగువారిచేత చేయదగినవేను. ఈ చెప్పడము అతని సంబంధమైన స్థావరధనమును చరధనమును గ్రహించక బోవుట యందేనని తెలియవలయును ఈ రెండుధనములలో నేదోవక ధనమును గ్రహించుటయందయితే సపిండుడు మొదలగువారిచేత మధ్యమోత్తరములని సంజ్ఞలుగల క్రియలు చేయదగినవేను. దత్తకుడయితే జనకపాలకులనే ఇద్దరు తండ్రులకు సంతతి లేనప్పుడు జనకపాలకులనే ఇద్దరియొక్క ధనమును గ్రహించవలయును. ప్రతిసాంవత్సరక శ్రాద్ధమునున్న ఇద్దరికి చేయవలయును. దర్శమహాలయము, మొదలగు దానియందయితే రెండువిధములుగానుండిన తండ్రులు మొదలగువారికి శ్రాద్ధమును చేయవలయు. అచ్చట రెండువిధములుగా నుండిన తండ్రులు మొదలగువారికి వేరుగాపిండదానము చేయతగినది. ఈప్రకారము దత్తకునియొక్క పుత్రుడు కూడ దత్తకజనకునికి పుత్రాదులు లేక బోయినప్పుడు తనతండ్రిని పితామహాద్వయమును ప్రపితామహాద్వయమునున్న ఉచ్చరించిన దర్శాది శ్రాద్ధ

మునుచేయవలయు. అట్లనేధనమును గ్రహించవలయు. ఈప్రకారముదత్తకయొక్కపాత్రుడుకూడ దత్తజనకునియొక్కకులమందు ప్రపితామహునికి పుత్రుడుమొదలగు నతడులేకబోయినపుడు తనతండ్రినెకనిని పితామహుని నెకని ప్రపితామహాద్యయమునును ఉచ్చరించి దర్బాదిశ్రాద్ధమును చేయవలయునని ప్రపితామహునియొక్క ధనమునునుగ్రహించవలయును. జనకపాలకులనే ధరుతండ్రులకుపుత్రులై సంతతియుండినట్లయితే, నపుడు దత్తకుడు ఇరువురికిని యార్ధ్యదేహికమునువార్షికముమొదలగుదానినిన్ని చేయరాదు. పాలకతండ్రు యారసపుత్రునికన్నను విభక్తుడగుదత్తకునిచేత దర్శమహాల యాదిశ్రాద్ధమువ్రతముపాలకపిత్రులై పార్వణోద్దేశముచేత చేయదగినది. అవిభక్తుడగుదత్తకునియితేనపుడాచారసకృతదర్శమహాలయాదులచేతనే దర్శమహాలయాదిసిద్ధి గలుచున్నది. బ్రహ్మచారికిసంబంధమగుమాసికాబ్దికాది శ్రాద్ధముమాతాపితృవులచే చేయతగినది. బ్రహ్మచారిచేతనయితే మాతృపితృ మాతామహూపాధ్యాయచార్యభిన్ను లగువారికి శవనిర్వరణముదాహాద్యంత్య కర్మయున్ను చేయదగినది. ఇతరుడగు అధికారి లేనప్పుడు మాతృపితృ మాతామహాచార్యకుదాహాదికము బ్రహ్మచారిచేత చేయదగినది. అందులో దశాహకర్మనుచేయుమందు దశాహము ఆశౌచము దాహమును మాత్రము చేయుటయందు వకనము ఆశౌచము ఆశౌచమందు కూడ నితనికి నిత్యకర్మలోపములేదు. అశ్వుత్వమున్న పృటికి కూడ యతనిచేత యాశౌచముగల వారియొక్క అన్నముభుజపదగదు. ఆశౌచముగల వారితోచేరి యుండదగదు. ఆరెండుచేసినచో ప్రాశస్త్యముపునరుపనములు చేయదగినవి. ఇతరులయొక్కదాహముమొదలగుదానిచేయుటయందు మూడుకృత్యములు పునరుపనయనమున్ను జేయదగినది. ధర్మాముగా నెకానెకనిచేత నెకానెక సవర్ణనియొక్క దాహముమొదలగునదిశ్రాద్ధముమొదలగునది చేయబడినచో సంపత్తిమొదలగుఫలము గలుగును. తానురజకార్యమందు నియుక్తుడై యుండినను బంధనిగ్రహములలో చిక్కియుండినసర్వవ్యసనములను పొందియుండినను శ్రాద్ధమును బ్రాహ్మణునిచేత చేయించవలయును. ఇందుకు ప్రమాణము “రాజకార్యేనియుక్తస్య బంధనిగ్రహవర్జితవ్యసనేషుచ సర్వేషు శ్రాద్ధంవిప్రేణకారయేత్” అని యున్నది. ఇచ్చట నితరనగతులనేకములు ధర్మసింధువుయందు చూడదగినవి. ఈశ్రాద్ధప్రకరణమందు వే

ముబాలబోధార్థముగా వ్రాసినదే వ్రాసియున్నాము. అందువలనపునరుక్తిదోషములేదు.

అనంతరము శ్రాద్ధశబ్దార్థము చెప్పబడుచున్నది. మృతులగు పితృదులనుద్దేశించి విహితమగుకాలమందు దేశమందు వక్వాన్నము ఆహాన్నముహిరణ్యమువీటిలో నేదోయొకద్రవ్యమును విధిచేత దానము శ్రాద్ధమనబడును. శ్రాద్ధమందు ఆగ్నీకరణము పిండదానము బ్రాహ్మణబోజనము ఇవి ప్రధానములైనవి ఇందుకు ప్రమాణము “హూనుశ్చపిండదానంచ తథా బ్రాహ్మణబోజనం శ్రాద్ధశబ్దాభిధేయం స్యాదేకస్మిన్నావచారికం” అనియున్నది. వకచోట వచనమునలననైనను అశక్తిచేతనయినను పిండదానము మొదలగుదానిని చేయకబోవుటయందు బ్రాహ్మణబోజనము మొదలగునది మాత్రముకూడ శ్రాద్ధశబ్దార్థమునంపన్నమగుచున్నదని నాలగవపాదమున కర్థము. అనంతరము శ్రాద్ధభేదములుచెప్పబడుచున్నవి. అచ్చట శ్రాద్ధము నాలుగువిధములు యెట్లన్నను పార్వణశ్రాద్ధముఏకోద్దిప్తశ్రాద్ధము నాందీశ్రాద్ధము సపిండీకరణశ్రాద్ధము అని తెలియవలయును తండ్రి మొదలగు ముగ్గురి యుద్దేశించి విహితమై పిండత్రయయు క్షమైనదిపార్వణశ్రాద్ధమనబడును. ఆపార్వణ శ్రాద్ధము ఏకపార్వణకముద్వి పార్వణకముత్రి పార్వణకము అని మూడువిధములు. వీటియొక్క స్వగూపములు ధర్మశాస్త్రములయందు చూడదగినవి. మృతుడగు నతనికి పదిరెండవదినము మొదలగుకాలమందు పిండార్ఘ్యసంయోజనాది రూపమగు శ్రాద్ధము సపిండీకరణమనబడును. ఈశ్రాద్ధము మరల మూడువిధములు నిత్యమని నైమిత్తికమని కామ్యమని తెలియవలయు. నియతనిమిత్తమందు విహితమగుదర్బాది శ్రాద్ధము నిత్యమనబడును. అనియతనిమిత్తమందు విహితమగుశ్రాద్ధము నైమిత్తికమనబడును. అదెట్టిదనగా సూర్యచంద్ర గ్రహణాదియందు విహితమయినది. ఫలకామనయందు విహితమైనది కామ్యమనబడును. అదెట్టిదనగా పంచమ్యాది తిథియందును కృత్తికానక్షత్రమందును విహితమైనది. అనంతరము శ్రాద్ధదేశములు చెప్పబడుచున్నవి. కురుక్షేత్రము ప్రభాసము పుష్కరము ప్రయాగ కాశి గంగాయమునా నర్మదాదితరము నైమిషము గంగాద్వారము గయాశీర్షము అక్షయ్యవటము మొదలగు పుణ్యస్థలములయందు శ్రాద్ధము మహాఫలమునిచ్చునది. “తలసీకాననచ్చాయా సాలగ్నీమస్యసన్నిధిః | చక్రాంకితస్యసాన్నిధ్య మేషు

యత్క్రియతేనరైః । స్నానందానంతఃపఃశ్రాద్ధం సర్వమక్షయ్యతాంప్రజేత్ ” అని శ్లోకోఽస్థలములు రమణీయములైనవి. గోగజాశ్వాదిమష్ట ప్రదేశమునందున్న మ్లేచ్ఛప్రదేశమందున్న శ్రాద్ధమునుచేయరాదు. పరకీయగృహము మొదలగు దానియందు శ్రాద్ధమును చేయుటయందు ఆభూమి కధికారియగు నతనియొక్క పితృపులు భాగమును హరించుచున్నారు. ఆకారణముచేత గృహస్వామికోరిక మూల్యమును సమర్పించి చేయవలయును. స్వామి యనుజ్ఞచేతనైనను చేయవలయును. స్వామిత్వములేని స్థలములెవ్వియనగా “వనానిగిరయోనద్యాస్తీరాణ్యాయతనానిచ । దేవఖాతాశ్చగర్భాశ్చ స్యామ్యంతేషుకన్యచిత్ ” అని తెలియవలయును. శ్రుతిస్మృత్యుద్భిత్ కర్తాచరణమునందు నియమములెవ్వియనగా “నైకవాసానచద్వివేనాంతరిక్షేకదాచన । శ్రుతిస్మృత్యుద్భిత్తంకర్త నకుర్యాదశుచిఃకన్యచిత్ ” అని తెలియవలయును.

అనంతరము శ్రాద్ధకాలములు చెప్పబడుచున్నవి. “అమాయుగమనుక్రాంతిధృతిపాత మహాలయాః । అష్టకాన్వష్టకా పూర్వేద్యుః శ్రాద్ధైర్నవతిశ్చ షట్ ” అని ౯౬ నిత్యశ్రాద్ధములు తెలియదగినవి. సంక్రాంతి గ్రహణాది కాలములయందు చేయదగినవి నైమిత్తికశ్రాద్ధములు. మహాతిర్థప్రాప్తియు, వృత్తిపాత, మృతదినము, సూర్యచంద్రగ్రహణములు, శ్రాద్ధమును గురించిరుచి తెలియదగినది. శ్రోత్రియాదిబ్రాహ్మణసంపత్తి, అర్థోదయము కపిలావస్థిమొదలగు అలభ్యయోగములు, పద్మకయోగము, ఇత్యాదులు శ్రాద్ధకాలములు. పద్మకయోగస్వరూపమేమనగా “యదావిష్టి ర్యవీరీపాతో భానువారస్తభైవచ పద్మకోనామయోగోయమయ నాదేశ్చతుర్థణః, అని తెలియదగినది. ఇదిసామాన్యకాలము. అనంతరము అపరాహ్ణకాలము మొదలగు విశేషనిర్ణయముచెప్పబడుచున్నది. అహస్సుకు పదునైదుముహూర్తములు గనుక అయిదుభాగములు చేయగా మూడుముహూర్తములు వకకాలము. అందులో మొదటి భాగము ప్రాతఃకాలము. రెండవదిసంగవకాలము. మూడవది మధ్యాహ్నకాలము. నాలవదిఅపరాహ్ణకాలము. అయిదవభాగము సాయంకాలము. అహస్సు యందేడవముహూర్తము గాంధర్వముయెని మిదవ ముహూర్తము కుతుపముతోమ్మిదవముహూర్తము రోహిణిము. అనంతరము ప్రతిసాంవత్సరి కమాసీకాదినిర్ణయము

చెప్పబడుచున్నది. అందులో ఏకోదిష్టము మధ్యాహ్న కాలమునందు చేదగినది. అందులో కూడా యెనిమిదవ తొమ్మిదవ ముహూర్తములు ముఖ్యకాలము. అచ్చట పూర్వదిన మందైనను పరదినమందైనను మధ్యాహ్న వ్యాప్తియుండగా అదే తిథిగ్రహించతగినది. రెండుదినముల యందు పూర్ణముముగోమధ్యాహ్న వ్యాప్తి యుండుటయందు గాని మధ్యాహ్న స్పర్శయే లేకబోవుటయందుగాని రెండుదినములయందు సమముగా కొంతభాగమును వ్యాపించుటయందుగాని పూర్వదినమే గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందున్న హేచ్చుతగ్గుగా కొంతభాగమును వ్యాపించుటయందు యేదినమందు అధికముగావ్యాపించియుండునో ఆదినము గ్రహించతగినది. పార్వణమందయితే అపరాహ్ణవ్యాపిని గ్రహించతగినది. పూర్వదినమందైనను పరదినమందైనను అపరాహ్ణమును వ్యాపించుటయందు అదేదినము గ్రహించతగినది. రెండుదినములయందు అపరాహ్ణ వ్యాప్తి పూర్ణముగా నుండుటయందు గాని, కొంతభాగము అనగా ఏకదేశముగాసమవ్యాప్తియందుగాని ఉత్తరతిథియొక్కక్షయమందు పూర్వదినము గ్రహించతగినది వృద్ధియందును ఉత్తరతిథికిక్షయవృద్ధులులేకబోవుటయందును పరదినముగ్రహించతగినది. ఇది మాధవాచార్యామతము రెండుదినములయందును తిథికి ఆపరాహ్ణస్పర్శలేక బోవుటయందు పూర్వదినమునందు సాయాహ్న వ్యాప్తియుండుటవలన పూర్వదినము గ్రహించతగినది. ఈక్షయాహనిర్ణయము ప్రత్యాబ్ధికమందును మాసికమమృతతిథియందు చేయబడుచుండెడు సకృన్తహాలయమందును తెలియదగినది. ఈపార్వణశ్రాద్ధముకు తుపాదిముహూర్తపంచకమందు చేయతగినదిగాని సాయాహ్న కాలమందును రాత్రియందును ప్రాతఃసంగవకాలములయందును చేయరాదు. పిండపితృయజ్ఞదినమందు సాయాహ్న కాలమునందు గూడ పార్వణము ఆజ్ఞాపింప బడుచున్నది. యెప్పుడయితే విఘ్నవశమువలనపగటియందు సాంవత్సరిక శ్రాద్ధము చేయబడదో అప్పుడు రాత్రియందుకూడ ప్రథమయామాంతము లోపలనే శ్రాద్ధము చేయదగినది. అట్లు చేయక మృతాహాతిక్రమమందు చాండాలత్వాది దోషముగలుగును. శేషవిషయములు ధర్మశాస్త్రగ్రంథములయందు చూడదగును. పితృదేవతా నిర్ణయమెట్లనిన “పిత్రాదిపార్వణం యత్రతత్రమాతామహాదయః । సర్వత్రైవహికర్తవ్యా నాబ్ధికేమాసికేషున । మాసికేషుత్వాబ్ధికే చత్రిదైవత్యం ప్రకీర్తితం । వృద్ధాతీర్థేన్వప్తకాను

గయాయాంచమహాలయే । త్రిపార్వణకమత్రేష్టం శేషం షాబ్దపరమం విదుః । స
పత్నీకం పితృతాదిత్రయం సపత్నీకం మాతామహాదితీయ మితీషాబ్దపరమత్వం ।
క్షయాయాంచ వర్ణయితైవ్వికం స్త్రీణాంనాస్తిపృథక్కియా । అన్యష్టకానుపృథాచగ
యాయాంచ క్షయేహని । అత్రమాతూః పృథక్ శ్రాద్ధమన్యత్ర పతినాసహ" అని
తెలియదగినది. విశ్వేదేవతా నిర్ణయ మెట్లంటేను యెచ్చట విశేషము చెప్పజీడ
దోఅచ్చట సర్వత్ర పార్వణశ్రాద్ధమందు పురూరవార్ధ్దావ సంజ్ఞలైన విశ్వేదేవత
లుగ్రహించతగుదురు. కామ్యశ్రాద్ధమందును మహాలయమందున్న ధూర్జిలోచ
నసంజ్ఞలగు విశ్వేదేవతలు నైమిత్తిక శ్రాద్ధమందును అష్టకాశ్రాద్ధమందునుకా
మకాలసంజ్ఞలగు విశ్వేదేవతలు నైమిత్తిక శ్రాద్ధమనగా ఏకోద్దిష్టమైనను సపిండి
కరణమైనను తెలియదగినది. నాందీశ్రాద్ధమందు సత్యవసుసంజ్ఞలగు విశ్వేదేవతలు
ఇచ్చట విశేషమున్ను ఇతర విషయమున్ను సర్వము ధర్మసింధువు మొదలగు
గ్రంథములయందు చూడదగినది.

—॥ ఇది శ్రాద్ధపరకరణము ముగిసెను. ॥—

శ్లో. ఏవం విచార్య బహుధారమ్యాని బహూని ధర్మశాస్త్రాణి । సరళాం
ధృభాషయా యగ్రంఘోవ్య రచీశ్వర ప్రీత్యై॥

విద్యద్వేంకట రామార్య తనయోమల్లికార్జునః । అకరోత్కృతి మద్యై
తామలుకూరు పురస్థితః॥

ఇది ధర్మశాస్త్ర రత్నాకరము ముగిసెను.

